JOHANNES V. JENSEN

DEN NY VERDEN

TIL INTERNATIONAL BELYSNING AF NORDISK BONDEKULTUR

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

MDCCCCVII

DEN NY VERDEN

JOHANNES V. JENSEN

DEN NY VERDEN

TIL INTERNATIONAL BELYSNING AF
NORDISK BONDEKULTUR

MED 12 PORTRÆTER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

MDCCCCVII

PUBLISHED OCTOBER 9.

FORLAGSTRYKKERIET. KØBENHAVN

nning
1
1-39
1 3

I

NEW YORK
ARBEJDEREN
NIAGARA
FRISCO
NEGEREN
HEARST
PRESSEN
FRANK NORRIS I—V
THEODORE ROOSEVELT I—IV
DEN NORDISKE AAND
SLAGET I TSUSHIMASTRÆDET

II

DANMARK SOM DET ER
FREDERIK VIII — HØRUP — FOLKEKARAKTEREN — »64«

BONDEKULTUR
BJØRNSON — KNUT HAMSUN — SYSTEMSKIFTET — CHR. BERG — JAKOB KNUDSEN

MODERNE HUMANISME
FRILUFTSBEVÆGELSEN — DARWIN OG GRUNDTVIG — C. G. SCHILLINGS — FINSEN

JORDENS UNGDOM

NEW YORK

Den gamle Rector magnificus, der skriver Verdenshistorien, har gjort mange velmente Forsøg paa at faa et klassisk Værk ud af den, et historisk Syn, der s t o d; med det for Øje begyndte han tidligt at gøre Udkast til et samlet Verdensrige. Desværre glemte eller oversaa han hver Gang noget Materiale, som siden tippede hele hans Syn over.

De første Forsøg foretog han med Folk, der kun udmærkede sig ved Antal, i de obskure Egne omkring Evfrat og Tigris; de føg til med den mesopotamiske Jordrøg og genopstod i British Museum. Siden prøvede han med en Race, der havde Talent, et Middelhavsfolk; det gik, indtil de begyndte at gøre sig Gudebilleder i deres egen Lignelse, saa var de ogsaa færdige til Glyptotekerne. Saa startede Gud Romerriget. Dér var politisk Nerve; men der gik Orient i Romerne ligesom i Aleksander den Store, de satte deres egen elementære Appetit til i samme Mon som de gjorde Folk til

Slaver. Godt, saa gav Gud Historien til de Overvundne, og samtidig vakcinerede han dem med Kristendommen; vi vædsker af Udslettet endnu.

Gud var ofte sorgløs nok til at lægge sine Planer i enkelte Mænds Hænder; de var da gerne abnorme. Almindelige Mennesker mente han ikke det kunde nytte at bruge dertil. Dog han lod det ikke uprøvet. Saaledes gjorde han alt hvad der kan gøres ved Arv og Familjeforbindelser for Kejser Karl V; men hvad nyttede det, naar Karl hellere vilde være Rokkedrejer. Omvendt blev Napoleon, der ikke led af privat Menneskelighed, spoleret af sin Familje.

Det vilde ikke gaa. Ikke en Gang med Danmark vilde det lykkes, skønt Gud udtrykkelig lod os forstaa, at han havde store Ting i Sinde med os.

Da tabte Gud Troen til alle de Nationer, hvori han efter Tur havde ladet sin Kraft være til Stede. Den gamle Historiker kasserede sit Manuskript. I lunefuld Vrede tog han og blandede Folk af alle mulige mislykkede Nationer sammen til et Kaos og slængte dem over paa det amerikanske Fastland. Nu kunde de lave Verdensrige dér, men uden ham. Ikke et Slag mere! Han tog Traditionen fra dem, gjorde dem arveløse. Nu kunde de lave

Historie selv, Gud beholdt Systemet. Lyst efor og mørkt ebag ... *go ahead!*

Saaledes opstod U. S. A.

En Uges Rejse fra Evropa, Guds Tomter, ligger denne uhistoriske Verden, temmelig langt men ingenlunde fjernt. Det er en i høj Grad uklassisk Verden, men den er ikke væsensforskellig fra vor egen, kun friskere, den er os allesammen forfra, i større og lykkeligere Stil, uden skæbnesvangre Rebuser i Hjertet af Tilværelsen, bare Liv, Drift, Flugt og Appetit, en Springe-over Verden.

New York!

Der kører i New Yorks Gader nogle vældig store Turist-Biler med en Masse Sæder det ene bagved og højere end det andet ligesom et Stykke af et Amfiteater paa Hjul; disse Biler har man med den folkelige Dristighed i Sproget, der er egen for Amerikanere, kaldt for Se New York Biler. Foruden den kære Chauffeur, vor Tids mest beundrede Væsen, der har svoret sig til Satan, er Bilen bemandet med en Fører, som fra Forenden af Vognen henvender sig til Turisterne gennem en gigantisk Raaber ligesom en Admiral under et Søslag, det er hvad man kalder Megafonmanden, og han har Ordet i sin Magt. Det er en ung tillidsfuld Mand, der imellem at han tuder Besked ud over Publikum indtager mindre Maal-

tider af *peanuts*, som han henter op af Jakkelommen og klemmer ud af Skallerne med én Haand. Hvis han ikke æder Nødder, gaar Kæberne med stor Tilfredshed paa ham alligevel, saa er det *chewing gum*, han har travlt med; Appetiten maa ytre sig. Alle Amerikanere spiser, og altid, paa Gaden, i Sporvogn, det er en sorgløs Vane de har, hvorunder de lader Øjnene løbe rundt med dette Blik, som kun Amerikanerne har, det sunde, ejendommeligt udsovede Blik, der flakker overfladisk omkring og ser alting. Megafonmandens Øjne er i en ustandselig Virksomhed, der ikke lader til at trætte ham, hans Blik falder paa det kørende Avditorium uden Deltagelse, ikke nysgerrigt, heller ikke uforskammet, mens han tygger og taler og forresten vegeterer paa sin Post som en Pil om Foraaret. En vis næsten umærkelig Flygtighed i hans Holdning røber hans inderste Følelser ved at befinde sig Ansigt til Ansigt med Folk, der ikke naturligvis kender New York. Samme Latterlighed undgaar ikke de Indfødtes Opmærksomhed paa Gaden, mangen én i Fortovsstrømmen trækker paa Smilebaandet ved Synet af denne Vognladning Kautschukhalse (rubbernecks), der gennem Raaber maa have New Yorks særdeles dagligdags Mærkværdigheder basunede ind i Ørene. Som om man kunde undgaa at vide Besked! Det

er ikke bar Spøg at sidde som Idiot paa en Se New York Bil ned gennem Broadway.

Man starter fra Flatiron Building efter at have faaet et Musikstykke paa Megafonen om denne Bygnings enestaaende Fortrin, dens Vægt, hvad den har kostet, hvor høj den er, og hvor mange Folk den rummer. De to klinthøje, spidst sammenløbende Façader skaber et lunefuldt Lufttryk om den, saa at man paa selv stille Dage kan risikere at blive blæst om, naar man passerer dens Fod. Man maa ikke staa stille paa Hjørnet; man bliver arresteret, hvis man gør det. De unge Mænd morede sig nemlig en Tid med at stille sig op og betragte Damerne, naar Vinden svøbte ned fra de tyve Etagers Murflader og blæste deres Skørter op. Det blev altsaa forbudt, saa at New Yorks Ungdom nu maa gøre deres Studier i langsom, men synlig Marsch forbi Hjørnet. Dette er den samme By, hvor Børnene bader i Springvandskummerne, mens Betjenten staar og passer paa deres Klæder.

Fra tre og tyvende Gade bevæger Bilen sig ned gennem Broadway, der efterhaanden som man nærmer sig Sydspidsen af Manhattan, bliver til en jo længere jo dybere Kløft med Taarnhuse paa begge Sider og tordnende af Færdsel paa Bunden. Her flyder en levende Blanding af Alverdens Folkeslag paa begge

Fortove. De vandrer. Intetsteds er Trittet saa mærket af Ærinde som paa denne brede Vej, der fører fra Arbejdet og til Arbejdet. Ingen kan man som New Yorkeren kende paa hans Støvler. De ligner en ny Art Hove, Vandrefødder, stødte og støvede af det skarpe Støv, de selv river op fra Gaden, Kulpartikler, Metal og Stensmuld, som falder af en By ved Slid. De ligner Bjergbestigere og er det ogsaa, de holder sig hver Dag oppe paa det stenede Højfjæld af en moderne By, de avancerer over en Grund, der dirrer af Trafik som en Vulkan, de aander en Luft, der er giftig af Røg og svanger med Elektricitet som et Tordenvejr, de orienterer sig mellem Lavastrømme af Mennesker, der konstant befinder sig i Opløb, og Sporvogne og Tog over Hovedet og under Jorden, de lytter i en Støj, der er mere isolerende end Stilhed, et Gadebrag saa bedøvende, at det ikke er en Bølgen men en Knusning af Luften som ved et Stenskred, dette Højtryk skal de igennem, dette er Vejen over New York.

Vor Megafonmand er en sand New Yorker, han gør det der er den eneste Redning, føjer endnu en bidende Node til Rabaldret, overbyder Broadway, tygger af Munden og basuner et alvidende Brøl ud over Kautschukhalsene:

Skyscraper — Equitables new Trinity building, 2,500,000 Dollars — crushing Trinity Church . . .

Og han nævner alle Mammuthusene ved Navn, fraader Omkostningerne ud af Raaberen, som er højst nødvendig her i dette oprørte Hav — nyt halvanden Millionhus under Bygning — bemærk, at der mures fra oven af nedad! Hernede koster Grundene seks Hundrede Dollars Kvadratfoden! Manhattan Halvø er fire Hundrede Billioner værd ... vi købte den for fireogtyve Dollars ... ra, ra, ra ...

Han ler i Megafonen, ler forretningsmæssigt af sit Vid, der hører til Bilen, skaffer sig umiddelbart ovenpaa en Pavse, hvori han tygger og forbereder en Effekt:

Vi holder stille paa Hjørnet af Wall Street, og her kan det nok være, Megafonmanden brøler os et Stykke, hele Kæmpevisen om Børsen og Milliardærerne, Trusterne og Aktierne. Det bedste Vers gemmer han tilsidst, det om Pierpont Morgan, Staalkongen, her overbasuner han sig selv og ender med en sand Dommedagslyd. Saa kører vi videre Broadway ud og svinger rundt paa Battery Place tilbage op i Byen. Vi skal se Fifth Avenue med Millonærslottene og de store Hoteller. Heroppe paa Asfalten er der mere stille, de tusinde Køretøjer paa Gummihjul og de talløse Biler bevæger sig i næsten spøgelsesagtige Strømme. Stille, her kommer Pengefyrsterne, her lister de af, de ukronede Pirater, der

tager, saa længe man ikke hindrer dem deri, og som holder deres Mund med mange Ting; her sidder de i de lydløse Ekvipager og bider Kæberne sammen — den samme Kæbeform, man ser nede i Bowery paa deres Fætre, de lyssky Bondefangere og Rovmordere, som ikke naaede fra Knejpen og op til Banken. Her staar deres Slotte. Megafonmanden lægger ud derom, con amore, han raaber saa kælent, han véd alt om Kong Vanderbilt eller Kejser Rockefeller, han lader Bilen holde ærbødigt udenfor Paladserne og trompeter dæmpet, næsten som en Hvisken til Tunghøre, om de underbare Skatte derinde bag de blændede Vinduer, Gobelinerne og Sèvres Vaserne, Dresdenporcelænet, Broncerne af Fremiet og Barye, de mediceiske Fløjler og romerske Lamper, Elfenbensfuglene fra Japan, Alma-Tademas Tapeter og Tæpperne fra Kurdien og Karabagh, de gamle franske Stik og Malerierne af Meissonnier, hele Antikvarbutiken. Er der noget, der stempler Millionærerne som kriminelle Typer, saa er det deres Smag; den er god nok men den er ikke deres egen.

Bilen bumper videre som en Elefant i Skoven, gennem Central Park og op ad Riverside Drive forbi General Grants Grav, der har kostet en Million, og saa tilbage igen ned mod Rejsens Udgangspunkt.

Den indianske Sommer hvælver sin Æter over den uhyre, solbeskinnede By, der rejser sig mod det aabne Ocean som en Hingst paa Bagbenene. Ingen Steder i Verden nøler Sommeren saa længe, ingen By er saa klar, saa lys i sit Solskin som det atletiske New York, og ingen Steder har Folk mindre Søvn i Øjnene end der. Dagen er altid aaben, drømmeløs, med den fyrige Sol paa Himlen. Man kan gaa ned ved Battery Place og se dybt ned i den levende, smaragdgrønne Sø, der slutter som Havfruens Borg lige til Bolværkerne. Solen staar op og gaar ned ved klar Himmel. Ingen er i Tvivl om Døgnets Tider. Dette altid klare Vejr har drevet Husene i Højden, det er et Vejr for Taarne. I denne altid vaagne Luft rører New Yorkeren sig, høj, smal og med rene Øjne.

Turistbilen ender sin Tur ved Flatiron Building, og Kautschukhalsene bliver siddende lidt i den, efter at den er standset, sløve, udslidte af at se. Megafonmanden kaster en Nøddekærne op i sin Mund og sætter Raaberen fra sig:

Morning next trip!

ARBEJDEREN

I en af de dybe Sidegader i New Yorks nedre By nær Broadway og ikke langt fra Dokkerne laa der en Arbejdsmand død paa Fortovet.

Man havde lagt ham med Nakken op ad Granitfundamentet til en af de høje Bygninger, der stod paa sin Fod ned i Bunden af den skumle Gadekløft og ragede en Snes Etager oven ud, hvor man slet ikke saà. Manden laa med Benene strakt ud fra sig paa Fliserne, og man kunde have troet, at han sov, hvis der ikke sad en ulykkelig Kvinde ved Siden af ham med Skørtet op over hele Hovedet som en Figur paa en Grav, og hvis ikke to à tre store Betjente havde taget Opstilling for at danne passende Afstand uden om Gruppen. Det saá ellers ikke ud som det behøvedes, der var ingen Opløb, Folk stod ikke stille, skønt alle vel nok i Forbigaaende drejede Hovedet om den Vej for at se saa meget, som man kan se, naar man har travlt og skal videre. Det vakte ikke større Opmærksomhed, at der laa

en død Mand midt paa Gaden ved højlys Dag; det saá næsten ud, som om Godtfolk i New York ikke var grusomme nok til at interessere sig levende derfor. Enten kunde den samme Skæbne ramme dem selv nemlig, maaske, eller de var selv parate til at fælde deres Mand ved Lejlighed, muligvis. Manden var død.

He's got killed, raabte en af Betjentene paa Forespørgsel om, hvad der var gaaet for sig ...

Han var skudt i det ene Øje, lige i Øjenkrogen. Det havde ikke blødt noget videre, kun et Par Draaber, der var flydt over og havde sat et skarlagenrødt, størknet Spor ned over Kinden. Det andet Øje stod aabent og stirrede brustent et eller andet Sted hen. Som han laa der, en kraftig, sværlemmet Mand i sin bedste Alder, kunde det se ud, som om han havde villet græde, men det havde ikke kunnet blive til noget, og saa havde han bidt Resten i sig. Man havde nok trængt ham haardt.

Det var en Italiener, en Arbejdsmand saadan som de er flest i New York, en Haandlanger eller Jordarbejder, han var i Arbejdstøjet, et gammelt billigt Sæt, købt af nyt i Napoli før Afrejsen og nu gennemtrængt af Jordsmonnet i Amerika. De grove Støvler var af hjemmegjort Snit, upraktisk tunge af lutter Holdbarhed; men de havde dog faaet Form

efter Mandens Fod, de lignede ham. Saalerne, som man saa altfor godt, var mærket af den skarpe Jord i New York. Hvor han dog saa levende ud med det tykke graasprængte Overskæg under Næsen, den ildrøde Skjortelinning om den kobberbrune Hals og de faste, korte Hænder. De var lysere end Haandledet af Teglstøv, der fyldte dem ind i hver Pore, de stod aabne ligesom for at give et Skovlskaft Plads, Hullet mellem Tommelen og Pegefingeren lignede en Ring af tykke, senede Knyster. En solid Haand, en Mandehaand. Det var som om Kræfterne stak i den endnu.

Ja, det var vor egen herlige Lazzaron fra „Syden", det var en af de Tusinder fra det skønne Italien, som Myrtens og Lavrbærrenes ringe Næringsværdi nøder til at tage over Havet og arbejde. Italienerne i New York er gerne Jordarbejdere, de begynder helt forfra. Man ser dem stikke op af Huller, som de graver paa Gaden, de gaar altid med Tøjet gennemtrængt af Muld og med Jord i Haaret. Det lader til at gøre dem godt at faa et Bad i Støvet efter den megen Himmelblaahed derhjemme i det gamle Land.

Skæbnen har bedt dem gaa tilbage til Jorden ligesom Hinduen, der gør Vejarbejde i Singapore. Der kan man se de høje, mystisk afmagrede Nirvanamennesker staa omtrent nøg-

ne, som Aber hentede ud fra Skoven, og hakke tankefuldt i Makadamiseringen med skrækkelig tunge Jærnredskaber. De ligner Skattegravere paa Alfarvej, og det er hvad de endelig er. Singapores røde Vejstøv hænger i de sorte Børster paa deres Skinneben; de er omtrent de eneste, der bestiller noget. Sakuntala gaar majestætisk i Midjen frem og tilbage med en meget lille Kurv Skærver paa Hovedet og hjælper sin Herre; hun er bleven Vejkone i det Fremmede og klapper det hede Støv arbejdsomt med sine smaa bare Fødder med Sølvringe paa Tæerne. Hinduen vender tilbage til Jorden i Singapore. For dér vides der ingen Ting om hans Kaste! Der er Konkurrence i Singapore, men der er ingen Paria! Det faar man for at udvandre ... lad os saa lide af Hjemvé, Sakuntala, Sakuntala!

Ak, men Italieneren lærer mere i New York, end at Jorden er god og Arbejdet tilladt, han lærer, at man maa slaas for det, dø for det. Manden, der laa paa Fortovet, saa overbevist, saa drømmeløs, han havde lært det, og han lærte det fra sig.

Staklen, der rugede saa forstenet ved Siden af ham, var vel hans Kone, som man havde faaet Bud efter. Hun lignede en Bylt brogede Klude, som hun sad der lige ned paa Fliserne og græd med Klæderne op over Hovedet, hun

var endnu i sit Hjemlands spraglede Dragt. Hun rørte sig ikke, hun havde gjort sig det mørkt om Hovedet som hun var sort i Sjælen. For hende var alt ude.

Ved den Dødes anden Side stod en Trillebør, en af den Slags smaa magre Haandtipvogne, der er helt af Jern, baade Hjulet, Kassen og Stængerne, og i den laa der èn Sæk, som at dømme efter de haarde Hjørner og Fremspring var fyldt med Værktøj; et Par lange, glatslidte Skafter ragede ud af den. Manden havde været paa Vej til Arbejdspladsen, men havde ikke naaet den.

Og dog laa den lige ved. Huset, der stødte op til det, hvor den Dræbte laa, var en Nybygning under Arbejde. Det meste af Staalbindingsværket var rejst og lignede med sit mønjerøde og sorte Væv af Jernbjælker og Stræbere en hæslig Metalskov, der groede op af Stenene, og hvori det hamrede som et Løvspring i Helvede. Det dansede deroppe med Nittehamre og pnevmatiske Mejsler paa Bjælkerne, som var det en overnaturlig stor Skovspætte, der hakkede paa Staalstammerne, en jernædende Fugl med blaat forstaalede Fjer og en hed Fil ud af Halsen; Nybygningen laa i en Slags Taage af Larm, hvori den groede, der udgik et samlet Jernbrøl fra den, som man ikke kunde tænke sig skyldtes d e r e s Virksomhed, som

færdedes deroppe mellem de gabende Etager, de smaa menneskelige Figurer, der hængte fast oppe og nede som Myrer og rørte Hamrene, uden at det tilsyneladende gav Lyd ... Larmen kom under et, fra det hele, og gjorde Luften til en Springdans af Svingninger, der druknede alt hvad man sagde i Bygningens Nærhed.

He's got killed, hujede Betjenten og bøjede sit Hoved nærmere, medens han med Øjnene søgte indenfor den stille Kres, hvori man meddeler sig til hinanden under en Storm .... *scabs up there* ...

Det var hele Historien, Huset blev bygget af Skruebrækkere, Arbejdere udenfor Fagforeningen, „Hædersmænd", som man kalder dem, og i den Anledning var Italieneren her i Dagligtøjet bleven dræbt. Han havde ikke villet feriere. Han var maaske selv en Hædersmand, der var bleven passet op paa Vejen til Arbejdspladsen af de Strejkende og skudt ned. Eller han var en af de Arbejdsløse, der i fortvivlet Trods havde indfundet sig ved Nybygningen for at udrydde hele Banden, og som saa var bleven den Lille. Det kunde end mere dramatisk hænge saadan sammen, at han var en angrende Hædersmand, der var bleven skudt af sine egne Kammerater deroppe; eller han havde svigtet de Strejkende til Fordel for Ar-

bejdet og havde faaet sin Løn i Bly og med et Skrald. Det er ikke godt at sige, hvordan det var gaaet til, Spektaklet fra Nybygningen begunstigede ikke nogen udførligere Saga. Man følte desuden, at en nærmere Redegørelse for Drabet i flere Henseender vilde ligne Sladder.

Det der var sandt, det der slog var, at Vilkaarene i New York altsaa er saa bitterlig haarde, at Arbejderen maa gaa til sin Gerning som en Soldat til et Slag. Her er ingen Uniform og ingen Medaljer, ingen Sabelraslen og ingen Militærnægtelse, hverken Fæstningskrampe eller Tvivlesyge; her gaar den civile Soldat, Arbejderen, ud og slaas for Retten eller ikke Retten til at leve. Han stiger ikke versificeret op og indtager Position for hvad der siden af Folk, der kom meget bag efter Træfningen, skal rejses de Slagne i Form af smaa Hornblæsere; han gør hvad han kan for at det skal blive en anden Deltager i Skydningen end ham selv, der faar Eftermælet. Og naar hans Forbrydelse eller hans Triumf er saa dagligdags, naar det kun kommer an paa Udfaldet, hvem der skal have Retten til Stigerne paa Nybygningen, saa er der ingen Forskel paa dem, der stiller sig i Ildlinjen, de er lige gode, baade de Skydende og de Skudte.

Saadan er Krigen. Der gives ingen anden Lighed end Ligheden for den.

Krigen er en civil Ting.

Den er en Ret.

Arbejderen vil altid forny den, hver Gang uproduktive Magter gør Forsøg paa at beskytte sig ved at gøre den til et Privilegium eller afskaffe den.

De glemmer det ikke i Amerika.

NIAGARA

Naar man fra New York vil begive sig ind i det indre Amerika, undgaar man ikke Niagara. Selve Navnet er som en gabende Naturmagt, et Dragsug, en Storm fra et Hav inde i Landet, et Brus fra en Million Turister, der kan høres 60 Kilometer bort. Her er da et Stykke Naturpoesi anrettet i saa stor Stil, at selv Publikum kan se og høre det. Niagara, toner det fra tusind Struber, Niagara, hulker alle vi Medlemmer af Tvangsforeningen til Naturens Forherligelse, hvorpaa vi tørt rejser videre, blinde som Muldvarpe undervejs, lige til Øjnene klør paa os igen foran Sfinksen eller Rødstenen paa Fur. Vi følger i denne vilde Jagt en Naturlov, et Fald, der er vor Lykke, vi vil og skal med, giv os en Plads under Aaget, vi beundrer, Niagara, storartet, er det ikke dejligt?! Sagnet ved at fortælle om Folk, der i en Slags længselsfuld Naturkæfert har smidt sig ud i Faldet og er omkommen naturligvis, bare fordi de ikke rigtig var med og vilde føle Faldet. For disse heroiske Idioter

sænker vi Kaarden. Niagara selv gør Indtryk af at være saadant et tungnemt Væsen, et grublende Vandfald, der ikke kan blive sig sit Væsens Gaade bevidst. Det er Urstyrken, der aldrig bliver færdig med sin i Afgrundstone stemte Monolog, det er de forfærdelige Tider, der bliver ved at rulle, længe efter at Faldets Hestekræfter er beregnet og dets geologisk set grønne Ungdom afsløret. Niagara er imidlertid et Symbol. Det ligger dér paa et Sted og vandrer ligesom en Hjord af blaa Okser, der med hver sin Stump Spejlbillede af Himlen paa Ryggen styrter sig i Dybet, og denne stampede vil efter de Jordkyndiges Beregning vare endnu akkurat 18,000 Aar. Til den Tid vil Faldet have fortæret sig selv. Det er jo for Resten ikke saa længe. Men saa længe er det Menneskehedens Eje. Det staar os og vore Efterkommere frit for at beundre det og lade være, om vi tør. Der er fri Adgang til Faldet ligesom til et Skilderi af Millet, overfor hvem Gud og Hvermand lader seende; Millet døde som bekendt og blev berømt, fordi han opfandt Seværdigheder, hvor ingen andre kunde se noget — uden at bukke sig eller lægge Hovedet bag i Nakken, nemlig . . . Guds Død, saa mærkelig var den Opfindelse! Saa kostbare er Brudstykkerne af Virkeligheden, der ligger os nærmest!

Niagara er alt i alt et godt Vandfald, dog næppe fordi vi synes det. Før Rousseaus Tid vilde det være bleven overset som blot umild Natur; Vandet var faldet alligevel. Sandheden er, at to store Indsøer, der ligger i forskellig Højde, her udligner deres Vandskel. Skal vi saa snakke om Turbinerne?

Vandkraften fra Faldene er beregnet til sytten Millioner Hestekræfter. Af dem er omtrent 150,000 tagne i Brug af Industrien; Resten, altsaa seksten Millioner, 850,000, tjener endnu til Næring for enhver sjælelig Pauper, hvis Entusiasme fører ham paa de Kanter.

Paa den amerikanske Side af Faldet er der bygget to Kraftstationer, og et nyt stort Anlæg er under Arbejde paa den kanadiske Side. En saadan Kraftstation er i Principet meget simpel. Vandet ledes ind fra et Sted overfor Faldene, trænger gennem Turbinerne, der er sænket ned i Jorden lige saa dybt som Faldets Højde, og løber gennem en Tunnel ud ved Faldets Fod. Turbinerne selv ser ud som kæmpemæssige Dampskibsskruer i lodret Stilling, der har Propellen i den nedre Ende og foroven driver en Dynamo. Af Vandet spores ikke en Draabe. Man hører det som et bjergtungt Sus bag Rørene i den kolde Kløft, der er ført halvandet hundrede Fod ned under Jorden, og hvorfra de roterende Aksler gaar

gennem Tusmørket op til Gulvet i Dynamohallen. Her ser man elleve vandrette Dynamoer staa fuldkommen stille og snurre rundt som gigantiske Toppe. Man maa gaa nær til for at se, at de roterer, saa lidt Forskel er der paa blankt Staal i Bevægelse og i Ro. De synger, toner som Telefonpæles Sus, der melder langt, som en malende Bisværm i Solskin og Blomsterduft. En lun Vind, mættet med Lugten af elektriske Gnister, staar ud fra Dynamoen, en Kværnlugt, sød og ør som Luften efter Tordenvejr, som Gassen i Skoven under Løvspring. Hallen er saa proper og rolig som en Kirke, nogle faa Mænd gaar rundt og holder Øje med Maaleurene, ellers er der ikke andet end disse elleve elektriske Kværne, der suser og suser som en Evighedsblæst hen over Havlyden fra de elleve Turbiner dybt nede i Jorden. Her er saa tyst som i Rummet mellem de vandrende Kloder, her er ligesom dødsstille . . . men hvis man vil aabne Munden og sige noget, hører man ikke sin egen Stemme. Disse elleve Dynamoer forsyner blandt andet Byen Buffalo med elektrisk Belysning og Kraft til Sporvogne. Godt og vel fem danske Mil borte bruser der et lille Niagara af en moderne By, et Vandfald af Mennesker, der har al Ting frit, der er sprunget hele Kultiden over og faar deres Elektricitet straks pr. Kabel.

Men det er klart, Faldet lider jo derved, magrer af, nedværdiges ved denne lave Anvendelse, man gør af det. Der staar netop i Øjeblikket en ret bevæget Strid i Amerika, om hvorvidt man bør „ødelægge“ Faldene mere end til Dato er sket, til Fordel for nogle nye projekterede Elektricitetsværker, eller om man skal føje den offentlige Mening, der kræver det storladne Naturfænomen bevaret. Striden kan blive langvarig, der synes at være lige mange paa begge Partier.

Det er naturligvis heller ikke saa let at bestemme sig enten for et udvidet Turbinesystem eller for Turiststrømmen, som man véd man har. Flertallet vil maaske som Regel hælde til en idealistisk Opfattelse, den billigste, altsaa holde paa det gamle. Og nægtes kan det jo ikke, at saa længe der er god Drift i Faldet som Seværdighed — Niagara er i sin bedste Alder, kræver hverken Sæbe som Geysir paa Island eller andre Oplivelsesmidler — haster det jo ikke med at udvinde Hestekræfterne, der jo i Lighed med sand Følelse ikke gaar tabt, selv om der ikke er Anvendelse derfor. Formodentlig vil Faldene da indtil videre blive i Fotografers og Kelneres Besiddelse; muligvis vil der dog blive lagt en Skat derpaa i Form af en lempelig Entré.

Og med Kendskabet til den geniale Veksel-

drift af Tyngdeloven og Luftspringet, der udmærker Amerikaneren, kunde man saa tænke sig den derved indvundne Sum anvendt til Gennembrydning af Panamakanalen.

FRISCO

San Francisco ødelagt af Jordskælv — Søen brudt ind over Kajerne — Byen i Brand — det gjorde ligesaa ondt, som naar en ung Pige bliver kørt over af Sporvognen, det var ligesaa meningsløst, ligesaa oprørende et Hærværk af Tilfældigheden. Der stak jo ikke nogen Art af Fornuft bagved, ingen Privathævn af Jorden eller Naturen, ingen blind Forlangen tilbage af hvad der blindt blev skabt, ingen Ødelægger, man kunde kræve til Ansvar og forbande, ingen Fejl af nogen, ingen Fortræd, ingen Nødvendighed; man stod med tomme Hænder. Det mindste, man kunde gøre, var at se stort paa det som et geologisk Lune, et Knæk i Jordskorpen ligesom i en Kakkelovn, naar Ilden er gaaet ud, vel, andet var det ikke; men Geologien ligger nu en Gang det daglige Liv fjern, det er bedre at have assureret. Der var næsten ikke andet at sige til Ulykken, end at den var sket.

Enhver, der har været i *Frisco*, bevarer sær-

ligt værdifulde Minder om den skønne og driftige By, der laa dér som yderste Forpost paa Grænsen mellem to Verdener, forkælet af Solen og uden tilsyneladende selv at ane noget om den Nimbus af Fjernhed og Gulddrømme, der har ombølget dens Navn — den laa jo sig selv for nær, var den eneste By, der vidste Besked. Her var Kalifornien, en underfuld Virkelighed og ikke mere.

Her laa den ved den gyldne Port med et stort historisk Pensum, hvori den havde faaet Slet, bag sig og med den uendelige Fremtid for sig ud imod Havet, San Francisco, der havde faaet det fine latinske Helgennavn forkert i sin Bøllemund, *Frisco*, der stak til Søs, gravede Guld og dundrede med Revolver for tilsidst at nedsætte sig som koldblodig skønt lynhurtig ung Forretningsmand med Skibe paa Kina, Aktier i en kolossal Appelsindrift og en svær Hvedefarm i Ryggen, gift med en sort livsalig Ting, halvt Spaniertøs og halvt Amerikanerinde . . . og nu paa bar Bund igen!

San Francisco var jo som By ingen Kulturcentrum, ikke det man forstaar ved en Kunstby. Men den stormede af Liv. I sit Anlæg mindede den om Paris, gik ligesom Seinestaden i Bølger, Høj op og Høj ned, kun endda mere overstadigt. I mange af Gaderne blev Sporvognene hejset op ad Skraaninger saa bratte, at

den ene Bygnings Stue begyndte hvor den andens Fjerdesal sluttede. En By der har gennemført det Praktiske under de mest upraktiske Forhold. Den vilde ligge her. Klimaet kan kun lignes ved det klassiske Vejrlig omkring Middelhavet. Men medens Byerne her hurtigt voksede op i Søjler og Templer og blev Hjemstedet for Folk, der var altfor forfinede til at give sig af med et Erhverv, og som ikke gav deres Efterkommere andet i Arv end Respekten for Ruinerne af en Fortid, beskæftigede man sig i San Francisco ivrigt med de uberømmelige Næringsveje og tog det noble Klima for en Lejlighed til at være længere oppe om Natten. Det var en By, hvor man tjente Penge, og hvor man brugte dem, en By hvor der blev spekuleret og bygget. Man levede ikke paa Traditioner, næppe nok med Hukommelse; alle Kræfter var bragt til at virke paa Nutiden, Dagen.

Der er da ogsaa noget unaturligt i at bruge Fortidsformen, naar man taler om San Francisco. Byen har rimeligvis aldrig nogensinde været mere levende, end den er i Øjeblikket. Der skete ikke noget uopretteligt, selv om hele Byen blev lagt øde; det var jo ikke et Museum, der gik til Grunde. Pladsen blev dog ved at være der, og det var, hvad San Francisco angaar, det vigtigste.

Call Building, der fik et Knæk, knejser igen. Dette Hus, der var atten Etager højt, var den første egentlige Skyskraber i San Francisco og blev omfattet med hele Amerikanerens naive og frodige Begejstring. Uhyre Vanskeligheder var overvundne i dette Bygningsværk, en ny fabelagtig Arkitektur var skabt, Huset vejede 20,550 Tons, hvoraf 80 Tons Glas, det var 300 Fod højt, havde Kafé i femtende Etage, Trykkeri i Kælderen og den skønneste Udsigt i Verden fra sin Top, altsammen sandt. Vidunderet blev staaende som en krøllet Ruin. Man retter den ud, og den har en Charme mere.

Frico rejser sig igen. Man gør en paa samme Tid eksakt og sangvinsk Beregning om, hvornaar næste Jordskælv kan ventes, og bygger sine Huse paa Tid; der vil staa et nyt San Francisco i hver Pavse mellem Jordskælvene.

Hvor man følte selve den amerikanske Ubetvingelighed, Sejrsvantheden, Selvhjælpen i Ordlyden af et Telegram, der indløb fra Skuepladsen for Rædsler, som man ikke kunde forestille sig: Her er ingen Helte; vi har for travlt. Nej, her var ingen Tid til Helteattituder, her var ingen Anledning for Folk til at svinge sig op af Anonymiteten ved at gøre hvad der var deres Pligt; her havde man kun travlt.

Saaledes udtrykker Frisco sig, den bortrømte Fuksenatur, der graver sig Rigdom op af sit Eksil og bosatte sig for at blive Borger. Mere kan der ikke forlanges af en Mand.

NEGREN

En Aften da jeg gik i Fulton Street i Brooklyn, det var en Valgaften, og der var en Masse Folk paa Benene, hørte jeg et Tilraab bag ved mig og en egen vrinskende Latter, og da jeg vendte mig, saá jeg en kæmpemæssig Neger, der lo huldsaligt over hele det kulørte Fjæs. Jeg burde kendt Hestegrinet og ikke vendt mig, for det var allerede en større Tilnærmelse, end han kunde taale; han nikkede, intimt, henrykt og raabte noget igen, nu skulde vi to da være fine Venner. Og det kunde være svært nok ikke at indlade sig med ham, himmelglad som han var. Han ligefrem udlogrede Venskab og Forlibthed, der stod et Sus af Livslyst om ham, han var et Straal af Fryd. Paa det sorte Gorillahoved bar han med stærk Hældning fremefter Ruinen af en Cylinder, han var i straagul Overfrakke, sort- og hvidtærnede Bukser og et Par uhyre store, lasede Støvler, men med Gamascher. Han saá ud, som var han for en Maaned siden bleven klædt paa som Levemand, og som om han havde

sovet i Klæderne under aaben Himmel lige siden; og det var vist ogsaa Sandheden. En latterlig og henrykt Skovmand midt imellem de Spaserende paa Fortovet, der lod til at være lige ved at gaa ud af sit kulørte Skind af Længsel efter at omfavne hele den hvide Verden og bære den med sig ind i den syvende Himmel, hvori han svævede. Han syntes at være den eneste glade Mand i hele Gaden, og hvorfor kom alle hvide Mennesker ikke til hans Bryst?

Fordi enhver Amerikaner véd, at den forelskede Gorilla bærer en Barberkniv der. Jeg havde hørt noget om det ogsaa og tog ingen Notits af Negren, skønt jeg egentlig syntes, det var haardt at støde den uskyldige Vilde bort.

Næste Morgen læste jeg i Bladene, at en Neger var bleven *mobbed* ikke langt fra det Sted, hvor jeg saá vor Ven om Aftenen. Historien var kort og af samme Mønster som alle andre af den Slags Anekdoter, hvilket ogsaa taler om Negrens Mangel paa Forandringsevne. Negren, der her var Tale om, havde pludselig følt sig stærk paa en *saloon*, var gaaet udenfor og havde flænset en forbigaaende hvid Mand i Halsen med sin Barberkniv. En *Mob* (hvem ... hvad Slags Folk ... Navnene?) havde gjort Jagt paa ham, et tusind Mand i en hujende Masse, og traadt ham ihjel midt

paa Gaden. Sandsynligvis var det den samme Neger, jeg mødte. Men selv om det var en anden, gør det ikke Historien mindre lærerig.

Eller: en Forretningsmand gaar op i Elevator og er ene i Stolen sammen med Elevatormanden, en Neger, da denne fremtager en Barberkniv — og han bruger ikke Trusler om Pengene eller Livet, han skærer væk uden Varsel. Den hvide Mand slaas for sit Liv, og imidlertid løber Elevatoren til Taget, som den bumper imod, saa at den gaar itu og styrter gennem alle Etagerne ned i Grunden af Huset. Her befrier man Manden, der er saa godt som flænget i Stykker og døende, og Negren bliver taget ud og mobbed. Man forstaar, at der bliver gjort kort Proces med ham, for Historien viser jo, hvor han selv er stakket i Omdømmet og utilgængelig for alt andet end øjeblikkelig Nedslagtning. Han har ikke lagt en Plan, har maaske ikke en Gang vist Forbrydertilbøjeligheder før, og pludselig falder det ham saa ind at plyndre en Mand, han bliver ene med. Han vil have ham dræbt men tænker ikke over, at Elevatoren render mod Loftet i Mellemtiden, han véd ikke, om han kan slippe fra det bagefter, har ikke tænkt et Øjeblik over Følgerne. Han gør et Spring som Aben i Skoven, uden at ane hvor det fører hen. Hvad skulde det dog nytte at give det Dyr Rettergang? Hvor-

til Forhør og Jury og Dommer og hele det civiliserede Apparat, der dog forudsætter en vis Tilregnelighed, Evnen til at tøve, til at betænke sig?

Lige siden Borgerkrigen, da De forenede Stater delte sig paa Spørgsmaalet om Negerslaveriet, har det ny Problem ligget for, hvad man skulde gøre ved de befriede Afrikanere. Under denne Krig slog de Hvide 600,000 Mand ihjel af hinanden for at løse Slavernes Baand; Negrene har formeret sig lig Gnavere siden, men deres Kaar er ikke bleven bedre. De har ikke vist Borgerevne, og de Hvides Sind imod dem er ikke reelt blevet forandret. De ejes ganske vist ikke mere af nogen, men de tjener mindre og lever daarligere nu end som Slaver, og der staar den Dag idag *For coloured people* over de Ventesale og Kupeér, de maa benytte i Sydstaterne.

Det var religiøse Vildfarelser, der førte til, at man ligestillede Negerbefolkningen med den amerikanske Borger, ligesom det var i kristelig Brutalitet, man havde slæbt dem fra deres Skove i Afrika og lagt dem i Tvang. Nu da man ser mere zoologisk paa Tilværelsen, kunde man simpelthen ikke skaffe Ejere til de Sorte længere, men der er heller ingen, der hopper paa Ligheden. Slaveriet er for moderne Mennesker en umulig Tanke; dog ønsker

ingen at regnes lige med en Neger. Det kristelige kategoriske Broderskab er blevet til et Raceproblem, der ligesom alle andre Opgaver maa løses paa Laboratoriet.

Almindelige Iagttagelser har vist, at Negren ikke med lige Opdragelse kan hæves til den hvide Mands Niveau. Han kan blive god til at regne, men ved Algebraen stopper han. Hans Hjernekapacitet gaar kun til en vis Grænse. Ikke en Gang enkelte Undtagelser kan drives op i Højde med Amerikaneren. Booker T. Washington, der anføres som et enestaaende Tilfælde af, hvad en Kulørt kan drive det til — Vidundernegren er saamænd Dr. phil. og en bekendt Snakkesalighed i Teologien — Booker T. Washington, alle Negres Messias, er Mulat. Og den iøvrigt fortræffelige Negerhøjskole, han med stor Dygtighed og praktisk Sans har anlagt i Tuskegee, viser lige netop, at Negre kan bringes til at leve et ordnet Liv indenfor dem selv, isoleret fra den hvide Befolkning, at de kan læres op til at betjene Maskiner og gøre Sadelmagerarbejde og huske Urskiven rundt, men mere viser den heller ikke. Udenfor Højskolen er Negren stadig den samme Uforbederlige, enten den harmløse Stodder, der henlever sit Liv i en Fattigdommens Idyl som Daglejer paa Sydens Plantager og under Udøvelsen af det primitiveste Landbrug, eller han flyder som

glad Vagabond omkring i Staterne, forklædt som Tjener paa et fint Hotel eller Opvarter i en Salonvogn paa Jernbanen, eller Kusk eller Keglerejser eller Variétékomiker. Men hvordan han saa formummer sig, Gorillaen stikker ham ud af Klæderne, og han fører altid en vis Tropeatmosfære med sig.

Man har ikke været mange Timer i De forenede Stater, før man støder paa Negren og øjeblikkeligt indtages af det groteske, menneskelignende Fysiognomi, der har Humor i sig selv og spiller indvendig fra af en forslagen og livsglad Sjæl. Der er en vis folkelig Morgenmunterhed over Negren, en Ufordærvethed, der gør ham til en Fest for sig selv. Det Par Aarhundreder i andre Omgivelser har ikke taget Skovnaturen fra ham. Men man har heller ikke truffet mange Negre, før man med Beklagelse har lært, at det ikke gaar an at lade sig vinde af dem. De staar ikke for god Behandling. De kryber som Pudler og er glade til; prøv ikke flere Sider af deres Væsen! En Neger, der har logret sig ovenpaa og føler sig som Manden, maa helst mødes med en Kæp. Dette er der ikke noget at sige til. I Negrenes Kristendom fremtræder Adam jo som bekendt sort for Herrens Ansigt.

Der er ingen, som tror paa Muligheden af at bortblande Negrene med den hvide Befolkning.

Den blandede Race viser sig uden Værdi og falder hurtigt tilbage til en af Siderne igen. Afstanden er for stor. Ikke desto mindre har Negrene bidraget deres til den særligt amerikanske Kultur. Noget af den iøjnefaldende Livslyst, det Lærkesind, der udmærker Amerikaneren, skyldes udentvivl Paavirkning fra Negren. Hvis man kan tale om en amerikansk Musik, stammer den fra de glade „Minstrels", de dansende Negermusikanter, der synger og stepper og skærer Ansigter fra enhver Scene i Amerika. Negrene har en virkelig Aare for Musik, maaske en af de eneste oprindelige; den kan være opstaaet ved Overlevering af de afrikanske vilde Sange og fordybet af Hjemlængslen under Slavetiden, den kendetegnes af stor Rytmesans og melodisk Originalitet, den bæres af en inderlig og kaad lyrisk Stemning, som med Lethed slaar over i fyrig Komik. Negrenes overordentlige Musikalskhed tyder paa, at de relativt er en højt begavet Race; hvad den en Gang har at bringe Menneskeheden, er der ingen, der véd.

I Øjeblikket staar Negre og Hvide meget skarpt til hinanden i De Forenede Stater. Det er ikke længere de enkelte, spredte Sammenstød, man hører om, Bestialiteten samler hele Hære paa begge Sider, som gaar udryddende til Værks imod hele Byer ad Gangen.

Hvis de Hvide i Amerika virkelig begynder

at føle Trang til at udslette de Sorte af Fastlandet eller jage dem hjem til Afrika, faar andre civiliserede Folk undskylde dem med, at de ikke kan have undgaaet at lære en Del Barbari netop af Negrene. Men inden det gaar saa vidt, burde man minde Amerikanerne om, at naar man er saa heldig at have en Race i Urtilstand levende imellem sig, selv om det ikke er ens egen, skal man værne om den.

HEARST

„Den gule Presses“ Fyrste i Amerika, William Randolph Hearst, har igen (1906) begyndt en Valgkampagne til Bedste for sig selv, denne Gang med Guvernørposten i Staten New York som Maal. Sidste Gang han ved Hjælp af hele sit uhyre Bladapparat, i Forbindelse med Fono- og Kinematografer og med Bistand af sine arvede Millioner lagde sig som en fortærende Græshoppesværm over Amerikas Offentlighed, drejede det sig om Borgmesterembedet i New York.

Han blev valgt. Men han blev ikke Borgmester. Det var en Affære, som med sjælden Klarhed afdækkede de politiske Vilkaar i Amerika, og fra den lader der sig slutte til, hvordan det sandsynligt vil gaa Hearst ved ethvert Valg, forudsat Styrken bliver ved at være ens paa begge Sider. Det der skete 1905 ved Borgmestervalget var, at Hearst til Rædsel for Indbegrebet af den republikanske „Maskine“, *the boss*, fik Majoriteten ved Stemmeafgivningen. Man valgte ham. Han havde

bearbejdet Stemningen med sine Avisers Jernsystem, som naar en Isbræ æder Fjæld, han havde købt ansete Mænd og ladet dem gaa med Hud og Haar gennem sine Valser, til de saa ud som Plakater og hængte sig selv ud for ham, han havde stjaalet det rigtige Program at staa paa endogsaa, Fordringen om *municipal ownership*, Byeje, i New York, han havde ladet sig fotografere legemstort til sine Aviser sammen med sin lille Søn, klædt paa som „Arbejder", en kær lille Millionærdreng i *overalls*, under hvem der stod: „Jeg gaar i Almueskolen" . . . han havde oversavlet de Fattige med Ynk og Løgn og Løfter, udøvet for akkurat 25,000 Dollars brutal Veldædighed, stiftet Magdalenehjem (han ejer et Harem i hver By i Amerika), han havde beskyldt sine Modstandere for hver eneste af de Slyngelstreger, han notorisk selv havde begaaet, og herved tilvejebragt et vældigt Materiale til sin Psykologi, og han havde smykket sig med enhver populær Dyd, tilløjet sig alle Storheder, ja næsten vist sig i Besiddelse deraf, han havde væbnet sig med Dygtighed, Talent, Geni — ikke selv, for han er jo kun en ganske almindelig, graadig Trænkusk, der har arvet nogle Millioner — men han lønner en vis Helot ved Navn Brisbane med en Formue om Aaret for at skrive de raa og glimrende Artikler,

der gør Hearsts Presseindustri til Journalistik — alt dette havde han gjort, og paa Valgdagen gav han fire Dollars for Stemmen! Yes, Sir. Han blev valgt med ca. 125,000 Stemmer.

Her er et af den amerikanske Politiks Mysterier. Det paastaas som en psykologisk Mærkværdighed, at en Vælger, der har solgt sin Stemme, altid vil stemme paa Køberen, naar han befinder sig i det hemmelige Rum! Dette maa dog kaldes propert. Helt korrupt er det amerikanske Stemmekvæg altsaa ikke. Man kan virkelig lide paa sine Tilhængere. Paa denne lykkelige Usammensathed i Vælgerhjertet byggede Hearst sine Muligheder. Føj hertil den Omtanke han havde vist ved paa Valgdagen at leje nogle hundrede *thugs* nede fra Bowery, Folk af ubeskrivelig Profession men i Besiddelse af stor Legemsstyrke, som han fordelte rundt om ved Valgstederne i Byen, og som i Retfærdighedens Navn slog Folk i Besvimelse, der ikke bar Hearsts *badge*. Imod denne Hær udrustede *the boss* for Resten et Korps af Frivillige, Atleter og Fodboldspillere, der ikke var til at komme nær, saa at Hearst saá sig nødsaget til at lægge endnu et Lag af Forbryderkvarterernes værste Bærme uden om dem igen. Naar hertil kommer Politi og Milits, maa man altsaa tænke sig et Valgsted i New York som en Plads, hvor

en Galejslave skamslaar en Student, fordi han tamper en Sjover, der med Spark vil forhindre en Betjent fra at arrestere en Bisse, som ikke vil lade en fredelig Borger gaa sin Gang ind til Urnen. I Sandhed, de fire Dollars er surt fortjent; man kan dog ikke vægre sig mod at faa høje Tanker om Vælgerbefolkningens Overbevisning.

Man vilde have Hearst til Borgmester. Man stod den Aften stuvet sammen paa Broadway fra Battery Place til Union Square og tudede i syv hundrede tusinde Bliktrompeter, hver med en Lyd i sig som et Skrab paa Skinneben med Flint, man stod sammen trofast og traadte hinanden Støvlerne af Fødderne og malede rundt i Luften med Skralder, ja store, knebrende Skralder, der lød som Stemmen af lige saa mange usynlige Sataner; det var Hearsts Kandidatur der krævede sig, mens Lyskeglerne fra Refraktorerne skrævede i Røgen ovenover og belyste andre menneskelige Væsner, der laa ud af Vinduerne, femten Etager oppe, med lange, brystsukkerfarvede Tudehorn ud af Munden. Det var selve den amerikanske Politiks Underverden, det var det Helvede, et Dyr kan skabe, naar han har Magt nok dertil.

Men der er jo andre, der har Appetit. Der er et andet „man" i New York end det, der er

tilfals. *The boss* agtede virkelig ikke at bøje sig for Stemmemajoriteten. Naturligvis gav man ikke Rovdyret fair play. Man kørte løbsk med et Vognlæs Stemmesedler — tænk hvor uheldigt! — og mistede uigenkaldeligt flere Kasser, og det netop fra Valgsteder, hvor Hearst havde sat sig i store Udgifter! Man „spildte" en Kasse et Sted midt paa Gaden, og Hearst satte Politivagt ved den, lod den skarpt bevogte i flere Dage, indtil han med Anvendelse af en Masse Jura fik den „kendt" paa Raadhuset for at blive talt op; den viste sig at indeholde gamle Numre af „New York Journal"! Hearst skummede i sine Aviser og anlagde en Skok Processer, som rimeligvis gaar endnu. Men *the boss* satte med et Bump Mc Clellan i Borgmesterstolen, den Mand de vilde have, og der sidder han sikkert.

Nu var Hearst altsaa ude efter Guvernørposten. Men det er slet ikke disse smaa, besværlige Embeder, han i Virkeligheden har Kig paa. Han tænker sig ikke Arbejdet i det Stille for Amerikas Vel som sin Bestemmelse. Han vil være Præsident og flaa den rige Republik.

William Randolph Hearst begyndte for ti Aar siden som Søn af en Millionær, der havde købt sig en Stol i Senatet; der er altsaa politisk Disposition i Familien. Unge Hearst —

han var den Gang ikke stort mere end tyve Aar — saá med et Blik, at det der kendetegner store Mænd, er deres Navnkundighed, deres Kendthed. Fra den Ende tog han fat. Han satte sin Kapital i Blade. Nu er hans Navn identisk med den nyeste amerikanske Presse. Men dette Monster kræver en Skildring for sig.

Hearst er en smuk Mand med hele Urdyrets Helbred. Hans Træk minder i deres grusomme Regelmæssighed om Napoleons, men der er ikke noget klassisk ved Hearst. Han æder Mennesker, det er det Hele. Han har et aabent Morderblik, og hvorfor skulde han skamme sig over sin Tyvenatur? Han har Raad til aldrig at give og Mod til at være fejg. Spørgsmaalet er, hvem der lever længst. En vis Renlighed kan man ikke nægte ham; han har alle Kattens Egenskaber. Han er ædruelig, den koldeste Mand i Amerika. Hvad han en Gang, hvis han naar ovenud, vil bruge sin Mangel paa egentlige Evner til, faar man forhaabentlig aldrig at se.

Der er sørget for, at Skadedyr som Hearst ikke bider sig fast i Amerika. Det republikanske Legeme udsondrer nogle meget ubehagelige Vædsker i den Anledning. Hele Regeringsklassens „Korruption", *Tammany Halls* Bedrifter osv. er den laadne Side, Fristaterne vender udad, naar det gælder at bevare Forfat-

ningen; man tager ikke paa Skorpioner med de bare Hænder. Skulde Hearst trods alt købe sig igennem og naa frem til Magten, er den ikke Tvivl om, at de bevarende Kræfter i Amerika vil finde paa Udveje til at holde ham. Han vil blive indkapslet, mættet med Forfængelighed. Man vil ikke gaa af Vejen for at lamme ham med Kejsertitlen eller en anden Uvæsenlighed, man vil spærre ham inde i et Hof, binde ham med Etikette, og imidlertid forvalter *the boss* Amerika i Skjorteærmer som før. Hver Mand faar hvad han vil have.

Der er i Amerika som andet Steds, men i større Forhold, to Arter Politik, den der med Rod i Folket nærer Almenheden, og den der snylter paa Pøblen. Den reneste nulevende Repræsentant for den første Retning er Theodore Roosevelt. Det offentlige Instinkt, der har udgjort denne Mands Vækst, er et med Fristaternes hæderfulde Tradition. Hans hele Habitus som Mand er formet ved naturlig Udfoldelse i Slægten Roosevelt af de Egenskaber, der, baaret af mange lignende Slægter, har frembragt den amerikanske Nation; og da en Mand kun ser virkelig Lykke i at følge sin Natur, vil Roosevelt aldrig kunne naa højere end til at staa i Samfundsniveauet og vokse sammen med det. Det kan se ud som en gigantisk Naivetet, at Roosevelt, ligesom Lin-

coln, aldrig har vist Tegn til at smide Privatmanden og iføre sig den Majestæt, hans i Virkeligheden enevældige Magt berettiger ham til; men denne Tarvelighed betegner heldigvis Højdepunktet af politisk Smag.

I Modsætning til Roosevelt, de bærende Slægters Fører, staar Hearst som den der rider paa de Hjemløse i Amerika. Han plyndrer Indvandringen i det Store. Gud bedre det, der er nok for ham at slaa i Stykker.

Men Venner af den amerikanske Republik trøster sig med, at Parasiten dog kun er en Tingest uden frembringende Evne, der stiler mod Uvirkelighed, fortærer sit eget Eftermæle og siden ikke er mere.

PRESSEN

Den moderne amerikanske Journalistiks Historie kan i store Træk samles om Navnene *Herald, World* og *Journal.*

Gordon Bennett, *Heralds* Stifter, adskilte Journalistiken fra Skønliteraturen og skabte den moderne Reportage. Det gjaldt for *Herald* om at være først paa Pladsen og først ude hos Publikum med Nyheden; men *Herald* forudsatte altid, at der gik noget for sig. Senere indførte flere Blade af Typen *World* Principet for den aktive Journalistik, den der selv foraarsager Begivenheder. Om disse Blade end greb handlende og ledende ind i Samfundet, stod de dog endnu paa Kendsgerningens Grund; det gjaldt for World som for Herald: uden Nyhed ingen Artikel. Hearst derimod har med *Journal* indført den Skik at fabrikere Artiklen først og overlade Nyheden at komme bagefter, om den kan. Han maa siges at være forud for sin Tid. Medens Pressen før Hearst optraadte som Forretning (solgte Oplysning, som Gordon Ben-

nett udtrykte sig) eller som en Kombination af Forretning og borgerlig Indflydelse, er Hearsts Presse udelukkende „Politik". Den drives med Kapital udefra for at hæve en enkelt Mand fra ingenting til Præsident i Amerika. Dens systematiske Formaal er derfor ved Forvanskning og ved bevidst løgnagtig Forfølgelse af det ordentlige Borgerskab at rive hele Civilisationen ned i Niveau med Udgiveren. Dette en hvad man forstaar ved „den gule Presse", Tigerpressen. Gudskelov at den ogsaa metodisk udrydder Respekten for alt hvad der staar paa Prent.

I New York er den gule Presse farlig, fordi Dagen er saa uhyre overlæsset, og fordi den ender med Aftenen. Døgnet ser sig ikke tilbage. Man graver ikke Liget af Gaarsdagens Avis op for at konstatere Forgiftningen, naar man allerede staar med Næsen fuld af de ferske Morgenavisers Blylugt. Den der lyver længst ender med at faa Ret. Skulde Hearst en Gang blive Præsident, takket være alt hvad han bilder Vælgerne ind, vil enhver jo tydeligt kunne huske, hvor alle de Medborgere var sorte, han gennem mange Aar sværtede, til han fik dem fortrængt. De var sorte. Imidlertid findes der forhaabentlig en à to virkelige Niddinger mellem Hearsts Modstandere, der ved en afskyelig Banditstreg stopper Hearst

i Karrièren og gengiver alle smukke Borgere deres Farve. Det Spil er set før.

Er man ganske nedbøjet over, hvor Forbryderfysiognomiet trænger sig frem i den amerikanske Presse, bør man huske paa, at de andre Udviklingstrin jo stadig eksisterer ved Siden af. Det staar enhver frit for hver Dag, præcis naar man vil, at rejse sig i sin fulde Højde og undlade at læse Journal til Fordel for Herald. Man kan gaa hen hver Dag i et surt Raseri og læse den skændige Avis, bare for at slaa fast igen, hvor det dog er forfærdeligt; ad den Vej fornyer navnlig Gejstligheden sit Kendskab til Verdens Brøde.

En Sammenligning med den i Danmark kendte „Smudspresse" giver ikke den rigtige Forestilling om Skadejournalistiken i Amerika. For det første er den derovre i større Stil, ikke de usselige Frimærker paa Ryggen af Publikum, hvormed man i Danmark sender Dagen ad Helvede til, for det andet udmærker den amerikanske Avisforbryder sig ved større Friskhed, man kan være i Stue sammen med ham for hans Aandes Skyld, han er vel ernæret af Rov, stinker ikke gennem Huden af Aadsel som de lyssky Hyæner, der roder i Offentligheden herhjemme. Pressemanden i Amerika er et Friluftsmenneske i sit Fag, en Eventyrer med Smag for Skydning i Gaden, ikke en Stakkel

med alle Fattigdommens Laster, der hævner sit Udslet paa Gud og Hvermand, naar lige undtages de Annoncerende. Nu er Sagen jo ogsaa den, at man ikke i Amerika kender hinanden intimt over hele Linjen. Hvem véd, om man ikke vilde faa et ret gunstigt Indtryk af vor egen Snigpresse, hvis man slet ikke kendte den? I Amerika gives der intet Privatliv.

Rent journalistisk og teknisk set er der ikke Tvivl om, at „den gule Presse" ved den animalske Energi, der træder i Stedet for Dannelse, har tilført Pressen i Amerika nyt Blod. Tempoet er bleven sat op, og de ældre Blade har maattet følge Trit. I Øjeblikket er den amerikanske Presse den fremmeligste i Verden. Man kan godt sige, at den umærkeligt har drevet alle Aviser Verden over til at følge sig. De franske Blade begynder at minde om Heralds Pariserudgave; man kan kende det paa den sorgløse Sans for Realiteter, Udadvendtheden, Evnen til stadig Fornyelse, den abeagtige Nysgerrighed og Mangel paa Hukommelsen, hele Hakkelsen. Det falder os i den gamle Verden svært at lære, at en Avis ikke skal være et Digterværk, men det kommer.

Pressen under ét i Amerika er et svimlende Vidunder, som kun en Ballonopstigning med Kvalme og Salighed kan give Begreb om.

De rent ydre Forhold, hvordan Dagens Avis bliver til, hvordan den ser ud, og hvordan den bliver bragt til Publikum, er Ting, som det er værd at rejse til Amerika for at se. Om hele Amerika gik under i Havet og blot en eneste Avis blev tilbage, et Numer af et af de utallige Blade, der udkommer flere Gange daglig, vilde man kunne genskabe hele det amerikanske Samfund, den ny Verden, deraf, ligesom Forplantningskimet paa en eller anden mystisk Maade bærer et Præg af hver eneste Celle i Organismen, det stammer fra.

Men i Stedet for at gøre Forsøg paa direkte at skildre den amerikanske Presses Ejendommeligheder og Fortrin, dens Flugt, Farvepragt og Rigdom, vil jeg i dybeste Beundring tilsværge den amerikanske Journalist Broderskab. Jeg har været længe nok i Amerika til at forstaa, at Journalistik i vore Dage er omtrent den eneste Haandtering, der sømmer sig for en Mand. Det er det Tidsfordriv, der kommer nærmest til Krig og Opdagelsesrejser til Søs. Det er vore Dages Landsknægterhverv; man skriver, og man rejser. Som alle sande Heroer optræder den amerikanske Journalist navnløs; han har ikke et lille tvivlsomt Ry at dægge for, men han bliver glubsk betalt; han sidder ikke og pusler med Stil, han lever paa Gaden, og dens Puls gaar med ham over i Spalterne, den er

ny med hver Nyhed. Man kan tage en hvilken som helst amerikansk Avis i sin Haand og støde paa Ting uden Navn eller Mærke. under, hvori der brænder et Talent, stort nok til en verdenskendt Forfatter. Men den uberømte Mester er en ung Amerikaner, der foretrækker at leve i den inderligst mulige Forening med de tusind menige Skæbner i Hverdagen fremfor at blive givet Entré til Vidderne af et eller andet Fruentimmermandfolk, der har læst en Ton Bøger og skrevet en Bog mere derom. Ingen ejer Tilværelsen som denne Rigmand i Solskin og under Lygtelyset paa Fortovet, og hvad i Alverden betyder det for ham, den umisundelige, at en Skare grønsaltede Fakirer sidder afsides og bliver udødelige, bare fordi det er en Umulighed, at de skulde blive ramt af en velsignet Tagsten i Foraarsblæsten?

Det er da for Resten ogsaa den amerikanske Journalist, der har skabt den moderne Literatur, det unge Amerika; men herom ved en anden Lejlighed.

Paa et Fotografi, jeg har af en Gade i New York, ser man Mængden bevæge sig tæt paa begge Fortove med den karakteristiske Benstrækning, Folk faar paa Fotografier. De er allesammen tydelige nok, skønt man kan se, de har flyttet sig lidt under Eksponeringen. Men et Sted ved Randen af Fortovet er der

en Taageplet af menneskelig Form — en Person, hvis Fart gør ham usynlig. Det ser ud som en Aand, men det er en Journalist paa Vej til et *row* i Nærheden.

FRANK NORRIS

I.

Amerikas tidligste Literatur falder sammen med Englands; Longfellow etc. I det nittende Aarhundrede faar Amerika en nationalt særfarvet Literatur, baaren af Navne som, for at tage Ekstremerne, Mark Twain og Whitman. De begyndte begge som Journalister, hvilket er værd at lægge Mærke til, fordi det amerikanske Aandsliv i det hele taget har sit Udgangspunkt i Dagen, til Forskel fra det evropæiske, der søger sit i Historien. Den yngste amerikanske Literatur kan karakteriseres som Journalistik under særligt gunstige Betingelser; eller man kan sige, den er opstaaet ved en naturlig Udvælgelse mellem Avismennesker, der har haft Evner ud over det daglige. Men Stoffet er altid Dagens.

Den amerikanske Forfatter ser ud som alle andre udvoksne Mennesker og reagerer ganske som et skrøbeligt Karlfolk. Tag til Amerika og prøv at gaa ham for nær! Hans psykologiske

Nysgerrighed gaar kun til et vist Punkt — Resten falder udenfor Literaturen og ind i Medicinen. Han er først en Gentleman, der gennem Generationers Tugt har det i sin Natur, at man

kun kan rage op over andre ved større Arbejdsevne og ved borgerlig Hæderlighed, dernæst er han et normalt fungerende Hoved indstillet direkte paa Tilværelsen og fra Barn af vant til et fygende Tempo. Forholdene, gunstig Opdragelse og medfødte Anlæg har ført ham ind som Medarbejder ved en Avis, i hvilken

Egenskab han fyrigt embrasserer hele Tilværelsen, indtil den løber over i ham, saa at han maa skrive en alt, altfor lang tilfreds, levende og ypperlig Artikel. Det er saa en Bog, Kenderens Bog om Guldgraverliv i Alaska eller Børsrædsler i Chicago eller Træk fra Livet i de store Skove ... Amerika, Amerika! Han er begyndt med at sejre. Men naar den folkelige .Opmærksomhed udvælger en af disse Bøger, en af Tusinde, bliver Manden berømt, hvad han saa hedder, og tænk hvor kedeligt, for nu bliver han naturligvis pludselig opdaget som et Unikum, en forskellig fra alle andre, hvem det er umuligt at færdes mellem de Smaa. Nej. Han er ingen Pauper. Han har ikke oplevet 64 og skal ikke leve deraf.

Han er en Amerikaner og et moderne Menneske. Han er i sit Væsens Grund anonym, og det er hans Adel. Han er en Demokratiets Verdensborger.

Amerika har i Øjeblikket den frodigste Literatur i den civiliserede Verden. Amerikaneren er, frisk, hurtig, arbejdsstærk og følsom, som han staar, i Færd med at opdage sig selv. Den ene vældige Bog skyder op ved Siden af den anden, og de kan næsten lige godt allesammen; Forfatterne er ikke et Lav udenfor Tilværelsen men Mænd af Amerika, der har været med, handlet, spekuleret, gravet Guld, gaaet paa Jagt,

sejlet, sultet, spillet, dykket og gaaet op i Ballon, og nu er et indre Pres i dem blevet for stort, saa at de foruden at leve ogsaa maa beskrive Livet som det er. De er alle stormende Elskere af Tilværelsen, af Forandring, Drift, ny Luft, Ansigter, Vildt, Ensomhed i Skoven, Vandring og igen Mennesker, de er alle som renblæste i Sjælen af Generationers Naturkærlighed før dem og af det hærdende Vejr, der gaar gennem det amerikanske Samfund; de stiller med Appetit, men uden trængende Instinkter, har ikke et lille klæbrigt Privatliv at interessere en Omverden for, de lever, ogsaa idet de producerer, fordi ogsaa deri er der Arbejde. Aldrig har den vilde og fine Natur i Amerika haft saa sunde Dyrkere som nu, aldrig før har Sproget været saa nær Tingene og saa overdaadigt. Og ud af alle disse sorgløst oplevede og med lykkelig Energi gengivne Indtryk former sig vor Tids Amerika, en ny Kulturs nye Typer i hidtil ukendte Kombinationer, Hverdagen, Fabriken, Børsen, Næringsvejene, Tilværelsen som den er.

II.

Bag ved den levende, skrivende Sværm taarner sig som et Mulmbjærg Frank Norris. Ja, for han er jo død, han den mest levende af

dem alle, den stærkeste og den inderligste, den af hele det unge Amerika, der havde det bedste Hoved og det hedeste Hjærte, han er død. For at Ingenting skulde være den rige Tilværelse umuligt, for at selv den useligste Tilfældighed skulde vise sig mægtigere end Titanen, døde Norris af Apendicitis nogle og tredive Aar gammel, endnu et Barn, henrykt over de store Penge, han begyndte at tjene, over sit Hus paa Højderne ved The golden Gate, hvorfra han kunde se ud over Stillehavet. Har han haft Kræfter til det, maa han have græmmet sig i sin Dødsseng bitrere end nogen kan fatte. Følelsens Styrke i hans Digterværker bunder jo nemlig overalt i Frygten for Døden, Angsten for at det skal høre op; der staar en Gus af Skræk og Energi ud af hans Skrifter, han omfatter Virkeligheden med en Guds Ømhed, netop fordi han ved, at den er saa skrøbelig, at Jorden drejer sig, og at vi dør. Og netop til ham, der rankede sig saa dristig og skøn, saa udødelig, til ham kom Opløsningen, just som han havde begyndt.

Frank Norris skrev Octopus og The Pit. Han opdagede Hveden i Amerika. Den første Bog handler om den sociale Kamp mellem Jordbrugerne, Hvedeindustrien og saa Jernbaneselskaberne i Kalifornien; The Pit skildrer de uhyre Hvirvler i Pengemarkedet, som

Hvedespekulationen foraarsager paa Børsen i Chicago. Foruden at se og fremdrage det vældige Stof har Norris et tilstrækkeligt Overskud af Kræfter til i Octopus at gøre Rede for selve den digteriske Tilegnelses Proces. Paa samme Maade har han formaaet i The Pit ikke blot at gøre Børsen som raa og vulgær Aandsfortærelse til Poesi, men ogsaa med stor Finhed at vise, hvorledes et Attentat paa Virkelighedens Majestæt ender med et slaa alle Værdier ud af den Formasteliges Haand. Naturen er frodig, den straffer den der vil gaa imod den med Goldhed. I begge disse to Bøger af Norris er der en Urkraft, en sjælelig og fysisk Arbejdsevne, som kun en Mand i Verdensliteraturen ejer foruden ham, nemlig Zola. Frank Norris har lært kunstnerisk Voldsomhed, Tillid til det Elementære, af den franske Kæmpe. Men han føjer Lykken til. Medens Zola hamrede et Samfund, der var paa Retur, udbasunede Dødssalmen over en Slægt i Forfald, spiller Norris op med alle hedenske og udfordrende Naturtoner i Spidsen for den sejrrige Kultur i Amerika. Hans to Bøger er Triumftog, hvori Amerikas uudtømmelige Frugtbarhed føres i Guldvogn, medens selv Parasiter og Forbrydere bringes til at skyde bag paa. Det gror, gror i hans Værker.

Foruden sin Hovedbedrift skrev Norris flere

Romaner og Noveller, mindre i Anlæget og ikke saa modne, men de har Betydning, fordi de overalt mellem mange Ufuldkommenheder røber Mesteren. De har alle Frank Norris' Varme, der i sin Renlighed og ved at saa mange smaa Ting ligger ham nær, minder om det Bedste hos Kvinden. Der er en uendelig Gratie over hans Stil, som er vundet ved det han har slidt, og en Sikkerhed, der er kommen af, at han som Iagttager atter og atter har bearbejdet sit Stof. Men først og fremmest møder man ogsaa i hans Begynderarbejder den altid nærværende Livslyst, det Solsind, der bød ham optage al Varmen i Verden i sig og give den fra sig igen. Man mærker overalt den unge Norris, han elsker at leve, han maa have klappet alle Hunde paa Jorden, inden han lægger sig til at sove. Der maa være gyselige Ting til, som man sortner over, Havet er af en uhørt Dybde med den store Søslange paa Bunden, føj hertil brølende Skurke, og saa Kærlighed, og altsammen for længe, længe siden og dog just nu ...

Saadan en Længselsbog er Moran. En Bog af en kælen og klog Dreng i Kalifornien, der har forset sig paa Stillehavet og drømmer om noget saa fjærnt og djævelsk æventyrligt som — som Norge!

Jo, Heltinden i denne taagede og bølgende

Havroman er, det skal ikke skjules, fra Kristiania, hedder Moran (Maren?) Stenersen og fører, med Byghaaret strømmende for Stormen, en Bark paa Pacifikoceanet, fult efterstræbt af kinesiske Pirater! Det er i skønneste Forstand en „romantisk" Bog, den ødsler med unge Drømme, den er spændende, dyster, grøn, rædselsfuldt og ædel. Og saa skjuler den det Vemod, der ikke kan forløses, det vi ved, at han der skrev den, og som var saa livsglad, at han nu er død.

Norris, der i hele sin Produktion føler sig stærk som Angelsakser, har vel som ung Mand i sit Navn set en Antydning af, at han stammede fra Vikingerne i Norden og har derfor sat alle sine bedste Hedenoldsfornemmelser ind paa at digte Moran. Vi her i Landet, der med Forlov er halvt Normænd, ved ikke, om vi skal le eller græde over den salte Historie, men dog er den smuk. Den kan tjene til at vise os selv fra Vrangen — uden at vi dog bliver modbydelige derved. Er det ikke noget? Og siden fik Norris jo en mere tidsmæssig Anvendelse for sit Vikingesind. Han har i sine to modne Bøger leveret Personskildringer af moderne Mennesker, der ikke staar tilbage for Sagaen. Farmernes Død i Octopus mindes med samme uoprettelige Følelse af, at det er Folk der har levet, som Nials Indebrænding.

Norris var en af dem, der ganske simpelt kan. Faa kommer ham nær.

III.

Amerikas Opdagelse gentager sig den Dag idag. Hver Gang Menneskeheden efter et Flyveforsøg i de golde Ideers Verden kommer ned til Virkeligheden igen efter Næring, opdages „Amerika“ paany.

Men ogsaa rent praktisk talt er det sandt. Hvad der staar for os som en Myte, noget der en Gang for alle tildrog sig: Columbus' Rejse og Amerikas geografiske Tilegnelse, gentager sig i det smaa, men ikke mindre betydningsfuldt i vor egen Tid og vil blive ved at gentage sig endnu mange Aar ind i Fremtiden, saalænge der i Nordamerika er Jord at bringe under Kultur. Men skulde Arealerne slippe op norden for Ækvator, saa er der hele Sydamerika, indtil videre lejet ud til nogle faa *squatters*, Portugisere, Vilde og andre *dagos*, der bereder Jorden idyllisk, indtil Angelsakseren kommer med sin Dampplov.

Dette er den moderne Opdagelseshistorie: Et Territorium i Syd eller Vest for den amerikanske Civilisation, som hidtil har været overladt Indianerne, eller som har tjent til Græsgange for spanske Herremænds Kvægflokke,

aabnes for Jordbruget, Hvede eller Majs. Amerika begynder med Prærien, Bøflen og Indianeren, saa kommer Spanieren med en Rancho for hvert hundrede Kvadratmil, hvor der udfoldes Kvægdrift, Cowboys og Romantik, og endelig kommer det virkelige Landbrug, der følges af Byerne, Industrien og hele Resten. Saa omsider indfinder det Heles Skildrer sig, Digteren, der som altid kommer bagefter.

Man kan i Amerikas Grænsedistrikter se alle Faser blandede imellem hinanden, Oldtid, Middelalder og vor egen Tid. Men den, der har været saa lykkelig at opleve den ny Tids Indbrud i et Distrikt, Jordbrugets Sejrsgang, han kan sige, at han har oplevet noget. For ham er der Grund til at leve, og han har det i sit Hjerte, man kan dø paa.

Det begynder med Jernbanen. Toget kører bogstavelig talt ud paa Prærien og er der fra den Dag af. Det gaar saadan til, at der i Togets Spidse er en Maskine, der nedlægger Skinner, efterhaanden som det kører frem. Vognene bagved er ladet med Stationsbygningerne og hvad der ellers hører til en Jernbanelinje. Desuden medfører det de vigtigste elementære Dele til begyndende Byer, Tømmer og Jernpengeskab til en mindre Bank, de vigtigste Genstande til et Hotel o. s. f. Med Toget følger endvidere naturligvis den første Strøm af de begærlige

settlers, med samt tilhørende Sagførere, Vaabenhandlere, Læger og Eventyrere. Paa en Nat eller to rejser der sig Byer. Folk kører direkte fra Toget i medbragt Vogn ud til et øde Sted paa Prærien og slaar Telt dér. Et Aar efter staar her en tidssvarende Farm, og Hveden bølger deromkring saa langt Øjet rækker. Med næste Aars Tog kommer Prostitutionen og Svindlen til Landet. Her er noget at plyndre Men det vældige Overtal dannes af Landbrugerne, den amerikanske Bonde. Det er Mænd, der har opdyrket Jord og solgt den igen med Fordel maaske i hver eneste Stat i Amerika; de har hørt om de nye Omraader, har skaffet sig de Oplysninger, der er dem nok, og er kommen. Der har aldrig været sundere Uro end den, hvormed den amerikanske Farmer skifter Opholdssted, han har løst Problemet at bo og at vandre paa en og samme Tid. Overalt hvor han er, dér er Amerika. Han kan hedde Derrick, Broderson, Osterman eller Annixter, Navne der lyder af mange Nationers Oprindelse, men han er altid Amerikaner. Han kan sine Ting, han véd Besked om Landbrug, har lært det og drevet det, og han har Kapital, kan købe de bedste Maskiner og holde saa mange Folk han vil. Han afkøber nu altsaa Jernbanen Jord og saar i den. Uden hans Driftighed var Banen ikke bleven anlagt, og han var ikke kommen uden den.

Lad der saa gaa en halv Snes Aar, efter at Landet er blevet aabnet. Saa strækker der sig et Hvededistrikt af Omfang som Kongeriget Danmark eller mere, en Provins i udmærket Drift og med en kraftig Befolkning i voksende Velstand. Stationsbyerne er bleven til Købstæder, en enkelt er vokset op over de 100,000 Indbyggere, der alle, skønt de bor i Byen, paa en eller anden Maade lever af Hveden og til Gengæld bidrager til, at den kan blive dyrket saa godt og i saa stor Udstrækning som muligt. Det er et Samfund i lille Maalestok. Og dette sker endnu, ikke ét Sted, men mange Steder, det gentager sig, det er Amerikas daglige Opdagelse, Virkeligheden, der tages i Besiddelse, Næringen for alle og af alle.

Det Hvededistrikt, der her tænkes paa, strækker sig gennem hele San Joaquindalen i Kalifornien. Det er tilfældigt, at vi véd noget derom fremfor alle andre Provinser under fuld Dyrkning; Distriktet har nemlig haft sin Forfatter. Hvor det maa glæde ethvert Menneske uden muligvis f. Eks. Anatole France, der som Boghøker er optaget af at skrive Bøger til sin egen Butik, hvor det maa glæde alle almindeligt Dødelige, at der er blevet skrevet om dette Hvedeland i Kalifornien; ellers havde der jo været et sort Hul i Jorden eller overhovedet ingenting.

Hver sit; San Joaquindalen er ingen Drøm, men indenfor Literaturen staar *Frank Norris* som Hvedens Opdager og Digter.

Han kom til Distriktet tidligt. Ikke mellem de første, for man kan jo heller ikke forlange, at en Skribent skal være Jernbanearbejder. Men ved den Tid, Forholdene i det ny Hvedeland var saa modne, at en Journalist kunde tænkes at faa Ærinde dér, viste Frank Norris sig. I Begyndelsen sværmede han hæderligt for de maleriske Rester af den spanske døende Kultur og gjorde sig Umage for at aflokke den totalt flade Prærie en eller anden afgrundsdyb Mystik. Han besaaede Nattehimlen med Brudstykker af ethvert ungt Menneskes Læsning og faldt i Tungsind over ikke at være hentæret nok til at høste de skønne Visioner. Han vedgaar selv sine Skrøbeligheder, for i den mægtige Bog, han har skrevet, *The Octopus*, findes ikke blot Bogens Stof, men ogsaa Forfatterens Udvikling, mens han tilegnede sig det. Det der var, Jordbruget, Jernbanen og Kurserne, kort sagt den evindelige Hvede, gør ingen Indtryk paa den forlæste unge Mands Sind, skønt han lever saa at sige i Midtpunktet af en bølgende Hvedemark paa hundrede danske Miles Udstrækning. Det er dagligdags, klægt, for jordisk, ordinært. Giv ham Homer. Maa han bede om Helte. Tag

disse Daglejere, Høstmaskiner og ridende eller telefonerende Bødler bort fra ham med samt deres ydmyge Afhængighed af Regnen og deres brutale Liggen paa Kornmarkedets Konjunkturer. Giv ham en stor Sjæl, en Kæmpe fra Fortiden, en der er død, en fortærende Skønaand, en smuk Slave, som skrev Vers, naar han ellers ikke var i Brug ... med faa Ord, Norris var ogsaa ung, før han blev voksen.

Men da sker der det i San Joaquin Valley og i *The Octopus*, at der opkommer Krig mellem Jernbanen og Farmerne! Der sker noget, saadan som nu og da i Amerika, og Frank Norris bliver fra Drømmer og *outsider* til deltagende Mand. Væk er hans ekscentriske Smag for Halvmennesker og Invalider og alt deres Væsen, og han staar pludselig midt i Amerika, væbnet med af Kærlighed og skærende Tænder af Raseri, seende som en Gud og vild som alle de andre menige Næringsdrivende, der skaffer og æder Brød. Der er en Sag, han vil staa for og skrive for og dø for.

Der sker det, at Jernbanen, *The Octopus*, *Polypen*, gør Farmerne Retten til deres Jord stridig! Man kan ikke forestille sig en Konflikt, der gaar mere tilbage til altings Oprindelse end denne. Det vil altid være et svævende Spørgsmaal nemlig, hvilken Magt der skyldte den anden sin Eksistens, Jernbanen eller Jordbruget. De betinger hinanden. Men som Stil-

lingen er i San Joaquindalen, forsøger Jernbanen svigagtigt at forrykke Balancen ved at tilkende sig selv Ejendomsretten til Jorderne, ikke som de var, da de afhændede dem til Farmerne, men som de er efter en halv Snes Aars Drift. „Man“ har udsat den endelige Ordning af Købet fra Aar til Aar, indtil man nu med en kun altfor interesseret juridisk Hjemmel søger at sælge Jorderne til den forhøjede Værdi, det vil sige udbytte Farmerne for ti Aars Arbejde. Og da Farmerne nægter at lade sig flaa, skrider man — Jernbanen er personløs — til, hvad der er en endnu bedre Forretning, helt at fratage dem deres Jord. Da griber Farmerne til den Ret, man har fra Begyndelsen, Nødværgeretten, Riflen og Revolveren!

Men nu maa Resten læses hos Norris selv. *The Octopus* er i den Grad lidt literær og i den Grad kunstnerisk mægtig, at man tilegner sig den uden at forveksle Læsningen af den eller Indtrykket af dens Forfatter med Stoffet, den Virkelighed, der ligger til Grund. Her er Materialet, Manden og Bogen ét. Uagtet det er en i højeste Grad moderne Bog, har den de klassiske Værkers distanceblændende Storhed, der beror paa, at Tiden har belæsset det skrevne Ord med hele den Virkelighed, der er svunden. Det er ikke i Norris' Bog sket ved, at en Ver-

den er gaaet under, forat den skulde leve, men den store Varighed er i Bogen, fordi Døden gaber ud derfra.

Den handler om Korn og om Mennesker, der dør derfor.

IV.

Ovenfor er der gjort Rede for, hvorledes det store Landbrug opstaar i Amerika, idet jeg samtidigt har gengivet Indholdet af Frank Norris: *The Octopus.* I denne magtfulde Bog skildres Hvedens Tilblivelse, og hvordan Hveden straks giver Anledning til en tragisk Konflikt mellem Landbrugerne, der har „rejst“ den, og Jernbanen, som fragter den og gør den til Vare.

Men naar Hveden er kommen „paa Hjulene“, træder den ind i Handelen, viser sig paa Verdensskuepladsen, Chicagos Børs; og herom handler Frank Norris' anden Mesterbog *The Pit.*

For en Sammenlignings Skyld: den amerikanske Literatur er ikke præget af i en Menneskealder at have været pantsat til aandelige Aagerkarle, der anbragte deres Kapital af Livsfjendskhed i Landets Svaghed efter en Krig.

Den handler ikke om sig selv heller. Den har ikke glemt sin Opgave for udelukkende at tage Nødværgestilling til en sjofel Kritik. Ikke ethvert Fattiglem skriver om Bøger i Amerika; de Mænd, der har Talent, beskæftiger sig uhindrede med Naturen og Tilværelsen. Bøger er til for at gøre opmærksom paa det daglige Livs Rigdom, Mangfoldighed og hele uudtømmelige Urværdi; hvis de gør det, da er de selv Tilværelse og værd at opleve.

Ingen, der har læst *The Octopus*, glemmer den vilde Ulykkesdag, da Farmerne bliver dræbt paa deres egen Jord, som de forsvarer, væbnet til Tænderne; det er som om man selv har kendt Harran, Annixter og Osterman; der er netop den samme Distance i Ens Erindring efter Læsningen, som der er til en Begivenhed, der virkeligt passerede. Saa stor en Digter er Norris. Men for den, der selv pusler med en Smule frembringende Evne og forsaavidt er Kender, ligger den uforglemmeligste Oplevelse i den Forstandsvidde og uendelige Kærlighed, hvormed Norris i *The Octopus* har hævet tarvelige Almuesmennesker, Folk med Jordklumper paa sig, op i Poesiens evige Storhed. Han har med en Guds Klogskab beredt Tragediens flammende Bad, hvoraf de Smaa opstaar som Mennesker. De begynder allesammen i Historien som platte og utækkelige Hverdagsmen-

nesker, men de ender som Hædersmænd, man aldrig glemmer, for de dør for deres Sag. Og der hvor Ligene strækkes paa Jorden, Ven ved Siden af Fjende, der hører al morderisk Had og Hævnfølelse op; der er nu ingen anden Ting tilbage, end at de er døde, og nu maa vi græde.

Saadan gror det i *The Octopus.* Saadan sprudler Kilderne. Det er Solvarmen selv, det er den elementære Grøde, der følger samme Lov, hvad enten Korn modner og afgiver Næring, eller Mennesker elsker og dør.

Kun den, der gaar imod Jordens Frodighed, han straffes, paa ham hævner Jorden sig med Ufrugtbarhed. Er det end samme oprindelige Solmagt, der driver ham, er han lydefri i sit Hjerte som et Træ i Troperne, han skal gaa ud, Lynet rammer ham! Naturen er den største. Herom handler *The Pit.*

En Finansmand i Chicago, Jadwin, ser en Aabning i Hvedemarkedet, der giver ham Planen til en *Corner.* Det vil sige, han ser Mulighed for ved skjult Operation med sin Kapital at samle hele Aarets Hvedeproduktion paa sin Haand, saa at han kan diktere Verdensprisen. I Følge Varens Natur er det et Foretagende, hvis Virkninger vil gøre sig gældende over hele den civiliserede Verden, ikke alene indenfor Handelen, men overalt hvor Brød spises. Hvis Jadwin stopper Hvedeudførslen

til Europa, sulter Proletariatet i Italien. Et Tryk af hans Haand paa Børsen mærkes ikke blot i Form af Avisartikler Verden over, hvert eneste levende Menneske sporer det som en ængstende Berøring af Halspulsaaren: kan Brød købes? Det er i en forfærdelig Grad Virkelighed. En *Corner* i Levnedsmidler er af større praktisk Betydning end de europæiske Monarkers Trontaler.

Finansspærringen lykkes for Jadwin i Begyndelsen, glimrende intellektuelt udstyret og blodig haard som han er. Samtidigt med at han udfolder en cæsarisk Energi og en dertil svarende ganske naturlig Herskerevne, hvorved han underlægger sig en saadan Smaating som Verdensbørsen, taber han imidlertid sit Privatliv af Syne. Norris viser med megen Finhed, hvorledes hvert Skridt, han tager ind paa Spekulationens Slagmark, fjerner ham mere fra hans unge, forfinede Hustru. Hun holder af Musik og Kunst ... og der kommer en Sværmer i Huset, et romantisk Individ med skønne Floskler paa Læben. De spiller Orgel sammen, medens Jadwin er ude og give Pengefyrster Gulsot. Nuvel, det er set før, at den Kvinde, man elsker, foretrækker en Skærsliber. Arbejdet er en Mands Liv. Men er der alligevel andet end Ens Familie? Hvad en Mand kan naa, er at begynde at bære en Kalv, ind-

til han driver det til at bære en Okse, og hvad han faar for det, er at tjene til at beskytte en Kvinde, der efterhaanden som han bliver stærkere, faar mere Magt til at hindre ham i hans Arbejde, og undertiden gør det. Og dog er der ikke andet. Jadwin staar i Begreb med at vinde Alverden, men man forstaar, at i samme Stund han sætter sig Jernkronen paa sit Hoved, render hans forkælede, silkebrusende Kone bort med en Skuespiller.

Men Naturen er barmhjertig og knuser Jadwin, lægger ham tilbage til sit Bryst, gengiver ham Graaden og Begyndelsen.

Han naar virkelig saa vidt, at han i sin Haand holder al Jordens Hvede. Og nu skal den sælges, dyrt, dyrere end nogen nogensinde før har hørt. Da sprænger en eneste ny Hvedehøst Spærringen! Med de vanvittigt stigende Priser har hver Mand i Amerika, der disponerede over en Plet Jord, saaet Hvede i den, og nu er den moden, Millioner af Bushels, der pludselig vælter ind paa Markedet. Prisfaldet er uundgaaeligt, og der ligger Jadwin med sine Millioner af Bushels og kan ikke en Gang sælge for hvad han har givet! Det er Malstrømmen, der drukner ham, det er *the Pit*. Med Norris' Ord:

„Det er Hveden, Hveden. Den rørte sig paany. Fra Gaardene i Illinois og Iowa, fra Land-

ejendommene i Kansas og Nebraska, fra alle Strækningerne i det vestlige Amerika, rejste Hveden sig, Hveden, som Tidevandets Bølge. Den svulmede og skred frem i sin Almagt som kødelig Broder til Jordskælvet, Tvilling af Vulkanen og i Slægt med Hvirvelstormen, den rejste sig som en umaadelig Verdensmagt, en uhyre Bølge, Nationernes Ernærer!"

Og denne vældige Naturmagt, Elementet selv, slaar Kejsersværdet ud af Jadwins Haand — men gengiver ham Tilværelsens sande Frugt, en Kvindes Kærlighed. Thi Kvinden er selv den store Natur.

* * *

Kæmpeværket *Hvedens Saga* var af Norris planlagt som en Trilogi, men det sidste Bind, der skulde have handlet om Hvedens Fortæring, Hungersnød og sociale Misèrer i Europa, blev ikke skrevet. Norris døde forinden.

V.

Den Dag jeg gik i Land i San Francisco, Efteraaret 1902, var Bladene fulde af lange Artikler om en ung kalifornisk Skribent, der var

død just Dagen før. Paa Billederne saá man en ung Mand med smalt Hoved, determineret Kæbeparti og kloge, varme Øjne. Det var Frank Norris. Jeg havde aldrig hørt hans Navn før. Efter Nekrologerne lod han til at være mest kendt i sin Hjemstat som Forfatter til visse voldsomme og dybsindige *short stories*. Forresten var Bladene enige om at beklage Dødsfaldet som et af de meningsløse Luner af Naturen, Jordskælvsstaten er saa rig paa. Nok er det, han var død, Blindtarmsbetændelse eller sligt. Siden efter at jeg havde lært hans Værker at kende, har det kunnet sortne mig for Øjnene ved Tanken om, at en Sjæl af en saa mægtig Energi og Godhed ikke er mere.

Her er ikke Plads til udførligt at efterspore Udviklingen i Norris' Værker. At der er en, er let at overbevise sig om; den kunstneriske Vækst i hans Produktion minder om Sneglehuset, der begynder i det Smaa og svulmer til kolossale Vindinger, men stadig efter samme Plan. To af hans Ungdomsbøger, *Blix* og *Mc Teague*, viser ham spinkel og ufærdig, tumlende med sit Stof og sin Metode paa en Gang, men her er alle de Elementer, hvoraf han siden som fuldtudfoldet Talent former sit Hovedværk. I *Blix*, en kendeligt autobiografisk Studie føres man ind i en fordringsløs lille ung Mands Bevidsthedsliv, der endnu er lukket inde

af San Franciscos Horisont, men hvori det stormer efter Befrielse. I denne ungdommeligt kælne og løjerligt retningsløse Bog findes Anlæget til den senere saa højt kultiverede Betragtning af Kvinden, der udmærker *Octopus* og *The Pit*. Blix, en kalifornisk ung Pige, er skildret med samme forelskede Varsomhed og kyske Styrke som Hilma Tree i *The Octopus* og Laura Dearborn i *The Pit*, men har ikke disse to Skikkelsers monumentale Storhed. Ingen har jo skildret Kvinden som Norris. Der findes ingen sødere, i al Stilhed pragtfuldere Kærlighedshistorie end den, der udfolder sig selv mellem Annixter og Hilma Tree. Det er gjort med den Almagt, der bøjer sig, den hjertelige Rigdom, der finder Tilværelsen hvor den er. Alle vilde og fine, alle bevarende Kræfter udløses ved Mødet mellem de to. Det er som om de frembringer Landskabet, hvor de finder hinanden, ved deres Varme; man ser dem staa ene paa Jorden. Her er Norris saa meget større, som han er den første, her har han ikke lært, det er det alleroprindeligste i hans Væsen, der har gjort ham til en evig Beundrer af Kvinden, Frugtbarheden og Jorden.

I *Mc Teague* møder der os mere af Norris' Metode end hans Væsen. Her er hvad han har lært, Zola, Naturalismen, Milieuet. Og dog er der Træk i den store tunge Proletar og Tand-

læge Mc Teague, der viser hen til Norris' senere dybe Menneskeskildring. Han har allerede her anet noget om de Forfærdeligheder, der ligger under i den menneskelige Natur, og som der skal saa lidt til at aabne for.

Foruden disse to Begynderbøger og nogle mindre Historier, alle formet med Norris' overlegne Blanding af Sødme og grum Humor, har han skrevet en ekstra gyselig Nordpolsroman og den festlige Sørøverfortælling *Moran*. Her knitrer han som en Kat i Mørke af Eventyrlyst og graadig Mordstemning, her boltrer han sig i rædsom Udve og Skændselsgerninger paa Havet og ægte, kæmpemæssig Elskov. Det er imidlertid ingen almindelig Køkkenroman, skønt den har alle Ingredienser; den er skreven af en Mand med rene Instinkter og en højtudviklet Sans for Stil. Norris gav sig Luft gennem den en Gang som ung Mand, da han ikke kunde være rolig længere. Og man kan her læse mere: *Moran* har alle de Stemninger, der bemægtiger sig en ung Mand paa Overgangen fra en aandelig, æstetisk Anskuelse af Tilværelsen til Begæret efter den selv. Ogsaa i *Moran* er der Forstudier til Norris' senere store Værk: Hvedens Saga.

Frank Norris er den eneste amerikanske Forfatter af dem, jeg kender, der har gjort Forsøg paa ikke alene at omspænde sit eget Lands

Kultur med alle Forudsætninger og Udfoldelser, men ogsaa at afrunde sig ved Tilegnelser udefra. Hos ingen anden amerikansk Forfatter, vel at mærke af de moderne, har jeg sporet europæisk Paavirkning. Norris har tilegnet sig det bedste hos Zola, Fordomsfriheden og det store Anlæg. Men hvad der er det vigtigste, Berøringen med europæisk Livsanskuelse har ligesom givet Norris det Punkt, hvorfra han tager Afstand, har hjulpet til at udforme det Indbegreb af Tradition, han i sine modne Værker vender sig imod.

Og her er det Norris driver det til at afspejle foruden sig selv og sin Tid ogsaa sit Lands Historie.

For den amerikanske Kulturs Betydning for Verdenshistorien er netop den, at den har brudt med sin Fortid, den fører Tilværelsen videre udenfor Sporet, fra nyt af.

Ethvert Fremskridt, enhver folkelig Frigørelse finder Sted, saa at sige, i de af Filosofien og „Historien" ubevogtede Epoker. Den formodede Nødvendighed af, at Tilværelsen har at agte sig i Overensstemmelse med hvad et sammenskrevet Mindretal vedtager om den, gjaldt ikke Amerika. Det kategoriske Imperativ, der skyldte et husligt Stilleliv sin Oprindelse, udstrakte ikke sine Virkninger hinsides Atlanterhavet. Det kunde virkelig i flere Aarhundreder være det

samme, hvad nogle bortrømte Stivnakker og umælende Lægfolk foretog sig derovre i „Amerika“, hvor man sendte sine forlorne Sønner hen. At den ny Verdens uskøttede og ganske sjælløse Almuekultur en Gang kunde vokse sig saa stærk, men fremfor alt saa fri for Lektier og saa hujende henrykt, at den rent satte den gamle eksaminerede Verden i Skygge, faldt ikke de den Gang nærsynede Systematikere ind. Og det gør det ikke endnu. Man lever den Dag i Dag i den salige Tro, at det eneste der flytter Bjerge, er de Bøger, det færrest mulige Antal læser.

Imidlertid foretager man sig i sin Uvidenhed en Række praktiske Bagateller i Amerika.

For dem, der ikke selv kan rejse over og deltage i Arbejdet eller se det, er der Frank Norris' Værker.

THEODORE ROOSEVELT

I.

For at give en frapperende Forestilling om den moderne Civilisation, der vel i Øjeblikket rører sig stærkest og mest brusende i Amerika, om den end gaar dybere i Evropa, kan man ikke ramme Pletten nærmere end ved en Karakteristik af Præsident Roosevelt. Og for ret at skaffe Baggrund for ham som højtudviklet Kulturtype kan man forudskikke en Beskrivelse af den laveststaaende Amerikaner, Jordens usleste Vilde, Pescheræen.

Hvis man kunde tænke sig at komme sejlende op gennem Kristianiafjorden en Gang i et af de Aarhundreder efter Istiden, da Stenalderfolket holdt til paa Moræenerne langs de barske Kyster, vilde man ved Nattetid se Baalene fra Bopladserne ved Stranden og fra Skovaabningerne inde i Vigene og oppe paa Højderne, ganske ligesom Magalaens i 1520 saa Ilden inde fra de Indfødtes Lejrsteder paa Bjærgøerne sønden for det sydamerikanske Fastland og gav Øgruppen Navn derefter. De Vilde her, Ild-

lænderne eller Pescheræerne, staar den Dag i Dag paa samme Udviklingstrin som vore For-

fædre i Stenalderen, mulig endda lavere; de er som en Stamme, Tiden har forladt og glemt paa en afsides Ø langt borte i Verden.

Klimaet paa Ildlandet nærmer sig det nordiske; det er i Gennemsnit koldere, men Kulden er mere jævnt fordelt over hele Aaret. Det blæser og regner næsten altid, de høje, skovbevoksede Bjærgøer ligger sædvanligt indhyllede i sure Taager, som Stormvejret nu og da river et Hul i, saa at det skumle, altid vaade Landskab kommer til Syne. Saaledes saa Darwin Landet paa sin Jordomrejse med Beagle en Gang i Trediverne. Og i dette hundske Vejrlig lever der Mennesker, der gaar saa godt som nøgne.

Ildlænderens Liv er som en lang Angst. Han vaagner om Morgenen ved det hendøende Baal under et Halvtag eller en Slags Skærm af Grene, han har rejst mod Vejret for Natten, vaagner kold og sig selv halvt ukendelig efter de truende Drømme, der har fyldt hans vilde Indbildningskraft, og aldrig saa snart har han gnedet Søvnen af Øjnene og bortjaget Mindet om Rædslerne, der hang over ham i Søvne, før den ældste af alle Bekymringer slaar Øjnene op i hans Sind, Hungeren, som Søvnen har fornyet, Sorgen for Udkommet. Det beror paa Tilfældet, paa et Lune af blinde og formløse Magter, om han i Dag kan skaffe sig det, hvormed han og hans Kvinde og Unger skal mætte sig for næste Døgn. Regnen vækker ham, hans stundesløse Dag er begyndt.

Hvis Ildlænderen er Kystboer, henter han Størstedelen af sin Føde fra Stranden, hvorvel han ogsaa giver sig af med Jagt som de andre Stammer, der strejfer omkring oppe i Skovene. Landet har for Resten ikke mange vilde Dyr, ikke slige mægtige Fortidsdyr som Mammuten eller Uroksen, som vore Forfædre i Perioden efter Istiden gjorde Jagt paa; der er kun et større Dyr af Betydning, Guanacoen, den vilde Lama, som forsyner Ildlænderen med Kød og med det raa Skind, der er hans eneste Beklædning. Foruden den vilde Lama jager han Odder og Sæl og andre Smaadyr. Desuden spiser han Bær, Rødder og Svampe. Men da Kystboerens Levevis nærmer sig mest til Stenalderfolkets, skal hans Dag skildres udførligere her.

Det første og sidste, evige Numer paa hans Spiseseddel er Muslingerne i Stranden. Han danner desaarsag Skaldynger eller Køkkenmøddinger paa de Steder, hvortil han under sin Omflakken regelmæssigt vender tilbage, ganske ligesom vore Stenalderforfædre. Saasnart Ildlænderen altsaa har gabet sig sine Kæber i Led og føler Sultens Tang i Maven, purrer han Kvinden ud og henvender en Befaling til hende i Pescheræsproget, der af Naturforskere skildres som en Række Variationer af en og samme intelligente Hoste, og

sammen med hende vaagner Ungerne, som straks kræver noget at suge paa og støtter deres Forlangende med kraftig Graad, et naturligt Sprog for Børn, der heller ikke er Nutiden ubekendt; Børn er og bliver smaa Stenaldervæsner med Flint i Haanden og et graadigt Greb i Haaret paa deres Moder. — Op og afsted; Mor Pescheræ sanker Flokken om sig og begiver sig med sin flettede Kurv ned til Vandet for at hente Morgenmuslingerne. Hun er et Væsen „med Spor af fordums Skønhed i de nu hærgede Træk“, som det hedder med en urgammel Vending; men hun er skrap, niver en Unge hist, varmer en andens Øre her og pjasker med Vandforagt ud i den isnende Strand for at faa begyndt. Det blæser bitterlig koldt, og Regnen slaar som et koldt Ris, Mor Pescheræ drejer med et viljekraftigt Tag sit Odderskind om paa den anden Side af Kroppen, hvorfra det kommer; Børnene følger hendes Eksempel og flytter ogsaa deres Odderungeskind mod Vinden, og saa vader de tappert ud. Mor Pescheræ stager op i Bunden med en Gren, som er hærdet i Enden med Ild, og alle Ungerne efterligner hende med hver sin større eller mindre Kæp, omhyggelig brændt i Baalet; men de fanger jo Ingenting, gør bare store Moder efter. Imidlertid ser de alle med Ærefrygt, at Faderen, den ukrænke-

lige Guddom, i Dag værdiges at arbejde; han ønsker ikke at pønse paa Rigets Vel i Dag, men vil ud at fiske, de ser ham skyve Barkbaaden, hans snilde Hænders Gærning, ud paa Vandet og gøre sine vidunderlige Redskaber (som ingen af Ungerne tør røre) i Stand. Han er aabenbart bleven fangstsyg af mange Dages Dovenskab, hvorunder Konen skaffede ham Føden; Geniet rører sig i ham, hanem lyster at lege som en Gud med Havets Dyr. Praktisk talt betyder det, at man i Dag tør haabe paa Sild til Middag. Et Solstrejf bryder Stormskyerne og tegner Broer paa Regnen — se der kæmper Fader Pescheræ med Vandene som en homerisk Helt, hvis Hjærte ikke undes Fred af Længsel efter Daad — og mens han i nogle faa Favnes Afstand fra Land sætter sine Benkroge, pløjer Familjen trøstig op i Sandbunden og hilser hver en ny Musling, der findes, med Sejersraab, der lyder som en Gøen af Hunde. Nu gaar den godt igen — leve Ildlandet! Dagens Fangst bliver saa fortæret, enten raa som den kommer fra Saltvandet eller ristet paa de gloende Sten i Baalet. Hvis der har været meget at spise, kendes det som en Art mæt Smil i de stumpe, forgræmmede Ansigter, Børnene vover sig udenfor Husskærmen og hengiver sig frodigt til at martre et eller andet mindre Dyr, Børns bedste Tidsfordriv; Mor

Pescheræ hænger sin Stads paa sig, en Perlekrans af Muslingeskaller og Tænder, og Familjens Herre trækker en sort og en hvid Stribe tværs over Ansigtet som Festtegn; hvorpaa den almindelige udvidede Sindsstemning fører til, at hele Familjen bryder Lejr og gaar videre paa Rejse i det aldrig udslukkede Haab om en Gang at finde et lykkeligere Land at bo i, der som en Svøbe har jaget Jordens Befolkning fra Urtilstanden og op til Kulturen. For Pescheræen bliver Drømmen dog aldrig til andet, end at han efter en Dagsrejse nedsætter sig sulten paa et Sted meget ligt det, han forlod, og hvor han har været før: Her lægger han saa et nyt Lag til Skaldyngen, og dette er hans Liv.

Værst er Natten for den Vilde, Natten og Skoven, for den er fuld af de umilde Aander, som Vejret og Pescheræens Dyresjæl tilsammen skaber i Rummet. Blæsten er en vred og bidende Aand, der ikke kan ses, men som man maa slaas med, og som altid er der; Frosten er et stille Væsen, der hænger i Luften og døder den Sovende, ethvert Knirk i et Træ om Natten er Lyden af et ondt Væsen, der sliber Tænder og lurer paa den sitrende Pescheræ med Kone og Børn i Haab om et Maaltid. Sandelig, Ildlandets Guder maa have Smag for ramme Ting, for Pescheræen, der ikke har

Nerver i Huden, lugter som Gammelost og udsveder Galde af al den raa Mad, der gærer i hans Tarme; men Pescheræen tror nu, at en hel Verden af usynlige Aander attraar ham mest af alt til Spise. Tordenvejret brøler fra Bjærget af uhyre Utaalmodighed efter at opæde ham, Lynilden rækker en knitrende Arm bevæbnet med Kramper ud efter hans Lemmer, selve Mørket fordøjer paa ham, udsondrende Vanvid, som en Afgrundsbug. Imod alle disse gabende Magter er der kun ét, der hjælper, et eneste Værn for det fattige Liv: Ilden. Derfor er Ilden alle andre Ting modsat, Pescheræen elsker den, stirrer ind i den, maalløs som en Hund, mens det gror i ham af Tak. Af denne Kærlighed til Ilden er al Kultur, alt Aandsliv opstaaet i den øvrige Verden. Men Pescheræen naar ikke længere end til kropsligt at varme sig; det har lukket sig over Spiren i hans Sjæl.

Pescheræen har da ingen Haab, ingen Glæder. Kommer Lykken en Gang haandgribeligt til ham, da er det i Form af et større uventet Fraadsegilde, som f. Eks. naar en død Hval driver ind paa Stranden. Da styrter han sig med Viv og Afkom paa Hovedet i det udstrakte Kadaver, svømmer i Spæk, æder sig ind i Dyret, til man kun ser Fødderne af ham, kamperer midt i Sulemaden, jubler i Storhedsvanvid ... og flere af Stammen kommer til og

gaar om Bord i Hvalen, hvor de æder, indtil de ser Syner og faar svovlede Opstød og omsider falder hen i skrækkelige Mareridt. Flere Religioner har et dunkelt Sagn om slige Tildragelser, hvor visse Personer blev „opslugt“ af en Hvalfisk og først viste sig igen efter fyrretyve Dages Forløb. Ved nøjere Eftersyn viser det sig saaledes, at en altfor stor Skepsis imod de religiøse Overleveringer savner Berettigelse; der ligger altid noget sandt til Grund derfor.

Ildlænderen stiller sig uimodtagelig overfor al Civilisation. Udviklingsmuligheden i ham er udslukt. Kun den afsides Beliggenhed skærmer Befolkningen, som tæller faa Tusinde, fra den Undergang, alle lavtstaaende Folkeslag gaar saa rivende hurtigt i Møde ved Berøring med Kulturfolk. Der er da Udsigt til, at Stenalderen, saaledes som vi selv i vor Fortid har oplevet den, endnu i lang Tid vil være at finde som en tusindaargammel Rest midt i Elektricitetens Tidsalder.

Paa samme Dag, i det samme Solaar som Pescheræen ruger ved Baalet under aaben Himmel og bager sine Skaldyr, sidder Theodore Roosevelt ved sin Pult i det hvide Hus i Washington og leder Amerikas Statsforretninger. Første Mand i et Samfund — et Begreb, Ildlænderen ikke en Gang kender.

Præsident Roosevelt kan tages for Gennemsnitstypen af det moderne Menneske. Den øverste Mand i et Demokrati udmærker sig ikke fremfor andre uden ved omfattende Dygtighed, ellers er han en af de mange. Roosevelt er en Amerikaner. Titlen er ikke længere. Denne ene Mands Hjærne danner Midtpunktet for et ordnet Samfund paa henved hundrede Millioner Mennesker, hver med et Ur i Vestelommen.

Der udstraaler femogtreds private Telegraf- og Telefonledninger — Lynet bragt til Lydighed — fra det hvide Hus og ud mod alle Verdens fire Hjørner. I Midten sidder Theodore Roosevelt. Han faar tusinde Breve om Dagen. Med ham som Centrum fungerer hele den uhyre Maskine, hvis Bestemmelse dog til syvende og sidst kun er at sørge for, at hver Mand i Amerika faar Mad, naar han er sulten, og Ild i sin Kakkelovn, Tobak og en Avis, og at dette bliver ham sikret saa længe som muligt.

Theodore Roosevelt staar tidlig op efter en Nat uden Skrækbilleder; han er et propert Hoved, helt tilstede, bevidst som en skyfri Dag, naar han er vaagen; der er altsaa ingen Drømme i ham. Hans Krop er trænet næsten til Ildfasthed, dels ved en lang haardfør Slægts Nedarving af legemlig Erfaring fra Led til Led,

dels ved personlig Lyst til Indøvelse; han kender ikke Sygdomme og vil en Gang dø uden Spektakler. Saadan en Mand sover godt. Og naar han saa er kommen paa Benene, kræver han Arbejde.

Kun for at fastholde Modsætningen til det uciviliserede Menneske skal der her antydes nogle Træk fra et Kulturmenneskes daglige Liv, Højden og Dybden af hvad han staar i; vi kender det jo alt sammen. Vi springer fra Sengen og farer straks ind i et kunstigt Regnvejr; i alt Fald vasker vi os; noget vaadt maa vi have paa os, og det vilde Ildlænderen ikke indlade sig paa; det vilde ligge nærmere for ham at gnide sig ind i noget mere Snavs, end der allerede sad paa ham. Til Vasken bruger vi Sæbe, en Artikel, der aabner et helt teknisk Perspektiv, fra sin Tilblivelse til den gennem Handelen kommer os i Hænde. Saa børster vi Tænder. Hvadbehager, gør vi Tegn til at spise en lille Børste, og spytter vi det ud igen? Sære Mennesker! Derpaa reder vi os med en Kam. En hvadfornoget? Det er en Ting, der kan ligne et maaske farligt Kryb med mange Ben eller et over det hele tandet Dyr. Den lugter meget mistænkelig af Svovl og Beg, hele Gomorrhas Undergang, og vi fører den med Flid flere Gange gennem vort Haar. Det er en Kam. Vi nynner under dette et Refræn — ucivili-

seret, men vi gør det. Vi ser os i Spejl ... Glas med Kvægsølv og Tin paa den ene Side, en Gaade og et Underværk. Glas, hvad er nu det? Det er selve vor høje Kultur, der er saa fuldkommen, at vi ser lige igennem den. Det er nemlig Meningen, Glasset er til det samme. Glasset i sig selv beskues kun af Kendere og gale Folk. Kvægsølv ... et Metal, der er flydende ved almindelig Temperatur, et Stambegreb, der i hurtig Rækkefølge genkalder Hovedpunkterne i Kemien og Fysiken i ens Hukommelse — Tilstandsformerne, Varmelæren, Grundstofferne, Zinnober, Barometret (ser man ikke sine Skolebøger for sig, sin Lærer, husker man ikke det store Øjeblik, da man fattede Hemmeligheden ved Torricellis Rum?) Naar man har klædt sig paa, og vore Klæder, Støvlerne, Knapperne (jeg har en Gang fulgt en Knaps Udvikling paa en Fabrik i Düsseldorf, og det var et helt Epos), vore Klæder fortæller Menneskehedens Historie paa deres Vis, — saa sætter man sig til Morgenkaffen. Koppen er et helt Vidunder af Teknik og Kunst; der ligger rygende Fabriker, en uoverskuelig Industri, bag den; Kaffen er kommen paa Dampskibe fra Arabien foranledigende Bevægelser paa Børsen undervejs; Fløden: hele Landbrugets Saga! — Sukkeret: Plantagerne i Vestindien; Hvedebrødet: Agerbruget i Sydrusland eller i Amerika! hertil kommer Avisen!

Og alt det er kun de elementæreste Ting. Alt dette efterlader end ikke Sporet af et Sanseindtryk i Præsident Roosevelts Sind, mens han iler derigennem for at blive færdig til at modtage sine Sekretærer. Det var ikke godt, om det gjorde; Civilisationen bestaar ikke blot i at tilegne sig men endnu vigtigere i at glemme. Først paa Underlaget af det daglige Livs genialt udtænkte Lettelser, som altsaa sparer os for Gentagelser, hviler Kulturens øvre Lag, Samfundenes uhyre sammensatte Organisme. Man forlanger ikke af et Gennemsnitsmenneske, en Præsident, at han skal staa paa Bunden og paa Toppen af Tingene; han skal have tilegnet sig Summen af vor Kunnen og Viden, han skal staa som et vældigt Udtryk for det Væsentlige. Roosevelts Opdragelse og Karière gjorde ham da heller ikke til Specialist men til Kender paa alle almindelige Omraader. Han tilegnede sig alle Stænders Egenskaber og Færdigheder, enhver Art jævn Viden paa sin Bane gennem det offenlige Liv i Amerika. Ingen af hans Haandteringer var et Lune, han er i Følge sin Natur Retskyndig, Historiker, Politi- og Postmester, Søofficer, Strateg til Lands samt menig Soldat, Statsmand, Jæger og Cowboy, Forfatter og Fader til smukke Børn, tilsammen en Mand.

For at give et sammenfattet Begreb om Præ-

sidentens Arbejde kan man se, naar han rejser. Toget, der med en Storms Hastighed fører ham gennem Amerika, er da et stort rullende Kontor, levende af en Stab af Stenografer, Assistenter, Sekretærer, Bude. Der er Køkken i Toget og Spisesal, Bibliotek, Senge og alle Bekvemmeligheder. Ved hver Station hives der en Sæk Breve og Telegrammer fra alle Verdens Hjørner ind i Toget, og har det ikke Tid til at holde, slynges den ombord ved en særlig Maskine, mens Toget gaar tyve Mil i Timen. Har Folk samlet sig ved en Station, kommer Roosevelt frem paa Togets Platform og holder en af sine skattede Minuttaler, hvorunder man fotograferer ham med Knytnæver, blottede Tænder og alle øvrige Kendetegn paa atletisk Energi. For nylig er Præsidentens Tog blevet forsynet med en Gnisttelegraf, saa at man kan holde Forbindelsen vedlige med Omverdenen, selv om Toget er i Fart.

Ja, men hvert Aar tager Præsidenten en Ferie paa to-tre Uger og drager ud i Amerikas ødeste Egne for at nyde Saligheden ved at sove paa Jorden og blive rimet i Haaret og spise af et Blikmaal og nedlægge Ulven og Bjørnen. Det er da Stenaldermanden, der vaagner i Amerikas Førstemand, det er Theodore selv, der higer mod Jorden og Begyndelsen.

Længere er Skridtet ikke fra den laveste til

den højeste Civilisation, end at een Mand kan gøre det.

II.

Naar New York vaagner om Morgenen — meget tidligt — kundgør det sig ved en vældig Symfoni i Havnen og paa de de to Floder, der indrammer Manhattan, en sand Dommedagskoncert fra alle de tusind Færger og Bugserbaade og Dampere, der begynder Dagens Trafik. Der er ligesom en milestor Resonansbund paa Hudson og East River mellem de højtliggende Kæmpebyer Manhattan, Hoboken og Brooklyn; Lyden fra Dampfløjterne runger som en egen mægtig Friluftsmusik, den bedste i Verden.

Naar disse Morgeninstrumenter stemmer op, kan man ligge i Halvsøvne og danne sig eventyrlige Forestillinger om et Stævne af Fabelvæsner, svømmende Havuhyrer, der med fyrige Snøft hilser Solen og straks gaar i Gang med at udfordre hinanden til Kamp. Vilde Damppiber skingrer fra Bugserbaadene, Færgerne tuder melodisk advarende, ude fra Havnen brøler det i dyb Bas fra en Damper, fulgt af den aabne Genlyd fra Søen, og man drømmer, at nu er Slaget i fuld Gang, nu lægger Havmonstret Morgan ud til Tvekamp med

Rockefeller, Midgaardsormen, eller det er den forfærdelige Hvaløgle Rogers, som fatter Lawson, der skriger himmelhøjt, i sine Finner, og udenom dem glider Menneskehajen Hearst, og bagved kommer den giftige Tudse Murphy op i Vandskorpen ...

Men pludselig høres en altoverdøvende, fraadende Trompetklang, et Trusels- og Krigsbrøl, der begynder højt oppe fra Floden og nærmer sig skrækkelig hurtigt, en kolossal Vrinsken i et Træk, der svarer igen fra Taarnhusene i Manhattan og fra Vandstrækningerne, Uhyret lader aabne foran sig — det er Havhingsten *Teddy*, der i Skumfart nærmer sig Slagpladsen, det er Præsident Roosevelt!

Det er vist aldrig set i Historien før, at en Mand, der i den Grad som Roosevelt er et Udtryk for sin Nation, gramset ud af dens Midte, at han, mens han endnu staar i Gennemsnitsalderen, er naaet frem som sin Nations Leder. Intet andet Samfund byder saa store Betingelser for, at det kan ske, som Amerika. Men alle tidligere Præsidenter har hver paa sin Maade været karakteriseret som udmærkede Særlinge, ovenover eller ved Siden af det Almene; Washington militær, Lincoln bibelsk, Cleveland kommerciel, og alle stillede de i Amerikas Spidse med den graanede Modenhed, der garanterer for Staternes Sikkerhed, men ogsaa savner ska-

bende Evne. Roosevelt ejede simpelthen alle de Egenskaber, der er ejendommelige for Amerikaneren, stablede Held ovenpaa, ustandseligt Held, og kronede sin Karrière med Ungdom. Fordi han var saa stærk og stod saa dybt i amerikansk Tradition, var Staternes Sikkerhed aldrig mere utvivlsom end under hans Haand, og fordi han kom til med et Sind, der endnu befandt sig i Vækst, gav han Amerika det berusende Løsen *Ekspansion.*

En Karakteristik af Theodore Roosevelt berører hele Amerikas Historie og genkalder Træk for Træk det nuværende vidtudviklede, slaaende, uudtømmelige Samfund mellem Atlanterhavet og Pacifikoceanet. Hans Slægt repræsenterer Indvandringens store Saga, staar hæderfuldt i Rækken af de mange tusind civilisationsbærende Slægter, Pionererne, der forgrenede sig paa Fastlandet og fra Grunden af skabte dets Næringsveje, som de den Dag i Dag holder oppe og sikrer. Slægten Roosevelt kom fra Holland, det var Skovhuggere og Købmænd, der naturligt blev Øvrighedspersoner, hvor de nedsatte sig. Præsidentens Bedstefader indførte Dampbaadsdriften paa Mississippi. Paa mødrene Side stammer Roosevelt fra Sydstaterne, for at det Kort paa Haanden heller ikke skulde mangle ham. Han tilhørte fra Fødslen det højest ansete og mest formaaende Selskab

i Amerika med Forbindelser til alle Sider og Rod i alle Partier, og til sine arvede Regeringsinstinkter, forædlede af Patricierens Fribaarenhed, føjede han økonomisk Uafhængighed. Han nød den almindelige amerikanske Opdragelse, det er, han studerede og blev Atlet, tog Afgangseksamen fra Harvard og trænede sig op til at staa lige med enhver Mand i Amerika af Sværvægtsklassen med Boksning som Specialitet. Han blev stærk, hurtig og udholdende, en vældig Rytter og Løber saavelsom Skytte. Som Student dyrkede han med Lidenskab Zoologien og naturnødvendigt Historien, men blev af Fag Jurist. Han gjorde som ung en Rejse til Tyskland, og umuligt er det ikke, at han der har indhentet Paavirkning, som siden har føjet de Træk til hans Fysiognomi, der minder om baade Bismarck og Kejser Vilhelm. Han kom som ganske ung Jurist ind i Statstjenesten, 24 Aar gammel (han er født 1858) og kunde gjort Karrière som stiv og bidende Bureaukrat, hvis ikke Mennesket var brudt igennem paa den ham egne voldsomme Maade. Hans Kone døde for ham i Barselseng, og Theodore drog ud og blev Cowboy i Vesten. I godt og vel et Aar drev han en Kvægranch i Little Missouri, førte et strengt Jægerliv og blev en intim Kender af Vestens raa, dygtige Befolkning. Saa kom han hjem til Byen og Kontorerne og giftede sig

igen. Men i denne Udflugt laa en af Spirerne til den spansk-amerikanske Krig, Rough Riders og hele Kombinationen til Amerikas senere krigeriske Politik. Roosevelt opdagede her den civile Soldat, og tolv Aar efter stormede han Santiagos Højder i Spidsen for sine Millionærdrenge og Hyrder. Resten er bekendt.

Intet er utænkeligere, end at Roosevelt skulde blive en „Militær“, fordi han skød med skarpt; hans Natur har til enver Tid modsat sig Forvoksninger. Skulde han savne en Lægmands Begreber om Ret, fordi han tilfældigvis var Jurist? Ingenlunde.Han blev ikke Sportsidiot, skønt han nedlagde mangt et godt Stykke Vildt i Udmarkerne; han blev aldrig hængende ved noget. Det vigtige var jo ikke at drive det til Specialiteter, der fjernede fra de mange, men stadig at tilegne sig nye Gennemsnitsfærdigheder. Roosevelt er ikke i en, men i enhver Henseende jævnhøj med sin Samtid og sine Samtidige, derfor er han Præsident i Amerika, og dette er selv Amerika.

Skulde man paapege de særlige individuelle Fortrin hos Theodore Roosevelt, da gælder det, at han er den hurtigste og aabneste Mand i Amerika, Egenskaber, der har naaet en saa høj Udvikling hos ham, netop fordi han med hele sin uhemmede Natur altid har søgt Ligheder i Stedet for Forskelle. Han har

altid været positiv og lige til, har derfor kunnet handle med alle Kraftkilder aabne og uden Frygt for nogen eller noget i Verden. Hans Hurtighed skal være fænomenal, et rent Særsyn af kropslig Spændstighed og lynende Sjælsenergi i Forening — noget, som man kun forhaler Forestillingen om med Ord. Jeg talte med en Mand i Amerika om Præsidenten, en stille, kontemplativ Mand, Skribent, men da han skulde sige, at Præsidenten var hurtig — he's quick ... *quick!* da rejste han sig pludselig ophidset fra Stolen og blev bleg, og jeg fik ved en mystisk Induktion den sande Forestilling om Præsidentens dynamiske Personlighed. Denne Hurtighed i det daglige er det jo, der slaar enhver Fremmed som Amerikanerens Ejendommelighed fremfor Europæeren; det er noget faktisk, det drejer sig om, et nyt Racetræk; hos Præsident Roosevelt er det særlig fremtrædende. Det er Helbred, fysisk Svulmen, der ligger bag, det er Lungerne og Blodet, der presser paa. Af dette Helbred følger Præsidentens uhyre Arbejdsevne. Han er i Stand til at tage paa Jagt i Bjergene og indrette sig for Natten i Sneen under et Træ ved at slaa sin Trøjekrave op, efter at have løbet og klatret fire, fem Mil og spist en Tvebak, og Dagen efter kan han køre tolv Timer paa Jernbane, læsende en lærd Bog, og brase ind i en By om Aftenen

og holde politisk Foredrag. Han er af den Slags tunge Folk, der gaar saa let, at de sætter hele Gulvet i Bevægelse i Stuen, hvor de opholder sig, et Muskelbundt; han arbejder med en Vægt af hvert Pund, han vejer, og hans Dag er inddelt i Minuter, han søger Hvile efter indviklede Masseforretninger i det hvide Hus, hvorunder han har bragt sine Omgivelser til at segne af Træthed, ved en Times Firspring udenfor Byen, et Ridt der vilde knække Halsen paa alle andre end netop ham.

Man forstaar, at denne Mand blandt andet heller ikke er „Diplomat". En Mand, der vil naa mere end han er stærk til, skjuler sine Formaal; Roosevelt behøver det ikke, han gaar lige paa. Og han har jo ikke Tid til at være begavet. For Resten, mon man ikke ved en „Diplomat" som oftest maa forstaa en Mand, hvem det lykkes ved et vidtløftigt Opbud af Snille at at skjule, hvor enkelt det staar til i hans Indre. Det er som om Roosevelt ser, tænker, siger det og handler i et og samme lynende Nu. Han er ladet med sin Tids Historie. En Livsytring af ham paakalder ikke det fine Smil, forløber ikke sporløst som noget, der er vittigt, sandt eller skønt, han har ikke Aand, han er naiv, hvad han tager sig for bidrager til Ernæringen af halvtredsindstyve Gange saa mange Mennesker, som der lever i Danmark.

Det er kort sagt efter denne Skildring i kun fattige Træk aabenbart, at Præsident Roosevelt er ganske latterlig. En svedende Bøddel, et rigtig larmende og kødfuldt Undermenneske, der ikke har udgivet Spor af Bøger ... dog holdt!

Det er kedeligt, men Præsidenten er hændelsesvis ogsaa en meget fremragende Forfatter!

III.

Roosevelt, som man kender ham, Cowboyen og den jordbundne Politiker, forraader ikke Talent eller literær Begavelse, næppe nok akademisk Dannelse — naar undtages Brillerne — og hvis der er noget han ikke er, er det en indadvendt Natur. Ikke desto mindre er han Forfatter af henved tyve Bind første Rangs Skrifter, Historie, Essays og Naturskildringer, affattede i et Engelsk, hvortil der ikke gives Sidestykker i Liv og funklende Sikkerhed. Hvis man kunde tænke sig en berømt Skribent udmærke sig som Hærfører og menig Soldat, Stats- og Privatmand, Taler, Jæger, Kohyrde og Jurist i den Grad, at alle disse Færdigheder stillede hans Forfatterskab i Skygge, har man omtrent hvad der er Tilfældet med Roosevelt. Dersom han ikke havde været andet end

Skribent, vilde han have skabt nok til at sikre sig en fremstaaende Plads mellem Verdens kendte Ansigter.

Roosevelts hele offentlige og personlige Eksistens ligner er Guds Kamp med sit Stof. Han kan ikke nøjes med mindre end at tilegne sig hele Amerika og give det helt tilbage igen. Derfor lader Amerika sig genskabe af hans Værker — ligesom en Solplet altid bliver rund, selv om Lyset falder gennem en formløs Aabning. Han har med Zoologens og Jægerens Kærlighed skildret selve Amerikas Jord, Prærien, Skovene og Bjergene med samt det Dyreliv, der rører sig der. Disse Værker — „Ranch Life and the Hunting Trail", „The Wilderness Hunter" o. s. v. — giver et stærkt Begreb om Roosevelt som Iagttager og Sporer og derigennem om Tingene, som de er. Man forstaar, at han er Efterkommer af Mænd, der kom til et vildt Land og havde at skabe deres egen Topografi ved Hjælp af Sanserne og til Fods — Roosevelt har med sin Slægts Instinkt saa at sige gaaet Amerika ind, snuset sig gennem Skovene, inddrukket Amerika, følt sig til sine udstrakte Besiddelser; ingen ejer den Jord, hvorpaa han træder som han. Og det er den eneste Maade, hvorpaa noget kan ejes. Resten er kun at dø. Roosevelt har ogsaa staaet med Ansigtet opad i Luften, med Jordens Grønsvær under sig,

og lyst til sin Haand som sin Privatejendom alt hvad han saá, de simple, bedaarende Ting, der vakte Alkærligheden i hans Hjerte. Hvis Poesien er at kende Tilværelsen igen, da er Roosevelt en Digter af Guds Naade.

Roosevelts Sportsskildringer er god Læsning som Breve paa hans elementære Ret til Amerika, Land og Luft. Men havde han ikke gjort andet, havde han jo ikke behøvet at være mere end en Jæger og Naturelsker. Han er imidlertid ogsaa Historiker, en Forsker og Beskriver af det amerikanske Folks Udvikling og af dets enkelte fremragende Mænds Levned. Allerede tidligt lagde han Grunden til det store omfattende Værk „Winning of the West", der endnu ikke er fuldendt. Med Roosevelts Sans for vildt Landskab og for Krig og Jagt, med hele hans Landnamsinstinkt og følgende af Traditionerne i hans egen Slægt, maatte det ligge ham nær at studere det amerikanske Vestens Kolonisation. Denne langsomme, gradvise Erobring udgik fra Østen og har strakt sig gennem to—tre Aarhundreder lige op til vore Dage. Racen der gik i Spidsen var Folk, der naturligt tildrager sig Roosevelts Sympati, det var Jægere og Jordbrugere med en eventyrlig Lyst til at saa deres Korn og høste det under de livsfarligst mulige Omstændigheder. De nye uhyre Landstrækninger sværmede med blod-

tørstige Indianere, men var ogsaa et Paradis af Vildt, Bison, Hjort og Antilope, og det lokkede Pionererne, ligesom det nu siden har lokket Roosevelt til at skildre Perioden. Han har jo selv kendt Halvmørket i Skoven og den sagte Knitren af Grannaalene under Bjørnens Fodballer, han har gaaet paa Jagt, mens der endnu var Bison paa Prærien, og har endogsaa levet i en Egn, Indianerne gjorde usikker; han véd hvad det er, han skriver om. „Winning of the West", er et kritisk Stykke Arbejde efter Kilderne, tildels nye, som Roosevelt paa sine forskellige Embedsposter har haft Adgang til; det svarer til *Cooper* som et Maaltid Mad til den hellige Nadvere. Naar det er fuldendt, vil det staa som et Hovedværk i amerikansk historisk Literatur, man vil have en mandig, klar og for Pedanteri helt fri Fremstilling af den amerikanske Nations Udvidelse over Kontinentet fra Daniel Boones Dage til Mormonernes og vor egen Tid. Hvilket vidunderligt Stof! Kunde det ikke gøre en Konge til Historiker?

Foruden lejlighedsvise Karakteristiker af forskellige Amerikanere, Washington, Grant o. fl., har Roosevelt skrevet Biografier af Statsmændene Morris og Benton og — skønt han han ikke er Amerikaner — af Cromwell. Man forstaar, at Cromwell har fristet ham; han har maattet række Haand ud over Landegræn-

sen til denne suveræne Almuesmand, i hvem han maaske har anet den første Begyndelse til Amerika og sig selv. Bogen er god. Den begynder med at udrydde Carlyle, „that not uncommon cloistered type“, og er forøvrigt holdt i en med Historien mærkelig familiær Tone, som regnede Roosevelt hverken to eller tre Aarhundreder eller Bagateller som andre Klæder og andre Livsanskuelser. Det er heri, den er sand. For al virkelig Historie er nutidig, forsaavidt man ved Historie mener det Blivende og ikke netop en Idiot blandt Bøger. Roosevelt, der foruden at holde Fortiden i sin Haand ogsaa selv er den direkte Ophavsmand til Historie, et smukt Kapitel allerede i de amerikanske Skolebøger, formaar ikke at skjule sin Ringeagt for Carlyles Heltedyrkelse, han ser med Ynk, at Carlyle vel ikke kan forklare sig simple Ting paa anden Maade end ved at fortone jævne Mennesker ud i det Overmenneskelige. En Pusling, Carlyle, en Person uden Hænder. Lad os gaa over ham og til Cromwell.

Ved siden af denne Studie bør man læse den korte, voldsomme Beretning, Roosevelt selv har givet af Felttoget paa Cuba, „The Rough Riders“. I Sandhed, det er som om Roosevelt, p. t. Oberst, maa rage hele Verden ned for at skabe Stof til en Bog. Den handler i et yderst kunstløst Sprog om overordentlige Ting, han har foretaget sig.

Ind mellem de historiske Arbejder — Roosevelt har ogsaa skrevet et meget anset Værk om den engelsk-amerikanske Søkrig 1812 — har Præsidenten strøet talrige betragtende Afhandlinger om politisk-humane Spørgsmaal og filosofiske Essays om de Principer, han forfølger som Statsmand: „American Ideals", „Administration and Civil Service", „Strenuous Life". De udmærker sig alle ved Dristighed og en ubetinget næsten barbarisk Redelighed men fremfor alt ved Klarhed. De er ikke bleven til for Formens Skyld, de gaar igennem til Sagen. Roosevelts Stil er lutter Pletskud. Og han har jo ikke frembragt sine Værker til Fordel for et Par smudsige Boganmeldere, der kunde ville snylte paa ham.

Hvor er det muligt, at Præsidenten med sin kæmpemæssige Optagethed i det praktiske Liv, har faaet Tid til en literær Produktion, der er saa udstrakt, fordi der ikke ligger et Bibliotek bag den men Naturen i alle Profiler og Strata, hvordan han har evnet blot Udarbejdelsen af sine Bøger? Han har aldrig isoleret sig, har aldrig ofret Tid paa at uddanne sig selv personligt som kunstnerisk Instrument; man kan gøre gældende, at han end ikke nogensinde har umaget sig med Tænkning for sig. Hvor bunder da Frugtbarheden hos ham?

Det vilde være nødvendigt at give en Over-

sigt over hele Begrebet Amerika for at forklare det. Man maatte bibringe et evropæisk Publikum, som savner Materiale til Sammenligning, det ligefrem legemlige Indtryk af Roosevelt som Menneske for at gøre det begribeligt. Det er et Spørgsmaal udelukkende om fysiske Egenskaber. I de gamle Lande kan man ingen virkelig Forestilling gøre sig om Gennemsnitsamerikanerens Arbejdsevne. Amerikanerens daglige Tilværelse er et med hans Anskuelse af den; han er traditionsfri, hans Bevidsthed ytrer sig legemligt. Hvad han ser, er sandt. Derfor er han aldrig ude af Arbejde. Roosevelt skriver sine Bøger gaaende, minutvis, til en Stenograf. Hans Hoved er i en saadan Orden, at han kan hente Forestillinger friske ud deraf, naar som helst han vil; han er nemlig fuldt optaget af andre Ting i Mellemtiden, han dyrker sit Hoved ved Vekseldrift. Han arbejder paa sin Bog, mens han trækker Ridestøvler paa, og slutter, naar han sidder i Sadelen. Det er vel unødvendigt at meddele, at Roosevelt ikke er Alkoholist, og at han ikke har bidraget til Sengeliteraturen hverken ved sit Liv eller med sin Pen.

Helhedsindtrykket af Roosevelt som Forfatter er, at her foreligger skriftlig Meddelelse fra en Mand, hvis Væsen ellers er Indbegrebet af Handlekraft. Han ejer alle Føreres historiske

Sans, han er selv Historie. Hvad der ved Studiet, nej, Sansningen og Gensansningen af Fortid og Nutid har afrundet sig i hans Bevidsthed, lyner i næste Nu ud og bliver til Amerikas Historie; hans Sjæl kender ikke til Kortslutninger.

Men dette Syn paa Roosevelt som en ganske almindelig Mand, der er bleven et med Historien, fører ind paa en Skildring af ham som Statsmand.

IV.

Kun for overhovedet at gøre det muligt i en kort ufuldstændig Artikel at levere en Skildring af Roosevelt, har jeg sondret mellem Manden, Skribenten og Politikeren; Inddelingen er naturligvis ganske vilkaarlig. Roosevelts Personlighed, hans Forfatterskab og hans offentlige Gerning er netop i højeste Grad en Enhed, udsprungen af en og samme dominerende Karakterejendommelighed. Skulde man ramme denne Grundejendommelighed med et Ord, vilde jeg bruge Ordet Mod, og for at forklare det igen Ordet Udadvendthed. Af lykkelige Aarsager, som man maa se Amerika for at fatte, har Roosevelt aldrig følt sig tvungen til

at gøre Opdagelsesrejser i sit Indre; han har fra først af været der, menneskelig talt, staaet der, og Resten er jo kun Appetit og Arbejde. Heraf følger virkelig,. at en ganske almindelig haandfast Mand uden større Apparat regerer henved hundrede Millioner af de uroligste Mennesker i Verden. Men vakler han en eneste Gang ... ja saa næste Præsident frem!

Det er bleven sagt, at Avtokratiet (Enevælden med Fradrag af Kongen) er den Pris, Amerika betaler i vanskelige Tider for det afbalancerede Selvstyre, det nyder til daglig; hvis dette er sandt, maa man sige, at Amerika har faaet Roosevelt billig. Han der som Privatmand aldrig blev „fin", som Aand aldrig ufrugtbart æstetiserende, viste heller ikke som Regent Slaveinstinkter. Der var aldrig Despot i ham, dertil var han for fri. Han skulde ikke have Folk under sig, i Ihukommelse af sin egen Ufrihed, han gjorde sig ikke literært til en Skrigefugl af en Slavefoged, paa hvis Bord næsegrust tilegnede Bøger hobede sig op. Han havde det overhovedet ikke med at binde, han var selv fri. Som Præsident har han regeret haardere end nogen før ham, men han har aldrig rokket Republiken.

Nu for nylig har et undrende og uforstaaende Evropa set en Prøve paa Præsidentens paa en Gang enevældige og mildest talt folkelige Frem-

gangsmaade imod hvad han ansaa for en politisk Fare. Man forstod godt i Evropa, at Hearst burde fjernes, men man er vant til at se Magten udfolde sig med et vist Ceremoniel; selv den demokratiske Magtfuldkommenhed bør, finder man i Evropa, have noget formfuldendt, regalt ved sig. Ad Roosevelts blodrige Regentmetode ryster man paa Hovedet. Han har som sædvanlig fulgt sin Natur, slaaet. Privatmanden har været ude, og det er kun i de gamle Lande man har svært ved at se det imperatoriske Amerika deri. Man maa erindre, at Amerika, i Modsætning til det hierarkiske og privilegerede Forfald i Evropa, betyder Borgerligheden i Blomst.

Skønt Roosevelts politiske Karrière er bekendt, skal der her gives en kort Oversigt over hans Embedsløb for deraf at uddrage Loven for hans hele offentlige Liv. Han blev i 1883 Medlem af den lovgivende Forsamling i Staten New York og i 84 Fører for det republikanske politiske Parti sammesteds. Stillede sig uden Held til Borgmestervalg i New York i 86. Fra 89 til 95 var han Leder af Unionens civile Forvaltning, som han reformerede ved at besætte Embederne efter Fortjeneste, uden Hensyn til Parti. Fra dette Hverv, der krævede en Kontormand og en Psykolog, sprang han over til saa praktisk et Stykke Arbejde som at styre New

Yorks Politivæsen. Ogsaa her reformerede han, personligt, med en rig Udfoldelse af Legemsstyrke og organisatorisk Omløb i Hovedet. Naar den borgerlige Moral skal sikres, Lov, Orden og Præcision, glammer Theodore Roosevelt som en Pladshund, ingen Betænkningstid, skik Jer eller ud ad Lemmen! Efter at have bidt, beskyttet og vaaget i to Aar, overgav han et Mønsterpoliti til sin Efterfølger og traadte over i Marinen! Som Sekretær for Flaaden optog han ikke en sværmerisk Diskussion om Krigens Afskaffelse i Fremtiden, men sørgede i al Tarvelighed for to Ting, Skydeøvelser med Skibene og Ammunition til dem. Da Krigen samme Aar udbrød med Spanien, leverede Amerikanerne de to eftertrykkelige Søslag ved Cavite og Santiago de Cuba, der fornemmelig blev vundne ved Amerikanernes Overlegenhed i Skydning. Theodore var imidlertid gaaet over til det beredne Infanteri, havde skabt en Hær, indekserceret den og ført den til Sejr i Fjendens Land! Man skulde synes, at der nu ikke var mere, han kunde gøre, end at holde op. Det gjorde han ogsaa, forlod Krigerbanen og drog ind i New York, hvor man i et kærligt Raseri valgte ham til Guvernør. To Aar efter er han Vicepræsident i Amerika, og samme Aar, ved Mac Kinleys Død, første Mand i sin Nation, 43 Aar gammel. Han har været det siden.

Tiden har forandret sig mægtigt, dybtindgribende, siden Roosevelt spillede det eventyrligt høje Spil paa Cuba; overalt Verden over har der været Krig, og Himlen ser anderledes ud; Jordskælv har gjort Tilværelsen tvivlsom og Menneskelivet hedere. Mange sjælfulde Profeter, der for blot fem Aar siden ragede frem, er bleven glemt, helt nye Millionfolk med barbariske Kræfter er traadt ind paa Slagmarkerne, som man haabede var tomme. Roosevelt er ikke svunden i Baggrunden ved disse nye Eruptioner; der var selv Vulkan i ham: Tværtimod, han staar centralt, paa den Side af Kloden, hvor Verdenshistorien nu er flyttet hen med sit Sværd og sin ungdomsfornyende Blomst. Der skjuler sig uhyre nye Muligheder, Skæbner af hidtil ukendte Former, deri, at Amerika, som den rustede Stormagt, Roosevelt har gjort Staterne til, ligger til den ene Side mod Atlanterhavet og Evropa, sin Fortid, og til den anden Side ud mod Pacifikoceanet og de asiatiske Magter, med hvem Kampen om Fremtiden skal staa. Dette er en saa ny Kombination, en saa gennemgribende kontinental Værdiforskydning, at den reducerer Evropas historiske Formue til gammelt Papir og dets „Historikere“ til dekorerede Fattiglemmer. Men hvad der endnu er af praktisk, nutidig Sans og hæderlig Selvopholdelsesdrift i Evropa, vil blive honoreret

som gode Veksler paa Fremtiden, saa længe Roosevelts Politik holder den hvide Mands Marked oppe i Amerika.

En af Roosevelts tilstrækkeligt klare Maksimer er, at „en Nation, der forfalder til den Vane at vurdere Freden over alle andre Ting og køber den for enhver Pris, faar sin moralske Livskraft i den Grad undergravet og sin Følelse af Ret og Uret i den Grad sløvet, at den snart falder fra mellem dem, der fører an i højere Civilisation“. Her er der, som man ser, ikke Tale om Nationens relative Størrelse. Det staar ved Magt, uden Hensyn til Indbyggerantallet, i alt Fald hvad Konsekvenserne angaar.

Der er, saa længe Roosevelt leder Amerika, kun Udsigt til, at den angelsachsiske og germanske Kultur bliver ved at gaa sin Erobringsgang paa hans Side af Kloden. Men naar hans Dag er forbi, ryster det ikke Amerika som et uopretteligt og skæbnesvangert Tab. Det er jo, naar Theodore Roosevelt dør, ikke et fantastisk Unikum, en af Kvinder forgudet Aktør eller en yderst sjældent forekommende Abnorm, der forsvinder fra Jorden, man vil ikke begræde ham som en uerstattelig Artist, naar han en Gang bliver træt og gaar. Han er en Mand som Folk er flest. Der er flere hvor han kom fra. Heraf hans personlige Dødsfor-

agt; han har udsat sit Liv hver Dag han har levet. Han har ikke, som de kære Udødelige, der skri'er, naar de ser et Skydevaaben, sat hele sin Sag ind paa ikke at risikere de kostbare Lemmer. Han véd, at han ikke dør. Han er jo nemlig ganske simpelt Typen paa en Race, hvoraf der staar Tusinder i hans Lignelse, parate til at gaa i hans Spor.

For Friheden!

DEN NORDISKE AAND

Det er i 1907 tre hundrede Aar siden, de første engelske Nybyggere gik i Land i Amerika og grundlagde de agerdyrkende Kolonier, hvoraf Verdensmagten De forenede Stater siden med Tilskud fra alle Nationaliteter har udviklet sig. I Løbet af disse tre Aarhundreder er Indbyggerantallet steget fra nogle Snese til henimod et lille Hundrede Millioner uden at sprænge den oprindelige Statsform, saa vid i sit Anlæg var Samfundsaanden i den ny Verden. De forenede Stater er fremgaaet af den naturlige Nødvendighed, der driver en Flok ubeskyttede Nybyggere til at samle og sikre sig under Urbetingelserne paa ny Grund. Heraf er den amerikanske sociale Mekanisme fremgaaet, der med Borgermottoet: Fuld personlig Frihed til alles Bedste, arbejder saa støt den Dag idag.

Det er en populær Anskuelse, at Amerika maa ses i et grelt Modsætningsforhold til Europa, en opsætsig Røververden, den fortabte Søn, der er løben bort fra sine gudfrygtige Forældre. Saadan begyndte det godt nok. Men

den ny Verden avede Sønnen, og Forældrene fandt sig foranledigede til at tilgive ham. Set paa en vis Afstand, naar Verdenscivilisationens Historie skal skrives, vil man finde, at Udviklingen har været harmonisk og lige, den sædvanlige nemlig, at èn ny ustyrlig Generation omsider vendte hjem og lagde sin erhvervede Formue med Ære til det fædrene Gods. Amerikas Kolonisation er en direkte Fortsættelse af den store europæiske Folkevandring, et Led i den mægtige Raceudvidelse, der med Nordeuropa som Udgangspunkt har omspændt hele Jorden, og som end ikke er endt endnu.

Amerika fejrede 300 Aars Dagen for de første fattige Kolonisters Ankomst til Ny England ved at indbyde de gamle Lande til et almindeligt Skibsstævne i New York. Tanken var rigtig. Fartøjet er den ny Verdens Symbol. Derfor er der Grund til at mindes den store Skipper Columbus, skønt selve Amerikas Opdagelse ikke just henhører under Jubilæet. Det var Columbus, Renæssancemanden, Vikingen og Seeren, der førte Folkevandringen fra Europa over paa det ny Fastland. Hans Vandrehjerte gjorde ham fra et dødeligt Menneske til en Myte, der endnu samler alle Trækfuglenaturer paa begge Sider af Havet om Sandheden i, at al Virkelighed begynder med en Drøm.

Det næste samlende Navn i Amerika er Ge-

orge Washington, et Navn, der næsten er identisk med U. S. A. Han befæstede Amerika som Samfund i sin Tid og langt forbi vore Dage kun ved at følge sin egen beskedne og suveræne Natur. Saadan som hans Race havde formet ham, saadan formede han den igen. Der laa Selvstændighed til hans Haand. Han tog og indrettede sit Land til et passende Opholdssted for sig selv som Privatmand, og i dette Statsmandsprincip viste der sig at være Varighed. Saalænge der er Førere med hans mandige Smag, saalænge man i ham ser Indbegrebet af den frie amerikanske Borgeraand, vil Demokratiet aldrig savne Næring.

Amerika er i den nyeste Tid rykket frem som Stormagt i Højde med de øvrige Verdensmagter, og i denne Fremtidsmusik klinger Præsident Roosevelts Navn som en stormende Lurtone: Slægternes Ungdom! En Erobrer, en Stamfader til Fyrster, hvis det ikke var højere at være og blive amerikansk Borger!

Adskillige af de Slægter, der har bygget Amerika, er ad eventyrlige Omveje — Longobarder — Normanner — rykket ud fra Danmark. Men Danmark sendte intet Skib over til Stævnet. Det var tilladt med Vemod at holde sig tilbage, der var Grunde derfor.

Men enhver fri Mand har vel Lov at føle sig nærværende ved alle store Ting.

SLAGET VED TSUSHIMA

I det Foraar Verden gik og ventede paa Udfaldet af Mødet mellem Roshdestvenski og Togo, var der Anledning til at tænke over, hvad det kommende Slag betød, hvad der stod paa Spil, ikke for Folk som blot lever for at faa store Indtryk af store Ting, men for Menigmand og Nationernes praktiske Kaar. Det stod sikkert klart for alle, hvor deres Sympati saa var, at her blev der spillet Plat og Krone om intet mindre end Fremtiden.

Saa stod Slaget. Og det blev vundet.

En Eftermiddag da vi gik i vor egen sikre lille Tilværelse, slagtede de ind paa hinanden i Koreastrædet — i Solskin, efter Taage og i høj Sø.

Hvilken forfærdelig Klarhed i Billedet! En Foraarsdag, en skøn Dag som man siger, da Solen ubarmhjertigt blottede Tilværelsen for de Elendige, der saá den for sidste Gang! Der var den daglige Himmel, som er uden Redning, der var de fjerne Kyststriber, lilla af blomstrende Frugttræer, og saa de nøgne blaa

Bølger, hvor Krigsskibene duvede ufrivilligt i en ynkelig Galop, mens de hostede Staal og Dynamit ud over hinanden, saa længe noget af dem var oven Vande.

Vi kan slet ikke forestille os, hvad det vil sige, at et svært Panserskib synker med samt sin Besætning efter at være bleven sønderskudt. Hvis vi skulde have oplevet noget lignende, var vi bleven der; det eneste der kan sammenlignes dermed, er at faa Hovedet knust. Vi tænker os saadan noget som en blændende Ild langt borte, men det sande Indtryk deraf vilde være, at den sved os blinde. Vor Fantasi omspænder ikke Forestillingen om 7000 Menneskers Død, det er kun et Tal der faas os til at maabe som Dyr.

Og dog blev hver eneste Mand dræbt, slidt levende ihjel. De skød og druknede hinanden derude med den Grusomhed, Mennesket lykkeligvis kun udviser mod sig selv. Ingen Sten i Sækken til vor Løjtnant, der skal over Bord, i fuld Uniform, for at kvæles i Saltvandet, ingen Bind for Øjnene til den simple Matros med Knyster paa Fødderne, der skal undlives ved højlys Dag, skydes, rives op, slænges som et blodigt Kødbundt hen ad Dækket! Nogle af dem blev gale af Rædsel og Raseri, inden en Jernstump sprængte dem, andre rystede i Bukserne og bad for sig hen

i Vejret, før Kuglen smaskede igennem dem, bagefter kunde det være lige meget. Vi fik ikke noget at vide om det, vi vil aldrig fatte Heden af det der foregik, uden at vor Fantasi samtidig forkuller.

Men der skal ogsaa nu og da ske noget, som vi ikke formaar at hæve os over ved en udsøgt Skildring. Vi bøjer os for denne Tildragelses Majestæt, der er hinsides vor Forstand, og som gør os latterlige, hvad vi saa føler, hvem vi saa græder for, og hvem vi giver Skylden.

Slaget hører nu Fortiden til som Mukden, Port Arthur og hele det blodige Verdensdrama, der endte med Fald for en gammel Kulturstat og Triumf for en kun halvt civiliseret Race. Men det der sejrede var den moderne Kultur. Det var Vestens Teknik, anvendt med hedensk Friskhed, der overvældede Evropas raadne Hierarki.

I hvert Glimt af de japanske Kanoner var der en med vild Energi udtrykt Tak for sidst af Skæbnen, en Gæld der blev betalt med Hilsen fra Helvede. Dèr i Tsushimastrædet blev de hævnet, de frimodige Hoveder i Evropas Fortid, der dristede sig til at indrette deres Livsanskuelse efter hvad de sansede, og som blev smidt i Ilden paa Anstiftelse af den første den bedste skidne Præst i Skørter og med

Spændebog. Det var deres Intelligens, der slog igennem og stod sin Prøve — endda kun i Efterligning.

Hvorfor lettede Taagen i Tsushimastrædet? Hvorfor holdt Styreren ikke sin gamle virksomme og prøvede Taage gaaende et Døgns Tid endnu? Aa, nogle faa Timer kun, alle I Metropoliter og Poper i hele det hellige Russia — saa kunde I være lusket forbi, saa kunde Dagen have været holdt ude fra de russiske Sjæle endnu et lille Hundred Aar! Hvad var det for en ukendt straalende Gud, der drog Tæppet til Side fra den japanske Sol? Hvorfor lettede Taagen i Tsushimastrædet, slaa op i Skriften og sig os det!

Men her skal der ikke spottes over en Gud, som glimrede ved sin Fraværelse. Et Symbol blev knust, og der skal ikke rejses et nyt.

Der blev sejret paa begge Sider. Det var Hedenskabet, der viste sin Kraft, Virkeligheden, den elementære Natur. Ud af Forliset som Rovstat gik det virkelige Rusland, Folket selv. Friheden gryede for den russiske Bonde i Tsushimastrædet. Demokratiet sejrede, det verdslige Fællesskab, der er vendt mod Jorden og mod et redeligt Erhverv. Og er der end sørgelig langt igen, saa er der dog begyndt.

Retten til Ejendom sejrede. Saa sandt det hellige Rusland da omsider blev stoppet i sin

Tyvefærd paa anden Mands Jord med Krucifikset foran sig og Brændevinsflasken i Baglommen, saasandt vil Russeren hjemme generhverve sin Arv, som snavsede Poper franarrede ham med Løftet om Himmeriges Rige.

Men hvad der nu melder sig er Erindringen om, at Japan skylder Amerika den moderne Teknik, den anvendte saa knusende. Det var De forenede Stater, der i sin Tid aabnede for Japan, og Marquis Ito, Japans Reformator, fik sin moderne Uddannelse i Amerika. Der er heri en Nemesis; det amerikanske Samfund, der opstod ved en Udvandring fra Evropa af de Trodsige, som ikke vilde gaa under Aaget, det fik Oprejsning for Landflygtigheden, Amerika stod bag det Slag, der blev leveret Reaktionen.

Den gamle og den ny Verden blev kvit i Slaget ved Tsushimastrædet.

Imidlertid er det bleven det tyvende Aarhundredes Problem, om Amerika ikke har fostret en Drage i sit Hus.

II

DANMARK, SOM DET ER

Danske der har rejst véd, at selv vel oplyste Folk i Udlandet ikke kender stort til Danmark, næppe nok har Rede paa den geografiske Beliggenhed. Forestillingen om Danmark henføres til den traditionelle Taage, det yderste Thule, der vides at ligge af Vejen oppe Nord paa i Evropa, og som sædvanligvis, f. Eks. i Amerika, sammenfattes under Begrebet Sweden. Hvis en Mand med disse Forudsætninger, altsaa en Mand af Gennemsnittet fra en af de store Kulturstater (en Japaner...?) kom her til Landet, vilde han danne sig en Mening om os, der havde Betingelser for at virke befriende, selv om den ikke var ny; den vilde ikke være vor egen, ikke nødvendigvis saa bindende og bitter som vore egne Anskuelser, der vegeterer i Gæringsvarmen fra et Parti og i Vinden og Hagelvejret fra et andet. En Fremmed vilde se Ting, der ligger os Danske saa dagligdags nær, at der maa en eller anden Rystelse til, for at vi skal kunne genvurdere dem. Den Fremmede kunde være

en ganske almindelig, varm Fyr, som alle kom til at synes om, efter at man først at have skammet sig lidt og smidt sine Sten fra sig — eller han kunde være en Mand koldere end vi er vant til, der tog et Skøn over, hvad vi var værd, og nødte os til at glemme vore Teatermisèrer, vore Kampe for Freden, hvori der ikke gives Pardon, vor Præsteenke-Literatur med tilhørende sultne Kritik, Landetabet og O Slesvig, Fæstning eller ikke Fæstning — kort sagt, der kunde være noget i denne Fremmedes Blik, der paakaldte en almindelig national Amnesti, en Frigivelse af alle de dog kun menneskelige Problemer, der har siddet i vor indre Politiks Fængsler. Det kunde komme saadan, at naar vi gav hinanden Forladelse, blev det samtidigt med et sidste Blik paa de Græsgange, Ingen udenfor havde Følelsen af at vi brød os om, før det var for sent. Det er det der ikke maa ske.

Her skal forsøges et Overblik paa Nutidens Danmark, ikke netop som en Fremmed vilde danne sig det, men som vi selv fra et tænkt Synspunkt, sympatisk uvidende, vilde se paa Forholdene.

I.
FREDERIK VIII

Danmark er et Monarki. Hvis det ikke var, vilde vi for længe siden været en Provins af en anden evropæisk Magt. Ogsaa nu, i højeste Grad nu, er Kongehuset, hvis Anseelse er saa langt større end Landomraadet, den sikreste Garanti vi ejer for at forblive urørte, eller for dog at beholde Karakteren af en Enkeltstat, hvis Sprog og Nationalitet har Hævd jævnsides andre stærktlevende Magter.

Takket være eller til Trods for de Konger vi har haft, er Danmark bleven ved at være et Monarki, Tronskiftet viste det, Frederik VIII tiltraadte sin Regering, uden at nogen som helst anden Mulighed blev saa meget som drøftet fra nogen Side i Landet. Der er dem, navnlig i Hovedstaden, fuldkomment redelige Borgere, der ser paa Kongedømmet som en forældet Statsform og vilde foretrække mere moderne Regeringsformer. Men disse Drømme er laant fra Sammenligningen med andre Lande, hvis Forhold ikke uden videre kan anvendes paa Danmark. Danmark er et Kongerige, fordi vi her i Landet føler os stærkt som Danske. Fra det danske Folk i Oldtiden samlede sig til Stat, besidder det netop de suveræne Egenskaber, den demokratiske Styrke,

der ytrer sig naturligt i, at en Enkelt repræsenterer Myndigheden, hvis Oprindelse er almen. For at Oprindelsen ikke skal glemmes (hvilket gennem lange Perioder er hændt), har man i Danmark begrænset Kongemagtens Rækkevidde ved at rejse den et Trin højere og lade den hvile paa Konstitutionen. „Systemskiftet" føjede en ny Afsats til dette Monument for det danske Folks Forstaaelse af sig selv. Det var et Gennembrud af Folkeviljen, som Kristian IX godt forstod var identisk med hans egen Magt. Vor Forfatning har i Gennemsnit alle en Republiks Fordele, samtidigt med at den bunder i en Tradition, der omfatter Historien ubrudt.

De samme Folkeslag, der har skabt stærke Kongedømmer, har jo skabt Demokratiet og Parlamentarismen. England—Amerika. Derfor var det demokratisk af Nordmændene at vælge Konge, da de havde gjort sig fri som Folk, men det var en historisk Aandsfraværelse at sætte selv en dansk Prins paa Tronen i Stedet for at kaare den med samt hans Slægt, der var Manden i Frigørelsens Tid, Skibsreder Michelsen. Dette skal uden al Fortrydelse kun tjene billedligt til at fastslaa, at vi her i Danmark var i god Konsekvens med os selv, da vi tog Frederik den Ottendes Sukcession som den eneste tænkelige Ting — en saa selvfølgelig Begiven-

hed, at den end ikke trængte til Ledsagelse af nogen Art Ceremoni eller Salvelse. Der blev heller ikke følt nogen større Tilstedeværelse

af Guds Naade; Trangen dertil var kun ringe, den behøvedes ikke.

Idet vi da her i Landet genfandt og godkendte det Nordboens Instinkt, der tager det for givet, at naar man har valgt en Mand, har man valgt hans Slægt, saa at Arvefølgen er Folkets Tillid som Lov, hilste vi af fri Drift Kong Frederik VIII velkommen paa Tronen.

Tiden vil vise, hvad Frederik VIII's Regering betyder for Danmark, og i hvilket Forhold han vil træde til det danske Folk. Kongen er ingen ung Mand, men der er jo heller ingen Ungdom, der presser paa her i Landet. Vi faar nok vore Par Bøger udgivet under denne Konge ogsaa. Nuvel, ingen Personligheder. Der er Grund til at tro, at alt vil gaa godt indadtil, at vort offentlige Liv som før vil arte sig langsomt men sikkert til den Kæde af Kompromis'er, der af hvad nogle ønsker og andre sætter sig imod og Nødvendigheden kræver ender med et ligne Virkeligheden og ogsaa er Virkeligheden. Denne egentlig ideale Form for offentligt Liv har kun den Fejl, at den først vinder Anerkendelse bagefter, og at den forbruger Udøvernes Hæderlighed. Dog Hæderlighed er ikke en Dyd, man bør sidde og brænde inde med. Vi faar ofre vor Popularitet om den er Prisen for, at noget kan blive udrettet. Man maa tage Tilværelsen som den er.

At haabe noget nyt eller afgørende af Fremtiden vilde være at mistyde Kongerækkens Symbol. Dette lader sig sige som en dyb og giftig Ironi, og dog kan man mene det.

Kongens Person er Offentligheden praktisk talt uvedkommende. Det er blevet paastaaet, at Kongen nærer frisindede Anskuelser. Man tør haabe, at dette ikke forholder sig rigtigt. Meget har jo forandret sig siden Provisorietiden, fra hvilken Tid Kongens liberale Anskuelser siges at datere sig, og man maatte kun beklage, om Kongens frisindede Idéer skulde give Anledning til en bitter Forfatnings-Kamp i Lighed med Firsernes, omend med ombyttede Roller. Forhaabentlig vil dette vise sig at være en frivol Bekymring.

Men Landets indre Anliggender med al den Resignation, den Klogskab af Skade, de blandede Haab og den Lystighed, hvortil de giver Anledning, synes ikke at kræve saa stor Opmærksomhed under Frederik VIII's Regering som Forholdet til Udlandet, til den Verden vi lever i. Hvert Menneske maa ved et hastigt Blik paa hvad der i de sidste Aar er sket rundt omkring os, til Dels i vor umiddelbare Nærhed, kunne sige sig selv, at Danmark ikke er det eneste Land, der af sig selv svømmer ovenpaa, hvis Flodbølgen der truer Evropa, ender med at komme og ogsaa naar

os. De brudte Stemninger vi lever paa, vil da blive til højst enkle Følelser, Angst, Selvopholdelsesdrift; vore æstetiske Drømmerier vil kræve at blive erstattet med praktisk Sans. Gid vor Ukuelighed i Retning af at udgruble Vid paa hinandens Bekostning vilde vise sig at være en anden Form for Mod!

Mod kræves der for blot indtil videre at se Sandheden i Øjnene og forberede sig paa at møde Fremtidens Uvished. Den første Opgave der skal løses er, om vi vil eller ej. Den næste Opgave er at overveje, om vi kan. For vi skal. Vi kan ikke tage Kampen op mod nogen Fjende; men hvis vi afslog al Kamp, kunde vi slet ikke. Her er i alt Fald et Problem, som det ikke nytter at udelukke Drøftelsen af. Her skal arbejdes.

Frederik VIII's Regering gaar ind under dette Grundproblems Tegn. Alt herhenhørende skal samles, undersøges, modnes, til der er Enighed. Selv om Faren drev over, var det ingen Ulykke, om vi igen blev en Nation med Selvopholdelsesdrift, ogsaa i Fredstid.

Det er det Kongedømmet betyder. Frederik VIII er Øverstbefalende for Hæren. Jeg staar i Fodfolket som Menig. Og skønt jeg vel véd, der er hele Samfundslag, der vægrer sig ved at føje en Soldats Verden til deres i Forvejen ikke videre rige Tilværelse, finder jeg Mod

til for egen Regning at udtale, at jeg ikke kunde tænke mig nogen mere velkommen Lejlighed til at anvende hvad jeg maatte eje af Selvstændighedsfølelse end ved at indordne mig under en Personlighed, der følte sig og sit Liv identisk med dette Lands Uafhængighed.

II.
HØRUP

Danmarks aktuelle Historie bunder i 64. Intet Navn er endnu saa brændende som Hørups.

Hele vor Fortid ligger bag 64; i dette historiske Brændpunkt samler den nationale Afmagt sig til det mindste og skarpest mulige Billede; vor Nutid og Fremtid gaar igennem dette Punkt. Der har aldrig været noget bedre Eksempel paa Udviklingens absolute Afhængighed af en lumpen Mangel paa Skæbne.

Var det saa forfærdeligt? Vi er nødt til at tro det, vi som ikke har oplevet det, men som er kommen til Kræfter i Ly af hvad en foregaaende fortvivlet Generation byggede paa Tomten. Vi har lært men formaar ikke at føle Ulykken i at Danmark altsaa for en Men-

neskealder siden maatte afstaa et Par Provinser, der utvivlsomt havde Ret i hvad vi kaldte „Oprør“, til en temmelig nærbeslægtet Magt. Mon den største Ulykke ikke var, at Ingen kunde se, at det dog blev i Familien?

Hvor om alting er, Nederlaget gik dybt, vore Fædre følte det, deres Tid kendte ikke andet. Efter at have undret sig, sørget og erkendt sig brudt, efter at have flammet og rendt Panden mod Muren og forbrugt Indignation, faldt de i Ro og begyndte med Ære forfra hver paa sit Felt. Man indledte en nødvendig Revision af selve vor Historie, da det nu endelig var bleven øjensynligt, at den hidindtil fortrinsvis havde lidt af Ærbødighed for de af vore Heltekonger, der skilte os af med mest Land; Historieforskningen blev lagt om fra et Standpunkt mere ud ad Folket til, knap saa høfligt men med Rimelighedens Vægt.

At flytte vor Historie helt ud af Landet besluttede vore Fædre sig ikke til. Det er bleven vor Opgave.

Danmark kan jo lignes ved en Celle, der er bleven delt saa ofte, at det nu er tvivlsomt, hvorvidt der er noget tilbage af Kærnen; Kimen og Voksemulighederne ligger kanske udenfor vort Omraade. Men er alt hvad der hedder Vækst derfor forbi? Vi „mistede“ en Gang England og dermed den bedste Part af en

stor Fremtid i Kim. Er England os ikke lige nærliggende for det? Sæt vor sande Historie laa i Hertugdømmerne?

Foruden en Kæntring af vor historiske Opfattelse hidførte Nederlaget mange gode For-

andringer i det praktiske Liv herhjemme. Nogle søgte Oprejsning for de tabte Provinser ved at skabe saa at sige nye indenfor Levningerne af Kongeriget, ved at beplante Hederne, ved en storstilet Reform af Landbruget, ved dristige og ærefulde Handelsforetagender. Men alt dette, saa ene fornødent det end var, rakte dog kun til Dagen og Vejen. Der er Opkomst i ethvert Land efter en Krig. Krigen lod sig ikke overvinde ved lokale Midler, Ondet sad dybere. Hørup vendte sig imod Krigen selv!

Aldrig har nogen Mand rejst sig saa rasende imod hvad Historien krævede som sin Ret som Hørup. Med en Kraft, en Skaberkraft, der bunder i Evnen til at staa ene og viser sig i Viljen til at bøje sig for hvad der er sket, satte Hørup sig op imod, at det skete havde været muligt. En stor Mand ser paa Historien, som om han selv er dens Ophav, som om det er ham, der har gjort det. Hørup følte Tabet som en Passion, det indgik i hans Væsen. Heraf den Lidelsens Vildhed, den Saarethed, der var Grunden i hans Natur, og som ytrede sig stærkest naar han befandt sig mest paa sin Højde. Han var aktiv, derfor gik han ud som en Hævner. De store Træk af Hørups Historie som Kriger er bekendt nok for alle. Den Dag idag hades han med det Had, der kommer af Frygt. Hans Modstandere sy-

nes end ikke at erindre, at han er død; de iler endnu som Negrene op paa Toppen af Termitboene i det fjerne og hujer svære Trusler ud mod denne Høvding, der fornedrede dem ved Pisk paa Skinnebenene; det falder dem let at blive i en Vane, som de nemmede, mens han var levende, at tapre sig udenfor Spydvidde. Hørup er dog ikke ude af Sagaen. Selv nu da han er falden virker hans Eksempel som en Fanfare for alle dem, der i ham saa Udspringet af Mod, Klarhed og Fornemhed. Hørups Personlighed, hans Styrke og Stil, lyser endnu som en Fakkel over det genfundne Danmark. Her er Kærnen.

Det er umuligt i et kortere Essay at begrunde en Karakteristik af Hørup eller at forske hans politiske Gerning. Man har ikke heller Lov til at anstille Gisninger over, hvor en Mand, hvis Livsbane er afsluttet, kunde have staaet nu, i en Tid der er forandret. Men det er paa sin Plads at søge Udtryk for Anskuelser, der uden at de kan tillægges Hørup, stammer fra en nær Paavirkning af ham og for saa vidt er i hans Aand, i alt Fald næres af Folk der hellere vilde rive et Øje ud end forarge Føreren, hvem de skylder alt. Vi skylder Hørup vor Tro. Han tvivlede for os alle. Han forsaa sig med fuld Ret paa Krigen i 64. Men hans Trods er vor Frihed. Hans Haan

er vor Selvstændighed, hans fortærende Vid er vor Lykkefølelse.

Ingen lod sig saa lidt blænde af sin Tid som Hørup, Ingen forstod som han at tie. Det Væsentlige laa for ham saa langt ude og saa højt, at han endogsaa i Forfatningskampens hedeste Dage gik med det som sin bedste Hemmelighed, at Provisoriet aldeles ikke interesserede ham uden som et Middel til at rejse Folket og give det Rygrad. Dette var den frodige Form for Hørups Ironi. Siden gik der Vinter deri. Men idet vi med en Taknemmelighed, der ikke har Ord, ser os om og fatter, at Hørups Liv, Hørup som han var, har skænket Verden en ny sammensat og skøn Følelse, hvori vi saà ham gaa bort, tager vi os Frihed til at tro, at Livsnerven i Hørups Arbejde, set under ét, laa lige saa dybt, var lige saa inderlig rettet mod det Væsentlige, som i hans egen personlige Stilling til Provisoriet. Naar Hørup gik saa voldsomt imod alle Krigstilbøjeligheder, var det ham allerinderst kun et Middel til at rejse Folket, Bondestanden, imod de almægtige Kendere af Saxo, der med Træsværd og Flitsbue overskred Ejderen og afskød Begpile mod Tyskland, „Arvefjenden". Han saá Vanviddet som en Voldsdaad imod Folket, de brede Lag, Almuen, og hvad enten det nu var med eller imod Folkets Vilje det

blev gjort, satte han sig for at skabe en ny Vilje i Folket, der forbød det. Det lykkedes ham — næsten. Men at det ikke lykkedes helt, skyldtes en Skæbnens Ironi, som maaske var dybere end Hørups. I Kampen for at føre Bondestanden op til Bestemmelsesretten i Riget — den Gang Retten til at vægre sig ved at slaas — bragte man det tilsidst til det Punkt, hvor det skulde vise sig, om Bonden vilde forsvare denne Ret med Vaaben. Det vilde Bonden ikke. En og anden tog maaske Spydet fra sidste Bondekrig ned fra Bjælken, sleb en Stikkniv eller, hvis Manden ikke var helt en Nar, forskrev en Riffel fra England. Her tabte Hørup. Siden kom Forliget. Mon det ikke var i dette underlige Spil Hørup tilegnede sig den Ironiens Desperation og det dybtbegrundede Tungsind, der siden er bleven gangbart som Ordsprog — hvad kan det nytte? Der er aldrig sagt noget sørgeligere, man kan græde, naar man tænker sig det sagt med hans Mund. Der har aldrig raget en saa tragisk Skikkelse op af Danmarks Muld som Hørup. Naar man tænker sig ham som han gik omkring, varm og stille men blodig haard, naar man husker hvad han ofrede for at være en af de mange, for at staa i Niveauet, hvad han skjulte for at holde sig nær ved de Smaa, i Stedet for at steppe op paa Vidderne væk fra den „kompakte

Majoritet“ som andre Puslinger i hans Samtid, naar man véd, at hans Kærlighed ikke var en Trang til den Almisse, Popularitet og Ry er, men den Øverstes Bestik, som skal føre Hjorden ud af Tordenvejret, da er det modbydeligt at høre hans Suk, hvorunder der ligger en Verden af Sorg, Skuffelse og Træthed (for ogsaa han blev gammel) blive gentaget af enten dem hvis Ben endnu dirrer under dem efter Straffen af hans Haand, eller af dem hvem intet andet end den personlige Sikkerhed ligger paa Sinde.

Det kan nytte!

Der var en Kriger i Hørup. Levede han end i et lille Land, og var det hans Overbevisning, at vi ikke kan føre Krig — Krigen vilde han ikke have afskaffet. Han var en Kriger selv. Der var for megen Kultur i ham til, at han skulde spilde sit Vejr paa Bravader eller opfatte Krig blot barbarisk, men der foreligger ogsaa Bevis for, at den Tanke ikke laa ham fjern med sin Krop at staa inde for hvad han forfægtede moralsk. Hans Livsanskuelse bundede tilstrækkeligt i det Fysiske til det. Han vidste, at det ikke er Sjæl alene, der modner et Folk og gør det til Demokrati. Mens Reaktionen sad paa Sablerne, hvor Hørup lod den sidde, øvede han sine Folk i Fornuft, fødte dem op og gav dem Selvtillid. Æresfølelse talte Hørup meget om; det er en fysisk Egenskab.

Det kan nytte at holde Æresfølelsen oppe i et Folk, og Folkets numeriske Antal er her ligegyldigt. Det kan nytte at ranke Ryggen og lade forstaa, at man er der, ogsaa ved andre Lejligheder end naar der er Tale om Krig. Folket og Hæren skal ikke være to Ting, det er der kommen megen Elendighed af. Det kan nytte at føle sig som en Nation, der vil. Det er af Betydning for Friheden indadtil.

Vi lever nu ikke mere i de Tider, da Torgny Lagmand stod op paa Upsala Ting og holdt en Tale til Kongen, der endte saaledes: „Men om du ikke vil have det som vi siger, saa vil vi gaa imod dig og dræbe dig og ikke taale Ufred og Ulov af dig. Saa har vore Forfædre gjort før ... sig nu straks, hvad Kaar du vil vælge."

Vi lever ikke i Tider, hvor det gaar saa bogstaveligt til, hvorvel mange Folk her i Landet, hvis Sind Heltedigtningen holder frugtbart, og som klæder sig med Moderation, maaske kunde ønske, at vi gjorde. Men vi lever i Tider. hvor den Opinion, der udgaar fra Folket, og som er af personlig Oprindelse, altid vil ende med ganske personløst at vise dem tilbage til Privatlivet, der røber Tilbøjelighed til at hæve sig derover paa andres Vegne end deres egen.

III.
FOLKEKARAKTEREN

I en moderne amerikansk Fortælling, der skildrer Guldgraverliv i Alaska, hedder det et Sted, at *the Swedes* (Fællesbetegnelse for Skandinaver) er Folk, hvis „claim“ man ustraffet kan „jumpe“ — det vil sige Folk, der ikke med Kroppen staar inde for deres Ejendomsret. Skandinaverne kan du plyndre, siger Fortællingens indfødte Ordfører til en Prokurator, der er ude og lave Rovjustits i Minerne — for Skandinaver er nu en Gang ikke betroet til at have noget, og en anden Kæltring vilde klæde dem af alligevel, hvis du ikke gjorde det; men spil ikke op med mig som Skandinav! Det er en Fejltagelse. Jeg er en hvid Mand. Jeg har altid været min egen Dommer, Jury og Skarpretter . . . o. s. v.

Det er kun i en Roman det siges; men det lyder som om Forfatteren var en ubarmhjertig Iagttager. Man skulde næsten tro, enten at den ukendte Forfatter var dansk, eller at det var sandt.

Hvor man kommer til at tænke paa det staaende Refræn i vor hjemlige Literatur og Presse, den evige lille skadefro Vise om, at vi er saadan et vegt Folk. Saadan et lunkent Land. Det bløde Lune. Det lille Land . . . o. s. f.

Sandheden i dette ingenlunde nedstemte men snarere hadefuldt triumferende Omkvæd (nu ligger vi!) er vel nærmest den, at der i Danmark er saa og saa mange, der morer sig med at pifte det, og saa Resten, der med kæmpemæssig Taalmodighed finder sig deri. Det ligger i Sagens Natur, at man hører mest til de første. Man ser dem ikke saa meget. Naar de kommer frem i Lyset, viser de sig gerne at have et mindre Bryst end man skulde tro efter den Ihærdighed, hvormed de varsler; ligesom de værste Skrigere i Urskoven som oftest falder ud til at være smaa, uappetitlige Insekter.

Mon det danske ulidelige Omkvæd ikke skulde stamme fra en vis Tilbøjelighed til at begrunde sine egne personlige Utilstrækkeligheder i det Milieu, man lever i? Mon det ikke er Meningen med Visen, at nu har vi at være smaa og engbrystige allesammen, siden Sangeren desværre er det?

Omkvædet er jo kommet til Verden ved Omgang med Literatur. Den danske Poesi er ganske rigtig følsom, venlig, tillidsfuld, og man kan, navnlig hvis man læser os for at forraade os, godt skaffe sig det Indtryk, at vi er et blødt Folk. Men det er netop stærke Folk, der udmærker sig ved at eje Poesi. Et Folks skønne Literatur opstaar, naar det smi-

ler, som kun den kan, der ved andre Lejligheder slaar. Dette gælder ekstremt for Englands Vedkommende; man køber de yndigste engelske Pigebøger under Gibraltars Kanoner. Meningen med Vers er vel heller ikke, at de er til at skære Glas med. Haardhed og Styrke ytrer sig jævnlig ved Tavshed; det er derfor kun Ildesindethed at overføre Manglen paa disse Egenskaber ved vor Literatur paa Folket selv.

Vi er ikke noget vegt Folk. Vi er det stædigste Folk i Verden; vi lader os ikke rokke fra vor Natur. Vi er ikke en lunken Nation. Der er Varme nok her i Landet til at staa trofast i en Bedrift, som er uden Overraskelser, til at lægge Kornet ud i Mulden som den er og for det sparsomme Solskin, og til at høste det af Afgrøden, som Regnen har sparet. Og her er Kulde nok til at fryse Fanatikere ude, som fabler om Hveden andet Steds og aldrig har opelsket saa meget som et Rugstraa her. Der hører mere end Lunkenhed til at fatte sig paa Omstændighederne, det skal der Kræfter til, det skal der ties til.

„Det bløde Lune“ vil en Dag gøre os det nødvendigt at kassere hele vor klassiske Literatur og skrive en ny; før faar vi vel ikke Fred for denne underdanige Grimasse. I Folket selv som det er stikker Lunet slet ikke

saa dybt efter den politiske Opdragelse, vi er gaaet igennem. Bønderne véd nok, hvem de er og hvad de er værd, har ikke længer nødig at føre sig med Tugt overfor „de Store", at bukke en lang Krop sammen og skjule et Mundkrogsmil med Hatten overfor lavstammede Politifuldmægtige. Det Lune af Naturen er ved at forsvinde. I Byerne lokker Forholdet til „Mester" heller ikke mange Dobbeltheder frem mere, ingen kroget Balance, som man maa hæve sig over med blødt Lune; Forholdet er saa temmelig lige. Man kan vel næppe tænke sig noget mindre lunt end en Strejke. Strejkens kolde Alvor ligger meget godt for danske Arbejdere. Er der nogen nu, der har Brug for Tvesind, synes det snarere at være Arbejdsgiverne, der dog ogsaa er Mennesker; deres Sindsstemning kan ofte friste til at hjælpe sig med Fortvivlelsens Humor. Men de har dog noget at forsvare. Lunet kommer nedenfra. Det findes som saadant ikke mere i Danmark.

Saa er der det lille Land. Danmark strækker sig, uden Bilande, over et Areal af 38,340 Kvadratkilometer. Det er hvad der er at sige. Vort Fædreland er mindre end Afrika og nøjagtig 8,890 Kvadratkilometer større end Belgien. Maa vi saa være her?

Her er ikke Stedet til at give en Udsigt over de sørgelige Aar i dansk Aandsliv siden 64,

hvor ethvert sultent Skadedyr kunde faa Adgang til Nationens Hjerte blot ved Stikordet: Vi har tabt! Det lille Land! Hvad man i Danmark døde af, Sandheden, det fandt mere end én kold Gøgler, at han kunde leve af. Har noget Land taalmodigere fundet sig i Sporen end Danmark, har nogen Nation set mindre i denne Menneskealder end Danskerne, der en Gang for alle slog Øjnene ned?

Se op! Det er Tid at erindre, at Danmark ikke som i Middelalderen ligger ud til tilfældige Landegrænser, men at det strækker sig over hele Jorden, saa langt som Slægtskabet med andre Nationer gaar og endnu længere: saa langt man overhovedet kan naa med Damper og Jernbane. Og alle Slag er ikke slaaet i Danmark, fordi vi militært er bleven en latterlig Ruin, Krig er lykkeligvis noget andet og mere end monarkiske Udfoldelser, Krig er Menigmands Renlighed og Ære! Det er endnu, trods 64, tilladt at fælde sin Mand indenfor det ubetydelige Lands Grænser ligesaavel som i større Samfund.

En ubeskæmmet Nation, et Folk i Udvidelse finder sig ikke foranlediget til at ofre til de golde og tærende Elementer, der ser deres Fordel ved at holde Saaret aabent. Et friskt Samfund lukker sig over sine Parasiter og fortsætter sit Arbejde. Var der ikke Grund til i

Danmark at tie om 64 og det noksom bekendte lille Land og henvende sin Opmærksomhed paa Tilværelsen? Naturligvis fik vi Høvl, men Tyskerne er dog vel ogsaa Mennesker, og skal vi behøve til evig Tid at hæve aandelige Pantelaanere til Landets højeste Anseelse som Tak for, at de udbytter os, mens vi er paa Knæene? Har vi ikke ofte nok indrømmet, at vi er meget mindre end andre Folk, der er større? Er vor Fattigdom i Grunden andet end en lumpen Illusion, holdt oppe af usselige Hospitalslemmer, der véd, at frisk Luft vilde slaa dem ihjel?

Det er i vore Dage kun et ondartet Snæversyn, en Lyst til at plage, der holder denne Bremse paa Nationalfølelsen. Lande er overhovedet ikke mere smaa, nu da Trafiken træder i Grænsernes Sted. Lidenhed isolerer ikke en Nation, hvis den da ellers følger med. Den moderne Verden er ved sine Jernbaner og Dampskibe, ved hele sit tekniske Fællesskab, bleven til et stort Rige, en civiliseret Steppe, hvor alle Folkeslag rører sig frit imellem hverandre. Det var denne internationale Frigørelse, der ogsaa her i Landet kom til Arbejderne, som vel ellers for bestandig skulde været holdt nede, fordi vi laa lavt som Stat, skulde haft det smaat i al Evighed, fordi vi er et lille Land. Vore Forestillinger om natio-

nal Lidenhed har vi slæbt med fra Enevælden, fra de Tider da et Lands Velstand beroede paa Regaliernes Mængde og Hærens Størrelse sammenlignet med andre Landes, ikke paa Forholdet mellem Indbyggerantal og Næringsveje; vi har været vant til at indrette vor Følelse af national Betydning efter de vekslende Dimensioner af de Kongeevner, vi betroede os til, og her har vi lidt Skuffelser, men da Fejlen altsaa ikke direkte var vor, kan saa ikke det en Gang glemmes? Vor nationale Selvbevidsthed er skrumpet sammen for hvert Landetab — men har de tabte Landsdele derfor ophørt at eksistere? Gaar Damperen ikke til Norge, eller til Kiel, ruller Toget ikke ind i Altona? Danmark er ikke et lille Land, saa længe det er stammebeslægtet og har Kulturoprindelse tilfælles med Norge og Sverig, Tyskland, England, Avstralien og Amerika. Har vi ikke længe nok laant den bitre Tone fra en Nation, der ogsaa er desillusioneret i Krig, men som vi kun ligner i denne Henseende, er der ikke Grund til at vedkende sig Livskraft i Række med de erobringsvante, rustede Folk, der endnu har Muligheden for at gengive Verden dens Ungdom?

Dette er ikke et Spørgsmaal, der endnu kan besvares. Men paa det svinger den danske Folkekarakter. Det er indtil videre problematisk,

om en Mand fra Danmark, naar han kommer til Udlandet, finder de Egenskaber i sig, der gør ham det til en Selvfølge at staa paa sin *claim*, saalænge han kan røre et Lem til Selvforsvar. Det er indtil videre et Spørgsmaal, som ikke kan besvares, om den amerikanske Forfatter har Ret eller ej. Han kan have taget fejl af dem han har haft for sig (hvis de *Swedes*, han taler om, har været Danske), de kan lige i det Øjeblik have vist en forkert Side frem af deres Væsen; de Danske er underlige Folk. Disse *diggers*, som maaske havde hjemme i Herning eller Nørre Snede, kunde muligvis i det afgørende Nu været beherskede af deres forbandede Illusion hjemmefra, den at de, skønt kraftige Folk, havde at slaa Øjnene ned for 64. Skønt de maaske vejede op til 200 Pund i deres Støvler, var de fra et Land, der ikke var værd at tale om, og maatte vel hellere rømme Minen. Eller det kan have været Danske af en anden Bygning af Sindet, Folk, til hvem man havde talt hult om 1807 derhjemme, det mystiske og vidunderlige Slag paa Reden, som frembragte to Digtere og gav en Flaade i Deficit; de kan have haft Sjælen *boomed* af norrøne Stordrømme om Thorshammeren — den der truede i Aarhundreder og aldrig faldt — hvorimod den spinkle Kabelsaga om Slaget i Tsushimastrædet aldrig

naaede deres Øren, og mens de stod der og blev tykke af et antikt Mod, som ikke kunde bringes til at passe paa den profane Situation, ja, saa var det man var onde ved dem. De fattede det aldrig siden. Var det da forgæves, at de var Landsmænd af Niels Keldsen, at deres Fædre smykkede sig med Slavekrigen og Slaget ved Køge?

Løsningen paa Spørgsmaalet turde under alle Omstændigheder ligge i, at de Danske, der viste sig saa forsagte i Alaska, var Folk, der kunde deres Danmarkshistorie for godt. Det var maaske endogsaa Doctores i samme Historie, som fordi de ikke kunde leve af den, var emigreret. Vi har Lov til vor Undskyldning at gisne paa dette.

Man træffer nemlig ligesaa ofte raske og uimodstaaelige Danske i Amerika. Det er dem der ikke har læst ret meget men er lige saa lykkeligt uvidende om det lille Lands Smerte som enhver anden frisk Karl af andre Nationer ude i Verden. Disse Danske ikke alene klarer sig godt mellem fremmede Mennesker, men der er noget overdaadigt over dem, noget dem selv uafvidende befriet, som gør dem til store Vovehalse. Det lader til, at Vovemodet kan spares op; hvad der ikke er Brug for i Danmark, bryder ud som en skøn Vaar i det Fremmede. Det giver os et Haab om, at vi herhjemme

jo altsaa endnu maa sidde med det, hvor det saa er forputtet.

Jeg saá saadan en livsdristig Dansker i New-York. Det var paa Broadway en fin Solskinsdag. Der stod en Gruppe Folk stille paa Fortovet med Hovedet lagt bagi Nakken og stirrede op efter noget — det maatte være usædvanligt — og da jeg ogsaa saá op, bemærkede jeg himmelhøjt oppe, midt paa Flagmasten, der afslutter Park Row Buildings Tagparti, en Mand. Han saá ud som et ganske lille, sort Punkt mod det blaa Himmeldyb. Det var én der hang deroppe og malede Flagstangen, kravlende frit paa en Mast i Ballonhøjde! En Helvedes Fyr, som ikke var deroppe for at sætte Rekord eller samle paa Fornemmelser eller for under stort Drama at høre Harper i Luften og komme ned pr. Tyngdelov, men for at arbejde; man saá meget godt, hvorledes han i ensom Koldblodighed allerede havde malet den Part af Stangen hvid, der var over ham. Folk der havde travlt stod stille lidt og rystede beundrende paa Hovedet. En Herre slog mig paa Skuldren og forklarede med en Art Stolthed, at denne Maler deroppe bestilte aldrig andet end at hvidte Flagstænger paa Toppen af Skyskrabere. Han forkom ved Arbejde paa det jævne. Aa, en Djævel! Han var Dansker. Yes, Sir. Han hed for Resten Jensen.

Det var ikke mig. Jeg fik g+ i Historie. Denne Luftelsker, der hang saa godt deroppe i sin svimlende Uvidenhed, havde naturligvis aldrig kunnet ét Kvidder.

IV.

„64“

Karl Larsens kendte Bog „Under vor sidste Krig“, samtidige Dagbogsoptegnelser og Breve fra Krigen i 64, er fornylig bleven oversat paa Tysk under Titlen „Ein modernes Volk im Kriege“ ved Prof. Dr. R. v. Fischer-Benzon i Kiel. Det er med en helt ny Art Bevægelse man læser disse fordringsløse Optegnelser, nogle af de intimeste Dokumenter for Danskheden, vor Literatur ejer, paa et Sprog, der baade ved sin Klang medbringer Forestillingen om de fremmede Kræfter, vort Folk værgede sig imod, og ophæver Modsætningen, derved at Sproget saa hjemlig let tilegner sig Brevenes Indhold af jævn menneskelig Følelse. Var „Tyskeren“ nogen anden end os selv?

For en yngre Slægt, der ikke direkte har lidt ved eller været medskyldig i forrige Aarhundredes nationale Katastrofe, bliver der ikke anden Sorg tilbage end den man føler, naar

Uvejret ødelægger Træer, eller Nag splitter Familjer ad; det staar ikke til at ændre. Der er ingen Fornuft at finde deri, det er bare passeret. Hvis man sætter sig hen for at klargøre sig de historiske Forudsætninger for 64, filtrer man sig kun mere og mere haabløst ind i en Mængde Ting, der ikke var, et Spind af Uvirkeligheder, der dog endte med at kvæle; den eneste rimelige Forklaring paa Broderfejden er, at den fandt Sted. I Stedet for alt, hvad der skulde været i det nittende Aarhundrede, var der 64. Grundtvig førte dertil, og Hørup førte derfra. Det er hvad vi kan se. Forresten omfatter vi kun 64 med en dyb Sympati for begge Krigens Parter, de fredelige Bønderfolk, hvoraf nogle talte Dansk og andre Tysk, og hvem det gjorde mere ondt at skyde end at blive skudt. De gik som bekendt over Forpostlinjen og stoppede Pibe hos hinanden; Fordommen stak den Gang som altid andetsteds end hos de Uoplyste.

Har man opgivet at trænge til Bunds i hvad der foreligger skrevet til Forklaring af 64 — og min Salighed, man forstaar i den Anledning Naturens Tilbøjelighed til at udrydde Parterne i Stedet for at høre dem — er det blevet Ens Overbevisning, at der ingen Krig var bleven, hvis den ikke havde haft sin Literatur, da gør det godt at søge ind paa Personerne,

at høre de Umyndiges Røst, saaledes som der er Lejlighed til i „Under vor sidste Krig“. Hvis denne Bog var en opdigtet Roman, vilde den have Rang med udødelige Mesterværker, saa rig en Charme er der ved umærkeligt og uden Vold at blive ført tilbage til Virkeligheden; men den er tilmed sand! Der vil altid i den være et Holdepunkt til Bestemmelse af dansk Folkekarakter paa Baggrund af Begivenheder, som blotter Sjælene. Den overflødiggør al tendentiøs Historieskrivning før og efter 64, ja Krigen selv. At den nu er bleven oversat til Tysk, burde være Begyndelsen til, at man i Tyskland foretog en Indsamling af Breve og Dagbøger fra Krigen paa lignende Maade, og de to Værker lagt sammen kunde saa staa for Eftertiden som en international Skat.

Der er ikke Tvivl om, at den tyske Samling vilde blive den danske saa lig som den ene Draabe Vand den anden. Man vilde komme til at hilse paa den unge Halvdannede af spidsborgerlig Familie, der gaar med som Frivillig — paa Officerssiden selvfølgelig — vor Ven Aspiranten, som skriver et meget langt Brev hjem om den første Gang han er i Ilden, og hvordan han til nogen Forundring for sig selv viser Mod ... hvorvel den martialske Situation ikke ret dækker hvad han forestiller sig efter Billederne fra sidste Krig i

„Illustrierte Zeitung". Ikke sandt, den unge Tapperhed med en gammel Illustration i Hovedet er en ægte tysk Fremtoning! Og dog er han taget fra det danske Værk, hvor hele Forskellen er, at Kilden til al Forestilling om „Krig" stammer fra „Illustreret Tidende". Denne samme ærlige, men lidt uproduktive Helt kan siden være bleven Medarbejder ved et Parasitblad, fra hvis Spalter han lufter sin gamle Vaabenfrakke i en Tid, der kun kender til at slaas i Bluse. Vi kender ham, han skuldrer til evig Tid sin gloriøse Muskedonner for das grosse Vaterland, mens Samtiden infamt forfægter Fredstanken med de allernyeste Bomber. Herhjemme blev Aspiranten med Tidens Hjælp pensioneret Oberst og anonym Bidragyder til Dagspressen ganske i ovenskildrede Aand. Du gode Gud, var hele Grunden til 64 ikke netop den, at disse to ved en imaginær Grænse blev forhindret fra at gaa op i en højere Enhed? Typen vil iøvrigt altid eksistere og bidrage til, at Krigen unægtelig er en barbarisk Ting. Man forstaar, at den nidkære Forsvarsnihilisme til Tider har set sig nødsaget til Benyttelsen af smudsige Vaaben imod Helten, der ikke kan dø.

I den tyske Samling vilde man endvidere møde Brevene fra en Moder i Berlin, kun en Kvinde, der skriver til sin Dreng om Sokker

og om Mad. Siden blev hun en uformelig Kone med blaa Poser i Ansigtet, fordi hun Maaneder igennem laa vaagen den Gang med et skælvende Hjerte og tænkte paa den stakkels husvilde Dreng, som saagu havde det meget godt paa sit Halmleje i Felten med en Pægl til Vedligeholdelsen af sig selv som Synder og en Ed for ikke at blive yndig paa Sjælen. Alle Mødre er ens, uden Ræson, og Gud velsigne dem! Han vilde finde Brevene fra den indkaldte Seminarist, i opbuldnet Stil og uden en Linje af noget, der var set. Der vilde være Breve fra Haandværkere, misfornøjede med Kosten, hvor de saa kommer, hvad enten det er norden eller sønden Aa. Et Brev fra en Bisse, som Gudskelov ogsaa fik sig en Brænnert dèr. Og endelig Breve fra Bondekarlen, der griber Pennen for at notere de „Slag“, han kommer i, og iøvrigt ryster paa Hovedet og har ondt af Dyrene. Denne Jordens Søn, der naturligvis er en god Soldat, naar man sætter ham til det, denne tarvelige Jens er det der siden bliver skændet af taabelige Skønaander, saavel i Tyskland som i Danmark, besunget og beløjet som udødelig Teaterkriger, mens han muligvis endnu lever og henslæber en gigtbruden Alderdom paa Fattighuset og gaar ud og betler med Medaillen. Det er „Aspiranten“ og de øvrige patriotiske Penne

ved Parasitbladet, der skal leve af Mindet. Det er de hungrige Indvoldsorme i Danmarks Riges Endetarm: „Flensborg Avis“. Tyskland har sin Niels Keldsen, og bliver der pillet ved ham, vil man høre et lignende officielt Hærskrig, som her i Landet, da Karl Larsen fortjenstfuldt blottede dette Eksempel paa national Svulstdannelse.

Hvis der fremkom en tysk Samling af Breve fra 64, vilde den ligne den danske som det ene hæderlige og misbrugte Menneske det andet. Man vilde sandsynligvis i den tyske genfinde det mærkelige Misforhold, der præger den danske, at jo mere Dannelse Veteranen lægger for Dagen, des konfusere meddeler han sig, og jo længere man kommer ned, jo knappere Brevene bliver, des mere faar man at vide. Paa den ene Side snakker den tynde Kultur, paa den anden Side ytrer Folket sig som det er.

Havde det endda været disse Umyndige, der skriver saa tungt for sig og ser saa simpelt og sandt paa Tingene, saa virkelig stort, havde det endda været dem, der raadede den Gang, tænker man, naar man studerer „Under vor sidste Krig“.

Men var det ikke just Frugten af 64, at de underste Lag rejste sig og siden gennem en mægtig Protestudvikling tog Ledelsen i Landet?

Har man ikke Lov til nu at se paa „Ulykken" som en blot Fallit af den daværende Overklasse, et tabt Slag for „Aspiranten"?

Hvis saa er, gælder det virkelig i vore Dage at staa den pensionerede Oberst imod, naar han, sin Natur tro, insisterer paa den nøjagtigst mulige Gentagelse af 64. Krigen bør føres ikke mod Tyskerne, men imod ham! Vi har ingen anden Fjende end den, der vil bruge en blind Fordom til Frihedsindskrænkning indadtil og latterlige Trusler mod andre Næringsdrivende udadtil. „Fæstningen" har aldrig været andet end et Værn for antikverede Interesser, en Tvangsanstalt til Indespærring af dem, der ønskede at udvide deres Nationalfølelse, bl. a. ogsaa til Tyskland. En politisk Himstregimst, god til at afklæde Danskerne for Krigssind hjemme og til at lamme dem overfor Udverdenen. Et rigtig virksomt Middel til at aflede vor Opmærksomhed fra moderne Krav.

Imidlertid er der Fare for, at Protesten mod Tvangsmilitarismen kan faa Demokratiet til at glemme, at der er noget, der hedder at værge sig, enkeltvis, om man vil bevare sin Frihed. Der skal være en vis Sandsynlighed for, at man slaar. Saalænge der ikke i hver Mand i Danmark er en Soldat, der vil staa og falde for sin Selvstændighed, er Muligheden for et nyt 64 ikke udelukket. Det burde dog ikke gaa en

Gang til som i 85, da Bønderne havde tilegnet sig en saadan Øvelse i Militærnægtelse med Erfaring fra 64, at de forsvor al Krig og med et høfligt Sideblik til et Dusin Gensdarmer akcepterede Fæstningen. Krigsberedthed til enhver Tid er den borgerlige Friheds Forudsætning. For ikke at minde om Amerika, saa se hen til Frankrig, hvor det menige Folk rejser sig, naar det ønsker sin Ret.

Her fører vore Officerer, Folk hvis Horisont ikke en Gang gaar til Kiel, Krig paa deres Underordnede eller fægter fra Baghold i Pressen. Hvad er det for en Provins med en Uudslukkelighed af Paragrafer ovenfra og livløs Nægtelse fra neden! Lad os give Officererne det de sukker efter, en mindre Skinfægtning, og lad Menigmand vise, om det er Alvor med ham.

Rustning over hele Linjen! Er Hæren ikke Danmarks Riges civile Indvaanere fra Skagen til Gedser?

Forsvar indadtil og Forsvar udadtil er en og samme Ting.

Krig er ikke andet end Rankhed i Fredstider.

Rustning, de bedste Vaaben og Træning for Træningens egen Skyld er den eneste Sikring af et Lands indre og ydre Fred og Frihed.

BONDEKULTUR

I.
BJØRNSON
1901.

Der var saa morgenstille i det store Hus — kun Fluesummen og sagte Klirren fra Køkkenet — Bjørnson var alene oppe, han modtog mig med Barberkosten i Haanden og pegede op paa Loftet, vi maatte tale smaat, fordi de sov ovenover.

Portrætterne giver ikke det rette Indtryk af Bjørnson. Han er smukkere, mangfoldigere end nogen anden Mand, jeg har set. Bjørnstjerne Bjørnson er ikke en Blok, hvorom du gaar rundt, han er ingen Drægtighed af Ry, mod hvilken alt udefra dør som Kugler i en Balle Hø — han er elastisk, nervøs og levende som en Hest, han er i al sin Kraft et fint organisk Spil. Hans Temperament er som Damphammeren, hvis Vægt af tusind faldende Pund kan standses en Haarsbred fra Ambolten. Hans Maade at tale paa er som en Rangering paa

Banegaarden — Bufferne tørner voldsomt sammen, idet Vognene kobles, fjedrer fra hinanden igen, men Koblet holder, saa at de tørner en Gang til, mindre stærkt; Sammenstødet dør

hen og atter løber en Vogn til, saa at hele Toget fjedrer og skælver. Men er alle de spænstige Vogne samlet, saa vrinsker Lokomotivet, og Toget g a a r, bredt, magtfuldt og med voksende Fart.

Bjørnson er foranderlig i sit Væsens Farve som Kamæleonen, kun at Overgangen sker lynsnart. Man mærker alt paa ham, han kan intet skjule. Hvis han i Samtalens Løb bliver misfornøjet, — det kan være, fordi der er en Bog af ham, man ikke har læst — da farer det ildevarslende over hans Ansigt og gennem hans Blik, saa at hans Hoved i et Nu ligner en klassisk Maske. En Stemning hos ham er ikke et Lune eller et Brudstykke, den er Typen paa en sjælelig Tilstand, i det Øjeblik den behersker ham.

Hvor han er ung, hvor han springer! I hans Hoved sprudler Forestillingerne som hede Kilder. Pludselig har han rejst sig og gaar paa Gulvet som Tordneren Zeus, men hans Vrede falder for hvert Pulsslag af det store, sunde Hjærte, indtil han taler med sin Stemmes klingende, syngende Mildhed igen. Han ser en Skade i Samfundet, et farligt Forhold, som et Syn, han rækker Armen ud, han lider fysisk . . . og saa fælder han Dom med et Hug. Men han farer kun saa skaanselsløst ud, fordi han vil hele, han er den store Bekræfter. Han

er alle Tings Begyndelse, han er Blodet, han er Bølgeslaget.

Bjørnson der er saa bred af Skikkelse og saa smuk med det hvide Haar, er det mest udtryksfulde Menneske. Han kan gøre sig lang og tynd som selve Tvivlen, han kan staa gennemsigtig og blaffende som Bekymringens udtrykte Billede. Eller han gør sig tyk, sidder i Stolen og ler saa inderlig fedt som en Falstaff. Et Par Tandstumper ses i den sanselige Mund, Panden kruser sig, hele Ansigtet bliver rødt og massivt — det er Bonden, det er den Troldenes harmløse og tilintetgørende Lystighed, der danner sig Sagn om, naar Fjældene skrukker. Et Barn begynder at græde inde i Stuen ved Siden af, og Bjørnson, Bedstefaderen, mjaver efter det af fulde Lunger — Bjørnson, der selv er hvid og rød som et Barn, velplejet og frisk som Mælk med sine 69 Aar. Der gaar en Stuepige forbi Døren, og Bjørnson ser paa hende med Hovedet lagt skævt: „Er du der!" siger han med kærlig Forundring i Stemmen. Det er Manden af de gamle Dage, Husfaderen, hvis hvide Haar sætter ham paa saa stor Afstand, og hvis varme Sind straaler imod alle.

Der er lyst om Bjørnson, det mylrer om ham med Liv, som har dannet sig i hans Billede, han er omgivet af Mennesker og Dyr.

Gaarden Aulestad, hvis Drift Bjørnson nu

paa sine gamle Dage har overtaget igen, er ingen lille Historie, den er paa et halvthundrede Køer og otte Heste. Bjørnson er for Tiden optaget af en Reform efter dansk Mønster en ny Fodermetode. Han anlægger en elektrisk Kraftstation, der skal forsyne hele Ejendommen med Lys. Han dyrker op — ude fra Verandaen viser han mig Jorderne og fortæller hvad han har ryddet. Nede midt i en Mark staar et stort enligt Træ, som han i sin Tid har skaanet, og som skal blive staaende. Bjørnson taler om hvad Forfædrene har ryddet, peger paa store graa Blokke og Stenhobe oppe i Markerne, og hvad han endnu vil fortsætte. Fra Verandaen er der en mægtig Udsigt over Gausdalen, Landskabet er af en nordisk Vælde. De frugtbare Agerstrækninger og Skovene breder sig op over Aasene, som var det danske Herreder, der er rejst skraat op mod Himlen. Men Bjørnson fortaber sig i Lov over det danske Land, mens vi staar derude, hans Stemme bliver saa indtrængende og varsom Oh, hvad de har lært dernede af Detailler i det lave Land! Han svulmer af Pathos: Der er jo ikke Mage til Differentiation! Alt har ligget saa nær — ja, ja den Finhed dernede!

— Bjørnson fører mig rundt i det store Hus, der er mere bekvemt og solidt indrettet end flot og kunstnerisk, han viser mig sit og Caro-

lines Soveværelse og fortæller mig, at Sengene staar i Nord og Syd af Hensyn til Jordmagnetismen. Han peger paa Goethe og Grundtvigs Buster i sit Arbejdsværelse og spørger mig, om Sammenstillingen ikke undrer mig. Nej, den undrer mig ikke. Og jeg vil huske Bjørnson, som han stod der, mellem de to store Tilbageførere — paa den ene Side Goethe med de blinde Marmorøjne og paa den anden Side Grundtvig med det uflyttelige Blik. Goethe førte tilbage til Livet i Almindelighed, Grundtvig i Særdeleshed — midt imellem dem staar Bjørnson som den tredje store Germaner. I Salonen stod en Buste, som jeg troede var Øhlenschlæger — men det var Bjørnson som ung Mand.

Siden blev jeg vist om paa Gaarden og saa alle disse Ting, der tilsammen mætter den primitive menneskelige Fantasi — Køer og Høns, Heste og Plove, hele det gamle Testamente, Noæ Ark! Her stammer Alting lige fra Jorden, her gror Bjørnson i Midten. Og herfra straaler han ud over det hele Norge, her rører han ved Landet, saa at han mærker det fra Nordkap til Lindenæs, og saa at det ganske Land føler ham.

Norge det er Bjørnson. Han har skabt Nationen. Alle de stride Fjælde, alle de frodige Dale, det er Bjørnson. De furede Kyster og de tusinde Hjem, som han saa i et Blik, de

vilde Dyr paa Vidden og Trofastheden i de smaa Byer, det er Bjørnson. Alle sande Nordmænd ligner ham, har hans Træk, fordi han er en udvalgt imellem dem. Den syttende Maj, Ungdommens saftige Uvornhed og blodrige Pral, det er Bjørnson.

Mangen en Pusling i Norge har svært travlt med at pille ved Bjørnson. Og det gaar mærkelig nok altid ud over hans mest menneskelige Unoder. De der selv har sat deres Umiddelbarhed til fatter ikke, at et helt Menneske ogsaa har alle Fejl. Bjørnson er jo Ungdommens fulde Udfoldelse. Han er lutter Følelse. Hans første „Bondefortællinger" er Hjærtets evige Historie, og det er Pedanteri at snakke om deres Værdi som lokal Kulturhistorie. Tiden kan ikke gaa fra dem. Lige saa evig sandt som det er, at Menneskene ikke er som de burde være, lige saa sandt er det, at de alle i Ungdommens guddommelige Dage troede godt og haabede godt. Ungdommen er uforgængelig, saa længe vi bliver ved at overlevere Livet — nye unge Sjæle tager Illusionerne i Arv, det tabte Paradis er altid paa Jorden. Derom handler Bjørnsons Fortællinger, og ikke om norske Bønders Kulturtrin 1840 eller 50 — deres Klæder. Og Bjørnsons saakaldte Moral gaar ikke ud paa andet end at stemple dem som raa Forbrydere, der tager Livets Illusion fra andre.

— Ved Middagsbordet passede Bjørnson en Tid lang sin Mad og lod de andre passiare. Der lød fransk, tysk og norsk mellem hinanden. Saa faldt Talen paa Systemskiftet i Danmark, og Bjørnson rejste livfuldt Hovedet. Det var en mærkelig og glædelig Begivenhed. Og Hørup!

„Jeg elsker Hørup!" sagde Bjørnson med hele sin aabne Ligefremhed. „Han er et knusende overlegent Hoved. Jah, han er ... jah, han er en Satan! Hvad siger I til ham dernede?"

„Vi holder af ham allesammen," svarede jeg. „Vi har den største Tillid til ham, fordi han er det danske Hoved, der har formaaet at smelte flest fremmede Elementer ind i sin Natur. Han har været en Slags Karantæne for vort Aandsliv. Det er i Virkeligheden ham, der holder Balance mellem det nationale og det „moderne" ...

Da jeg rejste, stod Bjørnson udenfor og saa op mod Himlen. Det tegnede til Regn, og Markerne trængte saa haardt til Væde. Men medens Bjørnson stirrede længselsfuldt efter Skyerne, udtalte han sig ogsaa meget bekymret over, at jeg nu skulde risikere at blive gennemvaad.

1907.

Igen gjorde jeg en Rejse op i Norge uden andet Ærinde end at komme hjem og fortælle om Vejr og Vind. Jeg havde faaet nok af den iøvrigt udmærkede Regn nede i Danmark og vilde nu op nordpaa til Thules kolde Bjerge for at finde Regnens Kilder. De vandrende Skyer paa Himlen var alt det Kort, jeg havde, for Resten spurgte jeg mig for hos Blæsten og gik efter Solemærkerne.

Midt oppe i Norge paa Skraaningen af en stor, fager Dal kom jeg som for seks Aar siden til Gaarden, hvor den gamle store Sandsiger bor, den hvide Bjørnson. Rundt om Gaarden i den vældige Dal breder Græsgangene sig, grønne som i Tidernes første Morgen, og over Liderne gaar de alvorsfulde sorte Skove opad mod Himmelranden, hvor Widderne begynder. Saalænge Solen skinner, ligger Dalen aaben, vidt favnende med begge sine Sider, se her min Frugtbarhed! Den store Dal er da selve Dagens rige Jarledømme. Men naar Solen er nede, naar den ligger sovende under Bjergene i Nord, kun let, med et gyldent Smil i Søvne, da svømmer Dalen i den nordiske lyse Nats Eventyrtaage, da ligger den viet til de frodige Anelser, de grænseløse lykkelige Syner, som Morgenen kun slaar

fast som Virkelighed! Og her midt i Dalen, i Hjertet af Norge, bor den hvide Bjørnson.

Bjørnstjerne Bjørnson er nu 75 Aar gammel. De seks Aar, der er gaaet, siden jeg sidst saá ham paa Aulestad, er passeret sporløst over den store Digter. Det var glædeligt at se Bjørnson saa rask og stærk, i sin Alderdoms pragtfulde Blomstring. Her har Aarene da kun bygget, slet ikke brudt ned, Bjørnson staar som en Eg, falmet men med alle sine Blade. Hvor han endnu bekræfter, blot idet han er, hvor Naturen røber sin Rigdom i hans Person. Man ser bomstærke Mænd gaa i Graven, endnu inden de har naaet deres kraftigste Alder, ramt af et af Naturens meningsløse Luner, Blindtarmsbetændelse, Avtomobiluheld, og usle Svæklinge humper ved Krykken ind i deres halvfemsindstyvende Aar; men Bjørnson bliver gammel som en stærk og renlivet Mand bliver det, Tiden sætter sin hvide Krone paa hans Hoved. Saa er det da rigtigt, at den der gav sig hen i sin Ungdom, den der ikke sparede sig men øste ud som en Fyrste til alle Sider, han samler til sin Alders Hæder, han faar de høje Aars Skønhed for det han har levet. Og Bjørnson vil dø smukt. Som han har gjort Tilværelsen stor, vil han længselsfuld mod Naturen en Gang skabe Søvnen, som varer, Guds Tavshed, den nordiske Død.

Men endnu staar Bjørnson midt i Livet, svulmende, fyrig som selve det tyvende Aarhundrede, lige midt i Strømmen, med alle inden- og udenlandske Aktualiteter som en Hvirvel om sit mægtige Hoved. Straks da jeg kom, kastede Bjørnson sig med sin ejendommeligt fantasirige og fulminerende Veltalenhed over Maalsagen, Livs- og Dødsspørgsmaalet i Norge. Man véd, at den alderstegne Digter med al den Energi, der udmærker unge Sværmere, som er forud for deres Tid, har sat sin Avtoritet ind paa Bekæmpelsen af den beklagelige separatistiske Maalbevægelse i Norge; men man maa have set ham for at danne sig en Forestilling om hans Varme og Iver, den Friskhed og Bevægelighed, hvormed han ser abstrakte Ting for sig, Muligheder, som var det levende Former, der sprang ud foran hans Øjne. Han taler, regerer, lider, tvivler og klarer op, luer og styrter sig ud paa Hovedet igen, han sortner, truer, slaar, og saa bryder Haabet igennem paany, saa at han ler, aa, han flyver Universet rundt efter Raad, Blodet bruser i ham, han tilintetgør blinde Mennesker nationsvis bare for at faa dem til at se, han skriver hele sit udtryksfulde Ansigt fuldt af Sorgens Runer, han rejser sig i Glorien af sin Manke og bærer dem alle, er dem alle, har set ned i Dybet af Tingene og tilegnet sig Alfaderens Visdom, og

atter slaar sorte Skyer ned paa hans Bryn, han ulmer med farlige Varsler ... hvor han kan se haardt, hvor der ingen Grænser er for hvad man kan vente sig af ham, hvor han er erfaren helt rundt, hvor han lever! Maalsagen i Norge, den bliver aldrig ført igennem, saa sandt Bjørnson er derimod, det kan ikke være muligt, at hans Landsmænd er saa smaa.

Bjørnson taler om Clemenceau og Literaturen i Frankrig, som han følger med spændt Opmærksomhed, og det er forbavsende, hvilken Evne han har til at karakterisere en Mand, han har kendt, og til at maale Rækkevidden af det Arbejde, der grupperer sig om ham. I det hele taget er det et rent frapperende Under at lægge Mærke til Bjørnsons — hvad skal man kalde det: personlige Magt, den gennemtrængende Styrke, hvormed han i Kraft af sin Oprindelighed gaar til Tingene. Han gør al Ting enkelt og al Ting stort; de mest indviklede Ting trækker han op i faa simple Linjer, det menneskelige deri, og naar han forklarer en Sag, forstaar man, at et Lands skæbnesvangre Historie, der for de fleste ser ud som Forsynets mystiske Raadslutninger, ganske simpelt er hvad der passerer en handlekraftig Mands ellers rent almengyldige Fantasi. Bjørnson taler om den nylige, svære Statskrise i Norge og reducerer den til en Bagatel, et Frø

der kun skal blive til Jord, men hvoraf Fremtidens Træ skal spire frem; han har Raad til alt, han lever en Gang for alle i Væsentlighedernes Luft. Efter at have peget paa det Sted hvor det gror i denne tilsyneladende golde Affære, farer han som en Præriebrand over noget saa aandsfortærende som Spørgsmaalet om en ny Jernbanelinje i det nordlige Norge. Er der noget mere uundgaaeligt vist, end at der efter hede Kampe bliver bygget en Jernbanelinje dèr og dèr? Vel jo, men Bjørnson leverer med et Amtsraadsmedlems hele Lidenskab og fule Argumentation det Bidrag til Kampen, der lige akkurat fører til, at Banen bliver anlagt. Saadan er det noget bliver gjort. Bjørnson udtømmer sig om Mjøssagen, et Spørgsmaal der lader til at skulle bidrage til med Smerte at rive et Folk ud af sine Oldtidsillusioner og ind i det moderne Liv, han strejfer enhver Sag, som Tiden gaar igennem, og paa alt trykker han sit Væsens letfattelige Adelsmærke. Imidlertid taler han ogsaa om Vejret, om sine Børn, om alle Mennesker, han viser sit Hus frem, sine Billeder, alle de Ting, der har samlet sig om ham, og som med stærkt blandede Stemninger bærer Mindet med sig om næsten tre Generationers Liv i Lyst, i Storm og Anstrengelser, tilsidst i Hverdagens Ringhed, der bærer Frugt, og endelig i Stilheden, der er

alle Slægters Kaar. Han fører mig ud paa Tunet mellem Gaardens Avlsbygninger, viser mig sine Vogne og Slæder med særlig Dvælen ved den splendide Kaleschevogn, hvori han nylig som en ukronet Konge kørte langsomt paa Gæsteri op gennem den Del af Norge, hvor han ønsker dette Jernbaneanlæg. Han bliver ikke træt, han kan ikke blive træt, for han gror jo kun den Dag idag som han altid har groet, han lever efter en Udfoldelsens Lov, som ikke tærer eller slider, han ikke andet end er.

Der gives ikke noget større end at have set ham.

Og da jeg nu havde set Bjørnson og fuld af Mod drog videre, op over de svære Fjelde, over Jotunhejmen, hvor jeg agtede at opsøge Vejret, da jeg uden at have fundet det vendte tilbage og drog hjem til mit eget Lavland igen, saa faldt der jo pludselig Skæl fra mine Øjne. Jeg kortsynede og svage Væsen havde ikke kunnet se, at Maalet var naaet, da jeg havde set Bjørnson, jeg skulde naturligvis rastløst videre, men Regnens Kilder, Vejret, Somren og den evige Sne, det var jo ham! Det var ham, der havde regnet saa ubarmhjertigt hele Forsomren, for at Høsten kunde blive god! Det var ham, den store, hvide Bjørnson der var Skyerne, Solskinnet, de lyse Nætter, Slud, April og Højsommer, vilde Blomster og Korn, hele den nordiske Naturs brusende Orkester!

1857—1907.

Iaar, da det er et halvt Aarhundrede siden Bjørnson gav de nordiske Folk den første fuldt udformede Krystal af sit Væsen, Synnøve Solbakken, der siden har været skattet lige højt af to Generationer som et magisk Prisme, hvori hele Folkekarakteren brødes, iaar vil der fra mange Millioner Mennesker overalt paa Jorden strømme en taknemlig Tanke hjem mod denne ene, Manden i Midten, den store Nordbo.

Man forstaar, at Bjørnsons Produktion har kunnet holde sig saa underfuld frisk, naar man har haft Lejlighed til at se, hvor han med sine 75 Aar endnu er fuldkommen paa Højde med sin Tid, mere virkelig moderne end mangen Strøgmand paa Overfladen af Aaret 1907. Hans Natur har lignet Korallens, der kun lever i de sidste øverste Lag, hvorvel alle forrige Lag staar ubrudte endnu. Denne Bjørnsons enestaaende Evne til altid at gaa op i Nuets Lokalfarve, det er den der betingede hans Skaberkraft for halvtredssindstyve Aar siden, og det er den der nu viser os Synnøve og Bjørnson fra idag ved Siden af hinanden som to lige urfriske Ytringer af en og samme Kraft. Denne Kraft er Kærlighed.

Der kan ikke komme noget enklere ind i Ver-

den end dette: at gaa til alt og alle med Sympati. Og dog er det Styrkens fyrstelige Privilegium. Den der har Hjertets Gæstfrihed, har den; til ham skal man se hen. Her er den første Naturlov, den der ikke er undergivet Forandring.

Hvad er der ikke sket siden Aar 1857, hvad lod der sig ikke paavise af Forskelle i det rent daglige Liv — hele Industriens og Teknikens Kolossaludvikling er falden i den Periode, den norske og saa den evropæiske Horisont er bleven sprængt og udvidet til nye Civilisationsudsigter, selve den menneskelige Type er en anden, det meste af Literaturen fra den Gang er glemt, det store Kulturniveau er rejst med et Trin, som det skulde synes umuligt for Mennesker tre Slægtled tilbage at skræve over; Værdier, som man i rammeste Alvor puslede med hvert Tiaar, huskes simpelthen ikke mere, undlod at sætte Spor — men Bjørnson er den samme. Hans Ungdomsværk er den Dag idag som sprunget ud af Døgnet. Mens andre vindskibeligt borede Brønde for Evigheden paa Torvet, Menneskeværk der nu kan udgraves som gammelt Træ i Jorden, sprang han ud som et Grundvæld, der flyttede Byen og altid vil bestemme dens Plads.

Hans Betydning vil stige. Hans Navn var Standard for alle dem, han i sit lange, hæder-

fulde Liv gjorde til sine Samtidige, men han vil staa for alle Tider som en Idé. Hvis man med Ideén mener Racens Selvopholdelsesdrift, vil der i hans Værker og hans Eksempel, hans Skikkelse, være Stof nok til det menneskelige Indbegreb, hvoraf hele Folk lader sig lede i Aarhundreder. Rækkevidden af Bjørnsons Væsen har aldrig vist stærkere mod Fremtiden end nu, da der i alle germanske Lande, saadan som han, og Grundtvig før ham, har drømt, rører sig fornyende Kræfter, som kun søger det samme Symbol for at virke i samme Retning. I Tyskland ulmer der Anelser, som kan blive til Vished om, at den tyske Sjæls inderste Oprindelse er at søge i Norden; i Amerika ligger Anelsen dybere men med endnu større Magt. Bjørnson er endnu ikke slaaet fuldt igennem i Tyskland. Men i Amerika skal han en Gang blive baaret højest.

Det vil altid være ham, der i sin lyse, sejrrige Natur har ført den nordiske Aand fra Urtiden og op til hver Datum, han har præget. Han gengav Bonden Sagaen. Han bekymrer sig i Øjeblikket for Jernbaner. Han har altid været der, hvor Havne flager, og Jord bringes under Kultur. Dagen er hans Mærke, for alle Tider.

Det er i vor Tid ingen Sag at rejse, man kan befare alle Have, være næsten alle Steder

paa én Gang. Men jeg er ikke kommen noget Sted i Verden blandt Skandinaver, hvor man ikke gemte en Bog af Bjørnson eller, hvad der er større, kendte ham, vidste hvad Bjørnson var, uden overhovedet nogensinde at have aabnet en Bog. Saa dybt trænger han ind. Han er en Del af alle nulevende Folks Bevidsthed.

Vi der er født med ham vil gøre det til en Festtanke, at han for et halvt Aarhundrede siden med de Midler, der stod til hans Raadighed, udfunklede den simple Sandhed, der nu synger os i Blodet ved Arv. Ak, Bjørnson kørte med Skyds hele Vejen den Gang, og dog skal vi aldrig naa ham! Ligesom Musiken er før Instrumenterne, var han den hvori al Ting laa.

Men for at opgive at omfatte, hvad der er Tiden selv og ude over vor Evne, vil vi gaa i os selv og læse Synnøve om igen. Og hvis vi da kanhænde skammer os ved at udsige vor Bevægelse, ja saa vil vi tie og en Gang foretage en Gerning i Stedet, et Stykke godt Arbejde, viet Bjørnsons lyse Aand.

II.

KNUT HAMSUN

Der skulde sprænges Fjeld til en ny Jernbane et Steds højt nordpaa i Norge, og da Mineskudet var faldet, kom en Jætte ud i Rø-

gen og Stenregnen, et Urmenneske som et Skred en Gang havde spærret inde i en Kløft, og som nu blev fri; det var Knut Hamsun. Han gik frem langarmet og med Atlasskuldre, spejdende for det Gode, visnæset og med Hjertet i Øjnene men haard paa Bringen som en Ambolt imod Modgang, stærk som en Bøffel og følsom, modtagelig som et Barn, rolig men med Sjælen fuld af al Slags Vejr. Han stiger ud af Fjældet og nærmer sig, varsom paa Foden som en farlig Skabning, han maler sagte med Tænderne og vender Hovedet paa Sned fremefter som for at vejre med Haaret; men han vil ikke opæde nogen, Indespærringen har ikke gjort ham glubsk, bare lysten efter Selskab ... og saa slutter han sig uden videre Palaver til Jernbanearbejderne, der befriede ham, gaar ind i deres Sjak og er foreløbig ikke til at kende fra dem!

Men siden forbavser han jo selve Ingeniøren ved den urfriske Intelligens, der gør hans laadne Hoved til alle Tankers Legeplads, og ved det henrykte Overmaal af Snille, der ligefrem knitrer ham ud af Fingerenderne; og det varer ikke længe, før Jætten suser med den ny Bane ind til Byen for gennem alle Udviklingsfaser at blive hvad der den Gang var det største i Verden, Digter.

Digterne var den Gang endnu de største i

Norge. Nu er det anderledes. Der kræves ikke længere Geni af Førerne, og Literaturen er i Norge som andet Steds bleven en Bestilling for Betlere. Men Digter blev Hamsun, fordi han

var det. Og endnu toner han, endnu gaar han og øder ud af sin Rigdom, stadig uden at være „bleven noget“, bestandig den samme som da han begyndte, en Fabelsmed og Bedaarer.

Og mens Norge øver sig i tomme Hofformer, er Hamsun der for at det skal kunne ses, at den sande kongelige Ødselhed, Majestæten fra Naturens Haand, Gaverne, Styrken, der synes at nære sig selv, og Viddet der som et Lyn føder Lyn mens det er undervejs, Sjælevarmen der rejser alt levende, den vegetative Sødme der gør Tilværelsen til en Taknemmeligheds-gæld at afbetale til Dyr, Planter og Sten, at disse fødte Egenskaber er Bondens Krongods; mens Norge sætter alt ind paa at gøre sig til en Garnisonsby med sin egen provinsielle Slang, der leder Giften saa godt, behøver Hamsun kun at vise sig, for at det skal kunne huskes, at alle de fri Evner, Naturbegavelsen, Venligheden, det uudtømmelige Hjerte kommer fra Bonden og er Bonden, saalænge Hav, Bjerg og Skov opholder Racen som Norge har skabt den. Hamsun er bleven sin Natur tro.

Og saa skal det bebrejdes ham, at han ikke har sat sit mere end fyrsteligt udrustede Hoved ind paa at lede i norsk Politik; hans Omgivelser kunde da have faaet et Udseende, der var mere passende for ham og Folk af hans Lige end nu. Hvorfor skulde glimrende Tusk-

handler med Samtidens Stortingsmænd ikke kunne forenes med Udgivelsen af sorgløse Digterværker og om nødvendigt med nogen Hengivelse til Svir og Kærsteri? Det er sandsynligt, at Hamsuns mangeaarige Ophold i Amerika, mens han var ung, foruden at præge hans glade Stil har indvirket saa bestemmende paa hans Borgersans, at han siden ikke har kunnet bringe det til at føle Vigtigheden af Statens ydre Rammer i det hele taget; men han burde da ogsaa i Amerika have modtaget Indtrykket af, at der i enhver aktiv Mand lever en Præsidentværdighed i Kim, som ikke maa lade sig krænke. Som det er kan der imidlertid kun tales om Hamsun som Digter, aandelig Frembringer.

Som saadan er han Bonden *in exelsis.* Ingen har som han funklet med det primitive Menneskes Glorie om Hovedet, alle Bondens jordegne, uefterlignelige Evner, det man kalder Fantasi, den organiske Samklang af Sansning, nedarvet Forestilling og personlig Tilegnelse, der i sin højeste Frugtbarhed frembyder Billedet af et stort Naturspil; og ingen har heller som Hamsun vist sig i Besiddelse af den Sindets fødte Udvidekraft, der af Bonden som oprindelig Vild har skabt det moderne Menneske — fra Nordboen til Amerikaneren — og som hos Hamsun ytrer sig ved

den Lethed, hvormed han har formaaet at springe gennem alle Udviklingstrin og lande paa Højden af sin Tid. Han kom fra Almuen i det mest afsides Norge, tog Navn efter et Sund i Nordland — Thule, hvis Personifikation han er den Dag idag — og uden egentlig nogensinde at lære noget, uden Eksaminer eller Skole af nogen Art tilegnede han sig sin Tids omfattende Kultur, ikke blot saa at han fornyede den men saa at han gik forud for den . . .

Dog stop. Her er der en Disharmoni, ud fra hvilken Linjen i næsten hele Hamsuns Produktion lader sig udlede. Ikke en Disharmoni i hans Væsen, for det hvilede altid i sig selv, var altid genuint som et Grundstof, saaledes som det lykkeligst slaar os i Møde fra „Sult“. Dette er Bogen om den nøgne Kærlighed; den handler om, hvordan et Menneske, som er berøvet alt, alt, lige til Brødet i bogstaveligste Forstand, midt i en stor By — der er ikke en Gang Tale om Bark som under en Hungersnød, ikke Hundekød, Ingenting — hvordan han genopretter Tilværelsens Herlighed, ene fordi den paniske Forelskelse ikke lader sig sulte ud af hans Hjerte, snarere kun bliver hedere jo mere han erfarer, at det kun er Stenene der ser godt paa ham, og kun den sorte Jord der vil have ham. „Sult“ er Fortællingen om Blo-

det, om Livskilden hvori det svinger eruptivt med en Puls af den indre Verdensild, den er en Sang om selve det vitale Mysterium, Legemsvarmen, disse 37 Grader der er os laant af Solen, og som sætter os i et Elskovsforhold til Jorden og Syvstjernen (med Ord som Hamsun omtrent kunde have brugt). „Sult“ handler da om alt andet end Mangel, den er en Tilbagevenden til de første Ting; det er en Mand, der fordi han er bleven ene genser Jorden og af sit sydende Blod finder Anledning til at paaberaabe sig sin Skaberret til Universet. Han oplever Sulten som for første Gang — hvordan skulde han blive fattig?

Saalangt fra at være en Bog om Fattigdom handler „Sult“ tværtimod om den Kraft, hvormed en Elementæraand higer efter Blomstring, efter at hæve sit Væsens Skatte.

Hamsuns Grundvæsen er helt og rent, farende som en Storm. Hvad det angaar blot at leve, er han ikke i Tvivl, han er i en uhyre Grad Sangviniker. Og Verden er altsaa god; Hamsun omfatter den med en kæmpemæssig Optimisme. Men naar Hamsun tiltrods for blændende Begavelse og alt det Held, han har behøvet, ikke har frembragt det altoverragende Værk, der laa i Anlæg hos ham, er Grunden den, at han i sin Tid alligevel lod sig stoppe af Byen og Byens Kultur. Han havde ikke

haft nødig at mindske Fart og vælge Steder at sætte Fødderne, fordi han kom igennem et saa bedøvende Kultur-Centrum som Kristiania; „— denne forunderlige By, som ingen forlader før han har faaet Mærker af den ...“, men han gjorde det. Han aad Støv foran Kristianiadamens smaa Støvler — naa, hun er nu ogsaa yndig. Men hun stoppede jo Hamsun. Tidligt begyndte han i en Gus af Smerte at associere Forestillingen om sin Sejr, Victoria, med den lille Kvindeperson, han ikke kunde komme udenom. Læs i „Pan“ det hjerteskærende Kapitel XXIII, hvor der som i en tragisk Tvesang er samlet Historien om de to, der trænger til hinanden som Ild og Ved og ikke kan faa hinanden, fordi Brændet ikke vil blive Aske og Ilden ikke gaa ud. Her staar Bonden og higer efter Forfinelse, og ligeoverfor ham staar Kulturkvinden, i hvis Nerver Længslen efter hans Naturstyrke er bleven til en Sygdom. De skal aldrig faa hinanden. Det er mere end den Historie, det er Kønnenes evige Historie. Men for Hamsun var det nok det han døjede, og det hun led, som han ikke forstod. Det saarede ham, saa han aldrig forvandt det. Han har rystet paa Hovedet siden som et Dyr i Lænke, han har repeteret Historien i „Victoria“, „Sværmere“, lige til nu sidst i „Under Høststjernen“, han er bleven graa af at gruble

over den Forunderlighed at han aldrig kunde glemme netop den Pige, der ikke vilde have ham. Dem der vilde har Asnet jo glemt. Imidlertid, han kom ikke igennem. Han betvang en Masse Piger, men det Kvindelige overvandt han aldrig. Han blev som Digter forkælet men mødte aldrig Kritik. Ogsaa det stoppede ham, og det ene var en Følge af det andet. Fordi han aldrig sejrede i Kærlighed, fik han ikke sin Ungdom af sig, naaede end ikke Familjen og blev derfor aldrig Samfundsmenneske. Men kun den der har tilegnet sig den modne Følelse af at staa mellem alle og for alle, kan i Længden udholde at arbejde ene, uden eller mod Kritik. Hvorfor skulde en Fører være afhængig af nogle Boganmelderes Opmærksomhed, naar han føler sig i Pagt med de stumme Millioner? Hamsun ringeagter selvfølgelig enhver recenserende Stavkarl, der som Tak for Mad lægger sit Skarn paa hans Trapper; men dog er det en Sandhed, at Manglen paa virkelig Forstaaelse (Kritik ɔ: Slægtskabstilkendegivelse i videre og atter videre Omfang) er Skyld i, at Hamsuns Sjæl aldrig kom til fuld Udfoldelse. Victoria ... nej!

Kulturen gav Hamsun for meget at grunde over. Aa, I Guder, Kulturen, der bestaar i noget saa overmenneskelig fint, som at man spiser med Gaffel og ikke kender Kornsor-

terne fra hinanden. Disse Ting studerede Hamsun paa og saa, hvordan han skulde bære sig ad med at føje en Kvinde i at knække hende uden at brække hende over. Hamsun sled tidligt og silde i det for at blive en fin Mand. For at rage frem pyntede han sig med Særhed, for at bevise sit Geni fingerede han Vanvid. En Tid lang gav han den som Overmenneske i Stil med Nietzsches fuleste Forfalskere. Mærk Dem, at naar Hamsun blev bidt af en gal Hund, da var det Hund Nr. 1, Fenrisulven, lige striglet og med Guldstøv i Pelsen! Hvor han for Resten er bedaarende norsk, den Djævel om Søndagen! Men fint skal være — og saa længes han efter sig selv igen, og saa er det heller ikke godt — Skaal! — og saa om igen! Disse Begyndelsesgrunde optog Jætten, saa han aldrig kom igennem Byen og ud paa den anden Side. Han glemte sit Ærinde, fandt aldrig sine Lige, og hvad skal en Mand med sig selv?

Hamsun som Unikum kan gaa i Museum. Hvis han er i sin Art enestaaende, tager vi med Tak imod ham som en Seværdighed og forærer ham videre til en Fossilsamling. Men heldigvis er Hamsun uden egen Fortjeneste meget mere end en Kuriositet, han er Typen paa den nordiske Bonde, uhemmet og i fuldeste Kraftnærværelse. Jeg har kendt en Karl

i Himmerland, der var Hamsun op ad Dage, har ogsaa, hvis det er tilladt at tale derom, sat ham et Monument i en Fortælling, der forresten helt igennem er en Virkelighedsskildring. Denne Bondekarl havde samme jættefriske Temperament som Hamsun, var en Djævel i alle Færdigheder, kun at hans Lyst ikke stod til Literaturen men til Fysiken. Men den skabende Evne er den samme hos dem begge, den bunder i Naturfølelsen, Urstemningen hvorfra Tingene genkendes, og som er Generalnævner for Naturvidenskaben og Poesien. Enhver Bonde ejer denne Urstemning. De højest ansete literære Skatte stammer fra Navnløse af Almuen. Naturlæren, Empirismen er begyndt i Marken. Hvad Videnskaben kender af fossile Dyreformer, har sit tilsvarende i Folkefantasiens Uhyrer. Hele den moderne Civilisation fra Newton og George Stephenson til Darwin og Edison hviler paa Bondens naturbestemte Fantasi. Der er ingen Frygt for at Bonden ikke skulde være moderne eller have Kultur.

Da Hamsuns Sag saaledes er frelst, maa det være os tilladt at glemme den lille pretiøse Bypige, hvis hele Kostbarhed og Ufattelighed var et goldt Hjærte, men som han ikke har kunnet glemme, til Fordel for den milde Jente med store Hænder, der staar i Baggrunden af

hans Bøger, og som han ikke fandt igennem til.

Glemmes skal det, at han lod sig isolere og ikke bemægtigede sig sin Odel, og at hans Produktion ikke er bleven uden svedne Spor af de ædende Væsker, ogsaa han udsondrede for at værge sig imod de Literaturens *Yahooer*, der fordi de ikke selv kan faa noget til at gro, klyver op i Træerne og sviner dem til. For, disse Forfejlinger tiltrods, bliver der en stor og varig Tone tilbage i Hamsuns Værker, Frodigheden deri, Naturens søde og rystende Tale.

III.
SYSTEMSKIFTET

Ved den „jyske“ Bevægelse, som man har begyndt at snakke om, forstaar man almindeligt en literær Retning, der har gjort sig gældende i sidste Slægtled. Bevægelsen er imidlertid hverken eksklusiv jysk eller blot literær, det er en universel Retning; men fordi den i Danmark paa iøjnefaldende Maade er præget af Jyder, og fordi Navnet nu en Gang er opkommet, kan Strømningen behandles derunder. Der menes en Bondekultur af inter-

national Art og ingenlunde indskrænket til Bønderne som Klasse. Jeg har tidligere brugt Betegnelsen den gotiske Renæssance, der smager af en Mængde overlæsset Arkitektur, men dog kan bidrage til Forstaaelsen af, hvad der skal menes: Provinsbegrebet Jyllands Udvidelse til samtlige „gotiske“ Folk. Nedenfor behandler jeg det samme under Navn af moderne Humanisme, hvorunder jeg søger at paavise den danske Almuekulturs Slægtskab med „Friluftsbevægelsen“ i engelsktalende Lande, Grundtvigs Samhørighed med Darwin etc.

Med Systemskiftet eller om man vil den jyske Bevægelse træder Danmark ind i det Kulturniveau, der er gældende for hele Verden, historisk, politisk og literært.

For en moderne Betragter er der ikke Grund til at vide mere om Danmark, end hvad der gennemsnitlig vides om evropæiske Stater. Den almindelige Udvikling spørger ikke om lokale Affektionsværdier men eksproprierer til sin egen Verdensfordel. Man maa glemme, og man maa genkende for at leve. Der skal ikke evigt og altid stikkes i Danmarks Saar; paa den anden Side har nærliggende Værdier, som vi har set os blinde paa, Krav paa at blive genvurderet. En Revision af vor Fortid:

Danmarks Historie, det er Bondestandens Historie. Den har gennem Aar-

hundreder set haabløs nok ud, og det er først ved Systemskiftet af 1901, at Bondestanden igen har faaet Lejlighed til at udfolde de regerende Evner, der trods Aarhundreders Mangel paa Brug ikke har sat til. I 1901 blev den danske Bondestand i Kraft af sin demokratiske Modenhed og Christian IX's suveræne Instinkt genindsat i Avtoritet, der fra Oldtiden af var Danmarks Oprindelse som Stat.

Bonden var altid Kernen i det danske Samfund, en Kerne der Gang paa Gang har kløvet sig og dannet nye Samfund, lige fra Danmark som et af Folkevandringens Urcentrer sendte den ene Bølge af erobrende og siden agerdyrkende Folk ud efter den anden, til den moderne Udvandring til Amerika. Vikingehistorien er nu kun en fjern Dekoration, der nærmest har faaet Anvendelse til Oppustning af urimelig Lokalpatriotisme. Hvis den har nogen Værdi, er det den Tilskyndelse den kan give til ad moderne Vej at opsøge Vikingernes Efterkommere i Udlandet, samt hvad der endnu kan være af aktuelt Vikingesind herhjemme. Dog skader det ikke, om man helt valgte andre Udtryk for hvad man mener, men navnlig for hvad man er.

Den inderste Aarsag til de nordiske Folks Ekspansionsevne var en levende Uafhængighedstrang. Men selve denne nydannende Evne

affødte tidligt et socialt Misforhold, som paa forskellig Vis mere eller mindre har mærket alle germanske Samfund. Høvdingens, den Førstes, Ret til den erobrede Jord hævede i Tidens Løb de udvandrede Bønders Førere til en priviligeret Klasse, Adelen, med Kongen i Spidsen, og Hæren sank ned i et Afhængighedsforhold enten direkte eller ved at gaa op i den undertvungne Befolkning. Siden gik det i Glemme, at de frie Adelsslægter dog ogsaa en Gang var kommen af Bønder, at selv Kongen ligesom Gunnar i Nials Saga kunde træffes paa Ageren, saaende Korn og med en Økse i Haanden, ja, at ethvert Begreb om personlig, væbnet Frihed tilhører Bonden og altid vil tilhøre Bonden som oprindelig skabt af ham. Men vor Tid, der med sine antropologiske Midler har en ren Skaberevne til at virke forkortende og fornyende paa Historien, har ikke haft svært ved at paavise Bonden i enhver Fyrste — og Fyrsten har ikke tabt derved!

Saa længe den adelige Overklasse blev ved at se sin Fordel ved en rimelig social Balance, et gensidigt nærende Forhold mellem sig selv og det almindelige Niveau, holdtes Udviklingen i et naturligt Spor, saaledes som i England, hvor de to Klasser uden radikal Læsion af Ejendomsretten, som i Frankrig, har levet meget godt sammen lige op til vor Tid

og formeret sig regelmæssigt ved nye koloniale Knopskydninger. De bedste samfundsdannende Elementer fik England fra „Normannerne“. Størstedelen af Danmarks virkelige Historie er derfor at søge i England—Amerika—Avstralien, forsaavidt som ethvert oplyst Menneskes Fædrelandshistorie er hans Races Historie. Vi har Stammehistorie tilfælles med Sverig og Norge, men vor Races Historie forgrener sig, foruden over England—Amerika—Australien, over Tyskland og tildels Rusland og Finland, over Frankrig, Italien, Spanien, Afrika, Indien, kort sagt hele den civiliserede Verden.

Den moderne Civilisations Spor falder temmelig nøje sammen med de gamle Vikingeveje; man griber derfor ikke fejl, hvis man bestemmer den moderne nordiske Aand som just den, der i vor egen Tid udformes internationalt af Ingeniører, Storkøbmænd og Redere, det er ikke saa aandløst endda at se vild Romantik i Smøreksport, Maskiner, Trafik og Landbrug ved Damp. I udvidet Forstand, det er den moderne Kultur, der er vort Fædreland!

Her i Danmark mistede Bonden allerede i en fjern Tid sin Frihed ved en overvældende Majoritet af den gamle indfødte Adel, der i Aarhundreder holdt endogsaa Kongemagten indenfor Grænser, i det hele taget kun lod Ini-

tiativet frit Spil, naar det gjaldt at lamme de brede Lag. Under disse Omstændigheder var det ikke sært, at Danmarks Historie vandrede ud af Landet. De Uafhængige drog paa Eventyr, de glade Stivnakker, om hvem det fortælles, at de kom til Englands Kyst med en Kiste, som de bad om Lov til at begrave — Liget deri var Danmarks Historie. Men da de vel havde faaet Kisten sat ned midt i en prægtig Kirke med en Masse godt Sølv rundt om, lukkede de Kisten op, og ud sprang en ung Kriger, væbnet til Tænderne — det var Danmarks Historie genopstanden i Udlandet! Hjemme blev imidlertid alle de, der havde Lyst til at bære Trældom og Sind til at holde Folk deri, hvilket er en og samme Slags Mennesker. Og i dette sure Forhold har Danmarks Lokalhistorie altid haft sit Voksested. Den begyndte stormagtsmæssigt med en kraftig Adel og endte med saadan en Adelsmands Horisont, et Grevskab i geografisk Udstrækning og Stil.

Adelen i Danmark leder Tanken hen paa de hvide Blodlegemer, der som bekendt er Legemets Politi, opæder Bakterier og andre Fjender af Vævet, men ogsaa ender med til Slut at æde Organerne selv. Og hvor Adelen hører op, begynder Militæret. NB.

Adelsvælden tyggede paa Danmark fra Oldtiden af; men fra Christian II og til Ene-

vælden fortærede den ganske uden Tanke for Vejlængden, bare den blev mæt i Øjeblikket. Enevælden kom saa til og gjorde rent Bord. Samtidigt gik vor Historie glimrende derude i de andre Lande, men det bidrog kun til vor Afmagring, saa længe vi ikke var brudt ud.

Efter den regale Jammer fulgte hvad man kunde kalde „Studentervælden", idet den konstitutionelle Regerings første Udøvere toges mellem Professorer og Skriftkloge, der skorpionerede Befolkningen i et Par Menneskealdre, indtil Bondebevægelsen med moralsk Næring fra Grundtvig og under politisk Førerskab af Berg og Hørup omsider brød med den klassiske Historie og i Pagt med Arbejderbevægelsen førte Bønderne frem til den Avtoritet, der tilkommer dem i Kraft af gammel politisk Odel. Siden har man kunnet tale om et Demokrati i Danmark.

Ved „Systemskiftet" genvandt Bønderne hvad de fra Aarhundrede til Aarhundrede havde tabt, mest afgørende i 1534, deres politiske Ære. Den Tabende har ingen Ære, selv om han er en ærlig Mand og Sejrherren en Træl. I 1901 vippede Sandheden; set fra et Venstreministerium tager en juridisk Professor med Ordner for sine Fortjenester af Provisoriet sig ud som en under Liberiet skiden Lakaj, hvad han ogsaa er. Men idet Tyngde-

punktet igen flyttede fra Monarkiet til Folket, fra Privilegiet til dets Ophav, Racen, fik Danmark sin Historie tilbage!

Med den generhvervede politiske Frihed og med en moderne Livsanskuelse rykkede Danmark ind i det internationale Fællesplan, Racen ude omkring i Verden har etableret, det store Demokrati, der aldeles ikke spørger om geografiske Grænser.

Vikingetogene til England er vendte tilbage i Form af Parlamentarisme. Med Hilsen fra den hærdede Kriger, vi sendte over Vesterhavet, fik vi Idrætsbevægelsen tilbage.

Den ungdomsfriske amerikanske Republik, der er en Bondekultur i det store, en Jernstat hvilende paa hver Mands Selvstændighed, Almuen i Blomst, føjer sig ind som et ægte Led i vor samlede Historie, i det Øjeblik Bonden slaar igennem i Danmark. Amerika har i vore Dage sin Vikingetid. Landbruget en gros, saaledes som der fortælles om det i Frank Norris' „Polypen", en moderne Saga, svarer til vore Oldfædres primitive Bebyggelse, kun at Dimensionen er en anden; Annixter og de øvrige Landbaroner, der staar paa deres Jord uden andet Privilegium end Revolveren, er Gunnar med Saakoppen i den ene Haand og Øksen i den anden.

Vor Sognehistorie lader sig altsaa, hvis man har Øjne at se med, udvide til Folkenes universelle Historie. Vi behøver ikke en Gang at brænde vor Fortid af, det der duede af den er nutidigt; al sand Historie er altid præsent. Landetabene ... middelalderlig Snak af Udbyttere, der ønsker at vedligeholde den Sygdom i dansk Selvfølelse, der er deres egen eneste Adgang til at række sig i Højden! Nationalisme ... de samme, der koldblodigt kilder det hjemlige Snæversyn, fordi nu det betaler sig! At overdrive Danmarks praktiske Betydning som Stat er en reaktionær, meget god Hensigt, der blot ingen Mission har længere. At blive ved at sætte Gifttanden i Danmarks Lidenhed er paa den anden Side lige saa doktrinært og uintelligent som det er at vurdere en Mand ved voldelig Sammenligning i Stedet for at tage ham for hvad han i sin Sammenhæng er.

Der er for os alle kun Erhvervslivet, i tidssvarende Konkurrence med andre Samfund, hvad Dialekt de saa taler — er en Mand saa ufattelig, selv om vi ikke forstaar hans Sprog? — og uden Hensyn til Grænserne, som Togene dog løber over.

IV.
CHR. BERG

Det behøver ikke nærmere at eftervises, at Venstrebevægelsen, uden Antipati for Øboerne, har faaet sin Næring væsenligst fra Jylland. Chr. Berg, hvis hele lykkelige Kampnatur stiller ham midt i forrige Aarhundredes store Bondefremrykning, var Jyde.

Bergs Statsmandsevner og hans overordentlige Adgang til Popularitet beroede paa, at han var udgaaet fra et Bondehjem. En Gaard, selv i ringe Stil, er jo nemlig Urbilledet paa Staten, og den der har sin Ordenssans i det Smaa derfra, vil altid blive kendt, naar han kommer igen som Fører i det Store. Der er Gaardsæder rundt om i Danmark, navnlig udenfor de fede Egne, som Herremændene fortrinsvis lagde Beslag paa, hvor Slægterne ligesom i Norge har ført en ubemærket selvstændig Tilværelse op gennem hele Historien, og det er fra disse Frimandsgaarde, særlig i de armeste Dele af Jylland, at Venstrebevægelsen har hentet sin Kraft. Der er Grund til at tro, at Chr. Bergs Slægt kan have siddet i uafbrudt Besiddelse af Gaarden derovre i de afsides Sandegne lige tilbage til den graa Oldtid, og at den derfor er gaaet fri for alle de Bugter, Bondestanden ellers har maattet slaa

paa sig under de afhængige Kaar i Landet. Det vides ogsaa andetsteds fra, at Bønderne i Jylland gennemgaaende har holdt sig rankere end Øboerne, som laa nærmere til Kronen. Derfor var der mere af en god politisk Smag at tage af i Jylland end andetsteds. Traditionen gik dèr længere tilbage, helt ned til det oprindelige ægte Bondesind, der ligger forud for Stændernes Forgrening. Der er jo da heller ikke gaaet mere end et Par Snese Slægtled, et i et Folks Alder rent sporløst Tidsrum, siden Oldtidens i vore Dage saa goldt beundrede Heroisme. Typen kan ikke have forandret sig væsentligt siden den Tid, og man faar virkelig tage sine Guder mellem de Levende. Berg var en saadan Kæmpe, som vi kender fra de nordiske Myter, den aabne, sangvinske Thor, Bonden i Frihed. Han lignede en stor Guldbarre, en skinnende Tidernes Morgen. Der fløj tusind Ildpile fra hans blonde klippede Hoved, naar han stod paa en Talerstol i Bøgeskoven. Solen fra hans Sind lokkede den bundne Varme frem af alle hans Samtidige. Hans brusende Høvdingenatur var i nær Slægt med Sagaen, ligesom han genkalder Bjørnsons Træk. Selv nu, da Bjørnsons Manke er hvid som den evige Sne paa et Bjærg, blænder han som et overdaadigt Stykke Natur, bejler med alle sine Fjer som en kongelig

Ørn. Han er mere end sig selv, han er sit Køn, han er alle sin Slægts Udviklingstrin, han er sin Race. Der var over Berg den samme maskuline Pragt, ogsaa han slog sit Væsen ud som et Solhjul, ogsaa han gnistrede ud af

Haaret af en Ursundhed, der gjorde ham til Skaber. Men i Danmark havde vi med Oehlenschläger og Grundtvig haft det poetiske Gennembrud, som Norge siden har faaet med Bjørnson; Berg vaagnede op med sit Geni i et modnere Folk, og derfor blev han ikke Digter men Politiker. Hvorfor er der ikke skrevet en Folkebog om Berg, stor og lys som han selv? Har ingen undt ham det? Der var dog ikke den

Ting, han ikke kunde afse for sit Land, uudtømmelig som han var, med et Hjerte der fødte og gav til alle Sider. Bergs Historie burde i Danmark være ligesaa kendt og skattet som f. Eks. Snorre i Norge.

At der ogsaa har siddet haarde Halse paa Øerne, Folk med „jysk" Tømmer i Rygraden, viser foruden Hørup en Mand som Vilhelm Lassen, hvis Væsens Skedevand har vist saa god en Affinitet til den politiske Mergel i Jylland, og hvis hele intrepide Holdning for Øjeblikket kommer nærmest til at hævde Venstres Traditioner.

Under den store Generation, som Berg og hans Medkæmpende fylkede i sidste Del af det nittende Aarhundrede, stod Danmark fuldt paa Højde med enhver hæderfuld Nation i Evropa uden at behøve at indføre de Elementer, hvoraf der fremgaar en Stormagt. Saa længe der er hele Personligheder ved Ledelsen i et Samfund, stort eller lille, er det paa Toppen og taaler enhver Sammenligning med andre moderne Stater. Er Stillingen saadan i Øjeblikket?

Efter Systemskiftet 1901 traadte den danske Bondestand ind i sine naturlige Rettigheder, og 1905 skete der, hvad der i Bergs største Kampperiode blev anset for meningsløs Indbildskhed, næsten Vanvid, at en bondefødt Degn overtog Regeringens Ledelse. J. C. Chri-

stensen mødte med sin Stands Ret og overtog Riget og Magten, men Æren tilkommer hans Forgængere. De naaede lige Toppen og saá ind i Landet, de havde lovet sig; og paa Toppen blev de. Efterat de to store Venstreførere Berg og Hørup var døde fra Afgrøden af deres politiske Markarbejde, gik den med samt Høstmaskiner, Lader og det hele gældfrit i Arv til den nuværende Regering — at svare Regnskab til det danske Demokrati.

Regeringen er, som den staar, et meget godt Udtryk for den Stand, hvis brede Lag den repræsenterer. Den har en vis jævnhøj Sammensætning, der kun er en Garanti for, at den som den skal ligger i Plan med Befolkningen. Meningen er dog heller ikke, at det altid skal forblive ved Førerne; bag dem staar Majoriteten. En Kamp stiler mod Sejr; der er ingen Næring i Kamptidens uendelige Entusiasme. Folket er kommet til, det maa raade sig selv. Regeringen sidder paa Hverdagen, og man faar give den rimelig Tid til at vise, hvad den vil have bestilt. Programmet er kendt.

Men hvad der her ved et Syn paa „Bondekulturen“ skal prøves, er den nuværende Regeringsklasses Forhold til det almindelige moderne Kulturniveau Verden over. Der tænkes ikke udtrykkeligt paa Kulturens Bærere herhjemme, „Dannelsen“, skønt den naturligvis

straks ved Temaets Berøring rækker sin Duksefinger i Vejret. Denne Modsætning er nu kun af historisk Interesse. Det var den store Generations bedste Bedrift at styrte „Studentervælden“, de akademiske Absolutister, Eneindehaverne af det saliggørende Kendskab til nogle forhenværende Middelhavsfolks Literaturbrokker paa Grundsproget. Vi lever nu i en Tid, hvor det historiske Tyngdepunkt er flyttet fra Middelhavet til Kanalen og derfra til Stillehavet, og det hører ikke længere til vore ræddelsfuldeste Mareridt at forestille os den uhyre Distance, der formodes at være mellem en universitetsgradet kgl. guldindvirket Embedsmand og saa en bondefødt Rigsdagsmand. Vi har set denne Distance maalt uden Besvær af Bønder, der for saa vidt var ganske navnløse, som de hed noget med —sen ligesom hele Resten. Bondepolitikeren af Gennemsnittet kommer til ikke som Filolog, men med praktisk Virkelighedssans. Hans Forestilling om Politik har udviklet sig naturligt fra hans Gaard, hvor han som Manden omfattede Familien med sin harmløse Myndighed, til Sognet, Gruppen af Gaarde, og derfra til Rigsdagen, alle Gaardes Sammenslutning. Han stiller uden Eksamenstørst men videbegærlig. Højskolen præger hans Selvtillid; Grundtvigs aandelige Kamp mod det klassiske Snæver-

syns Tvangssystem bærer gennem ham Frugt i vor Politik, er bleven til Handling. Hvor Grundtvig saa Syner, staar der nu Mænd. For en Praktiker er boglig Syssel aldrig andet end Adgang til Oplysning om Tingene, derfor gør han sig gældende ved Friskhed, ufordærvet Hukommelse og Ligevægt, hvoraf følger Arbejdskraft. Grunden i Berg var først og fremmest frugtbar Saglighed, den politiske Appetit, der stammer fra Almuen og ytrer sig ved Seerblik paa Forretninger og Forretningers Rækkevidde. Bonden har i den sidste Menneskealder ved simpel Dygtighed nedslaaet enhver Overtro paa den klassiske Dannelses Regeringsprivilegium.

Heller ikke det fra et smudsigt Hold fastholdte Problem om selskabelig Tilstrækkelighed giver længere Grund til Frygt for Bondens Vedkommende. Regeringens anden store Banebryder, Hørup, reducerede i sin Tid det nationalliberale Herrevæsen til det det var, blakkede Personers hensynsløse Brug af Bogstaven, Rang og Slavesind, Forfinelse og Parasitisme; det er ikke nu Umagen værd at undersøge, hvorvidt Bonden socialt har vist sig Excellencen voksen. Man skammer sig kun over, at Problemet nogensinde har kunnet rejses. I sig selv er det et kummerligt Argument at gøre gældende imod Landbrugere, at de er

Bønder, men det er i det hele taget kun blind og sulten Agitation at hævde sin Anseelse paa Bekostning af Bonden ved at frakende ham Kultur. Kultur — der gives ikke finere organisk og moralsk Tilpasning end den, Bonden gennem Aarhundreders Samliv med Naturen og Dyrene har overleveret. Bondens Følsomhed, Takt er overordentlig. Ingen er vàr som Bonden, seende, opmærksom indtil Skyhed, umærkeligt smidig og dog fast i sin Natur som en Klippe. Han lader sig endnu bestemme ved en vild Types konstante Kendetegn, og han sidder inde med Udviklingspunkterne til alle Civilisationens højere Planer. Men alt hvad godt der kan siges om Bonden, burde man høre fra en Kant, der kun har Grund til at vise ham Skønsomhed.

Hvad der skal paavises som umoderne og under Højdepunktet hos Regeringen, er dens provinsielle Tilbøjelighed til at forny og uddybe en Modsætning, der er udryddet, Modsætningen mellem Bonden og „Kulturen", mellem Landet og Byen. Det var Bergs og Hørups stadige Bestræbelse at forsone By og Land; navnlig den sidstes Utrættelighed gav Venstre Fodfæste i København. Hvorfor skal Kløften nu bringes til at gabe igen, Dag for Dag bredere? Hvad er det for en Angst paa begge Sider for ikke at turde blandes, frygter

man for at blive ædt, har man ingen Tænder nu mere? Der er fra Byens Side blevet øvet voldelig Kritik mod Regeringen, men blev der ikke øvet det imod Berg, og udfoldede han ikke lige uforstyrrelig sin Natur? Han sloges henrykt med den nationalliberale den Gang knusende Overmagt, nu lukker Regeringen sig til som en Mimose i indbildt Overvurdering af hvad der kommer fra Levningerne af Nationalliberalismen. Vore Dages Forsøg paa under omvendt Maskering at genindsætte det golde Dannelsesmagtsprog i den offentlige Avtoritet giver dog næppe Grund til Bekymring, aldenstund der kun skjuler sig Magtlængsel men ikke virkelig Magt hos Medborgere, som har taget alle mulige Eksaminer i hvad de ikke egentlig er.

Er København saa forfærdeligt et Gomorra? Den skikkelige By er dog i sin Tid grundet af Hosekræmmere, der kom ind fra Landet. Frygter Bønderne for, at deres Kulturs langsomme Vækstlove skal blive krænket ved Berøring med et forfløjent Byvæsen, som de ikke saadan lige straks kan tilegne sig, véd de at fortælle, at der ikke vokser Koraller i Flodmundingerne? Hertil er at sige, at hvor Koralrevet vokser sig højt nok, tager Floden en anden Retning. Faste Personligheder holder Stand i kontrære Omgivelser og bliver større deraf.

Spændingen mellem By og Land daterer sig til Systemskiftet, da de Liberale i København som havde haabet at tage hele den politiske Fortjeneste fra Bønderne, selv blev sprængt ud. Før Systemskiftet kunde man ligne Oppositionen ved en „Rytter“, hvor Bønderne var Gangeren, Majoriteten, som de Liberale red paa. Nu ser man Hesten tumle sig frit i „Danevang“, mens Græsrytteren har stødt sig et Sted.

Det er ufrugtbart at gisne paa hvad der kunde være hændt. Dog kan man ikke lade være at forestille sig, hvad der havde ventet os, om de Liberale havde taget Têten over det hele i Stedet for nu kun i en enkelt Funktion, som Regeringen i et skadefro Lune har givet sin Avtorisation til: Censor Carl Levins Virksomhed.

Der er imidlertid ingen lovlig Grund til den uforsonlige, næsten umenneskelige Spænding mellem Landet og Byen, som i de sidste Aar har artet sig til en uappetitlig Sygdom paa begge Sider. Sandheden er ikke, at begge Parter er bidende og stædige Bæster, Sandheden er, at der er Ret paa begge Sider; Løgnen ligger i Midten. Hvis det blev undersøgt, skulde det vise sig, at de hadefulde Denunciationer imod „Asfalten“ stammer fra sure Plebejere gemte i kjøbenhavnske Baggaarde. Og de lumpne Udfald mod „Bønderne“ skyldes samme Slags Folk,

som imidlertid ser deres Fordel ved at snylte til den anden Side. Under det blinde Haandgemæng mellem Asfaltiers og Træskomænd er Regeringspressen naaet til at betjene sig af den københavnske Presses hele fejge Forfølgelsessystem, der begyndte med at give Anledning til Hadet. Der kan derfor hænde Ting af en saa skiden Komik som at Regeringen overfalder sine egne Meningsfæller med Bagvaskelser laant direkte fra københavnske Plebejblade. Heldigvis er der en Nuance mellem et politisk Parti og dets Presse.

En god Portion af den københavnske Forfærdelighed reducerer sig til hvad et i Virkeligheden meget borgerligt Selskab, der ikke kan undvære at staa i Opposition, uopfindsomt smykker sig med af imaginære Laster. Lad dem have den for andre ubekostelige Fornøjelse. Der er farligere Ting. Hvorfor taaler Regeringen bl. a. en Parasitpresse paa sig, som maa ende med at nedbryde Tilliden til den? Der findes jo snart ikke den kompromitterede Træl eller aandelige Tyveknægt, som Regeringen holder sig for god til at bruge mod Byen, blot han perfidt bekender Partiets Kulør, ja selv om det netop er en Repræsentant for den Byens Vederstyggelighed, man paa Landet skriger op om. Prostitution paa begge Sider! Hvorfor ...

ja, begge Parters Brøde er tilstrækkelig bekendt. Smaa Folk! Men denne barbariske og fuldkommen utidssvarende Spænding maa falde. Det daglige Livs Opgaver løser allerede sig selv paa en Maade, der gør den hadske gensidige Forfølgelse — „Københavneriet“ — „Bønderne“ — til et middelalderligt Opløb af Flagellanter. Byen og Bonden har ikke altid været hinandens Forudsætninger, men nu, da Landbruget fra Idyl er i Færd med at blive en Industri, er de det.

Saa snart Regeringen — kun ved at rette sig — har overvundet Tilbagefaldet, saa snart Hovedstaden igen er dens, kan den ubehæftet møde sin politiske Mission. Regeringen staar, som Bondestanden altid før, Ansigt til Ansigt med det danske Demokratis fra Oldtiden af indskrænkende Magter, Kongen og Adelen, nu Landstinget. Om Kong Frederik og Regeringen foreligger der ingen Grund til at anstille nogen Betragtning. Regeringens Holdning til Landstinget frembyder for Tiden Træk, der kunde tyde paa, at Regeringen efter sit Gennembrud meget godt ser det oprindelige Slægtskab, der er mellem store og smaa Grundbesiddere. Adelen hører jo i Grunden hjemme mellem Bønderne, endda med et særligt Patent. Men om man fra Forgreningen skal komme tilbage til Stammen, Hartkornets Enhed, eller

om Forholdene kræver en ny Spaltning, tilhører Fremtidens Politik. Regeringens Skæbne vil afhænge af Spørgsmaalets demokratiske Løsning. Det skal vise sig, om der er jysk Aand i dens Ledere, om de har Landsinstinkt, og om de tør hengive sig dertil. Har Regeringen Mod til at gøre det, den ser for sig? Har den Mod til at lade være? Hvis dette personlige Mod fattes, skal den falde.

Men hvis der er en lykkelig Lære at uddrage af Danmarks misbrugte Historie, er det den, at Monarkiets Fallit ikke formaaede at drage Bondestanden med sig, at Almuen aldrig mister sin Kraft, selv om dens Førere Slægt efter Slægt har tilsat deres.

Danmark har ved Bondens politiske Genindsættelse kendt sin gamle monarkiske Ulykkeshistorie for død og magtesløs. Som moderne Demokrati burde vi saa ogsaa staa jævnsides med alle andre civiliserede Magter, bidrage til den almindelige fremadskridende Verdenshistorie som en af Staterne i det kosmopolitiske Folkesamfund, der sammensluttes af Næringsvejene.

Enhver fri Mand lægger til Verdenssamfundets Formue ved hvad han erhverver for sig.

Dette er Bondekulturen. Det er den nordiske Aand. Det er den ny Verden.

V.

JAKOB KNUDSEN

Jævnsides med Bondestandens Gennembrud i dansk Politik gaar en Nybevægelse i Literaturen. Fordi den ligesom i det hele Venstrebevægelsen har hentet flest af sine Mænd fra det avtoktone Jylland, er den bleven kaldt den jyske Bevægelse. Retningen er dog ikke bestemt af geografiske Indskrænkninger, men af Race. I udvidet Betydning strækker den jyske Bevægelse sig over alle Verdensdele. Men for Danmarks Vedkommende kan man søge Retningens Natur ved at henvise til, at dens Forfatteres Slægt nærmere eller fjernere kan føres tilbage til Bønder. Den bæres allerede af en lang Række Mænd baade paa Literaturens og Kunstens Omraade. Foruden den jyske Bevægelses egne Frembringere har den ogsaa skabt en Skole af Efterlignere udenfor sig, der passende kan hjemfalde til en beslægtet Rovkritik. Den jyske Bevægelse har Fremtiden for sig. Der kan siden i Aarene blive Lejlighed til at se, hvad hver enkelt af dens Mænd er værd, ikke i Forhold til Gruppen eller til andre Grupper, men til sig selv.

En Karakteristik af Jakob Knudsen kommer meget nær til at være den jyske Bevægelse selv. Han er Skolens Veteran, rager fra en

Grund, der for os kun er Mørke, gennem en Generations Luft, som vi ikke har aandet, lige op i vor egen Dag; og hans fuldkomne Balance nu viser, at han har staaet rigtigt hele Tiden. Han har fulgt sit Sind. Han er Instinktets

Præst. Hvis man bestemmer den jyske Bevægelse ved at lodde hans Sjæl, mærker man den ikke som en kompliceret Tvangsforening til den gensidige Beundrings Fremme, men som de elementære Personligheders selvstændige Propaganda. De jyske Forfattere danner ikke Skole uden ved at optræde samtidigt. Hver for sig, men for de mange. I Spidsen gaar Jakob Knudsen selv med sine dybt prøvede Indlæg for Personligheden; hans Kunst er Drifternes Fristed, Almuesjælens hedenske Majestæt, Naturligheden.

Det er da heller ikke som Kritiker, jeg nærmer mig Jakob Knudsen. Bortset fra at det kun er af tilfældige Grunde, andres Uredelighed, jeg optræder recenserende, skulde jeg vel vogte mig for ukaldet og for lille at komme med Reb til en Mand, som i mere end en Henseende kunde være min Fader. Jakob Knudsen trænger som Skribent ikke til Retledning, Publikum har kendt ham god, og selv føler jeg ved Gud ingen Trang til at maale mig med Boganmeldere af Faget i en eller anden snigende Taktik. Kun fordi der er gaaet smudsig Politik og Partiagitation i Kritiken, fordi Hvervet som Literaturkendere er sunket ned til Kværulanter og Bagvaskere, falder det nødvendigt for en af Jyderne at gribe orienterende ind. Kritiken for Bogens Skyld: kun-

de jeg bidrage til, at man i endnu stærkere Grad end før flokkedes om Jakob Knudsens Produktion, kunde det lykkes mig at paavise, hvilken Skat ud over det rent æstetiske det danske Folk ejer i hans Bøger, hvilken Værdi som Urbillede paa Almuens Psykologi, var Hensigten med denne Artikel naaet.

Stærkest og mest monumentalt former Jakob Knudsens Kunst sig i „Den gamle Præst“. I denne Skikkelse fremtræder han selv, hans Slægt og dens Milieu, her er der gjort Rede for en staaende Personligheds Oprindelse, dens Udfoldelse og Vilkaarene, hvorunder den vandt Ligevægt: Manden og Tiden. Der har aldrig været leveret smukkere Type paa Hedningen og Gudsmanden, Mennesket og Sjælesørgeren, end den gamle Sognepræst Mogens Castbierg. For Jyder har han nu en særlig uskatterlig Charme, fordi vi allesammen har kendt ham, gaaet til Præst hos ham og elsket ham, naar han altid til nogens Held faldt ud af Rollen som Teolog og ind i sin Egenskab af Menneske. Der maa have været visse gunstige Betingelser til Stede i den jyske Jordbund for Udviklingen af denne Præstemand, der til sine fjorten Lispund levende Vægt lagge Avtoriteten af at have taget sin Attestats men heller ikke synderlig mere af den. Maaske var det Landskabets Afsondrethed og Be-

folkningens særlige Karakter, oprigtig Barskhed parret med Skrøbelighed i Kødet, der af en haardfør Student, selv af Bondeherkomst, skabte den meget udprægede Type. Han har altid været omfattet med kær Respekt, undertiden lun Skarnagtighed af den mytedannende jyske Fantasi; der gaar mange gode Præstehistorier om den og den lærde Krop, der var saa farlig i Hestehandel og voldsom i sin Privatfærd, men nidkær til at smelte Hjerterne fra Prækestolen og „en dejlig Mand at komme til". Jeg er vis paa, at enhver Jyde vil kende det allevegne lokaliserede Sagn om Præsten, der væddede om, at han skulde nævne alle Kortene paa Prækestolen og ogsaa gjorde det, Historien er kendt — men det var just ham lyslevende, den gamle Præst, paa Kingos Tid. Det var den Gang, Præsterne blev kaldt ved Hr. og Fornavn, Hr. Knud, Hr. Niels, med Højagtelse for Graden men venligt duttende som den Mand, vi kendte. Jyderne mindes ham endnu med et Smil, og der gaar Minder op om Væddekørsel fra Marked, Tordentaler og Begravelsesgilder — deres Farfaders Bedstefader ku how' det! I Jylland er ingen Ting længe siden. Endnu saa langt tilbage som i Christian II's Dage kan vi skelne ham i Renæssancebispen, Slagsbroderen og Studeprangeren Jens Andersen Beldenak. Og helt nede

i den fjerne Tid, da Jyderne ikke havde sondret sig ud fra Sjællænderne, og Hedenskab og Kristendom gik saa bedaarende i ét, møder vi ham i selve Bisp Absalons jernskællede og gudhengivne Sørøverfigur. Blicher som den af alle mest kendte, der samler Præsten og Jyden i en Person, behøver næppe at nævnes.

Men er den gamle Præst nu en for Danske og i Særdeleshed Jyder kendt og skattet Figur, saa maa der gøres opmærksom paa, at Hemmeligheden derved, Skikkelsens Kraft, stammer fra dens internationale Oprindelse. Den har Træk, som er dybt begrundede i det fælles germanske Naturel i dets Sammenstød med Kristendommen. Af fremmede Skikkelser kunde man nævne Gösta Berling, den gale Vermlænder, hos hvem Naturen ogsaa gik over Optugtelsen. Selma Lagerlöf har i ham med et kvindeligt Tillæg af skønt Sværmeri set den samme højtspændte og dog harmoniske Forening af Kavaleren og Klerken, som Jakob Knudsen i den gamle Præst. Man kan minde om Kleist's Michael Kohlhaas, Inkarnationen af det tyske, længe fredelige men til sidst uvane Bondetemperament. Sammenligningen fører Tanken hen paa „Sind", hvori Jakob Knudsen har skildret den samme Mand som i „Den gamle Præst", men som han er inden han har studeret. Der er Kong Sverre.

Der er Frenssen. Men af Skikkelser udenfor Danmark kommer man lettest til at tænke paa Luther. Uden at plage Jakob Knudsen ved at tale om hans Person tør jeg vel nok sige, at flere end jeg har følt sig slaaet af den Lighed, der er mellem hans og Luthers zünftige Hoved. Dog om man blot holder sig til „Den gamle Præst“, er Slægtskabet med Reformatoren og Folkeforløseren jo iøjnefaldende nok. Den samme Tilbagevenden til det i Guds Navn Kødelige, det samme Mod til at tage Konsekvenserne; Religiøsiteten, der bunder dybere end i Teologien, for ellers var Luther ikke brudt ud — og der findes et Sted i „Den gamle Præst“, paa Side 116, hvor denne guddommelige Naturfølelse, Fromheden, som Hedninger ogsaa kender, er forklaret. Men mest ligner Mogens Castbierg Luther i hans underfulde store Evne til at give Mennesker Absolution. Det er en Evne, der næppe kan undersøges, nogle har den, Kvinder ligesaa ofte som Mænd, det er en Sluttethed i Karakteren, der gør at man kun lever i og med den, man taler med. Den der er hel læger. Som Luther afstivede et helt Folks Samvittighed, saaledes befrier den gamle Præst sine Sognebørn, fordi han forstaar dem. Herregud ja, hvor Bønderne i gammel Tid og deres deltagende Præster gik og havde det smukt sammen i de smaa forarmede Sogne — de fal-

der efter ringe Evne, og han dundrer, og saa har de levet! De kommer „i Træde" paa Vej fra Kirke og slaar hinanden ihjel med Vognkæppe, og Præsten giver dem Tilgivelse bagud gennem rigelig Anger; for Resten bliver det om muligt i Sognet. Saaledes med gamle Pastor Castbierg, der ud af sin stærke Natur giver en Drabsmand, hvem han har kendt i sin Ret, fuld Forladelse. Men da han ser, at det kun er Flyvesind, der har ført til Udaaden, at Staklen ikke har moralsk Kraft til at holde sig oprejst med sin Gerning, saa giver han ham Frihed til at dø. Fred med Sjælene! Hvor det er ligt Luther, der gav Bønderne Biblen paa deres eget Sprog, saa kunde der ikke gives dem mere, men som ogsaa opfordrede til at slaa dem ned som gale Hunde, da de tog Oprørstanken som Varsel til at te sig som Dyr — Mennesker vilde han se! Den gamle Præst er visselig heller ingen kritikløs Bondetilbeder, men han kender sine Folk og vil dem godt. Han véd, at der er to Slags, der skal have uens Behandling, men hvordan de saa er, maa man finde det ud og tage dem derfor.

Der er ikke noget der tyder paa, at Jakob Knudsen selv har været klar over Slægtskabet med Luther. Ensheden ligger i den sjælelige Bevægkraft, som ikke behøver at være kendt af den der har den, og Jakob Knudsen er i

sin aabne Bevidsthed kun lokal dansk. Men dybt i hans Natur flyder det urgermanske Blod. Hans Væsens Udgangspunkt er det Stammested, hvorfra ogsaa Grundtvig før ham er udgaaet, det Plan i Folkekarakteren, der ligger saa dybt og strækker sig saa vidt under Grænsen baade til Nord og Syd. Derfor er Jakob Knudsen, foruden hvad han er selv, en af de intimeste Kendere af den Grundtvigske Tradition. Grundtvigianer har han jo ikke haft nødig at være. Hans store Værk „Gæring“ og „Afklaring“ er navnlig for første Binds Vedkommende den rigeste og reneste Kilde til Forstaaelsen af den Grundtvigske Bevægelse, der findes. Jakob Knudsen staar ikke udenfor denne Bevægelse, men han staar over den.

De nyere Forfattere med folkeligt Instinkt, „Jyderne“, Almueforfatterne, Friluftsskolen, eller hvad man vil kalde dem, gaar ikke til Tilværelsen med Gud i Munden, uden at de derfor er irreligiøse eller blottede for Tro. Videnskaben har hjulpet dem til Naturen, Darwin; den moderne fysiske Verden har indblæst dem det uhyre Fælleskab, der er den ny Menighed og den ny Livsbekræftelse større end Troen.

De kender godt Grundtvig men har oversat ham i en moderne Stil. Hvad den store Seer dunkelt anede i sine historiske Syner, ses

nu hverdagsagtigt under Trafikens Symbol; i Stedet for Drømme: Rejser, til Erstatning for Himmeriges Rige: Amerika.

Hvad Grundtvig forstod ved nordisk Aand, og som siden er bleven til et helligt Mysterium, et Slags Naademiddel, maa nu kort og godt betyde Arbejde. Man kan handle i en vis Aand, Resten er Nonsens.

I Stedet for „Edda" træder den moderne Presse; som et modest Tillæg til Kæmpeviserne: Politik.

Grundtvig var Danmarks første Fritænker, men hans revolutionære kirkelige Anskuelse maa nu følgerigtigt have ny Næring fra Naturvidenskaberne — hvis „Grundtvigianerne" tillader det. Og tillader de det ikke, saa kræver vi Afstemning ... Hr. Ordstyrer ... kun for en kort Bemærkning ...

Den ny Slægt er som den staar hel, stolende paa egen Kraft, det vilde ikke klæde den at være anderledes; ingen har sikrere Blik for dette end netop Jakob Knudsen. Derfor skal det ogsaa siges, at de Unge bøjer sig for et saadant Under som at en Mand med det selv samme Blod, der flyder os i Aarerne, har kunnet faa det til at pulsere i Takt med Myter, som nu er os fremmede. Det var ingen ringe Tilpasningsevne, selv om Resultatet ofte faldt ud til, at Kristendommen blev af en tem-

melig hedensk Kulør. Under alle Omstændigheder var vore Fædre dog kristne og bar det høvisk; de maatte paa en eller anden Maade se at faa Troen til at rime med hvad de nu en Gang gjorde — i alt Fald bagefter. Hvad der for Nutidsmennesker kun vilde være latterligt eller gement, var for de Gamle en Hæder mere.

Det er „Den gamle Præst"s monumentale Betydning, at den uden Brud med det der var, Vildvarelsen med, rejser Manden ud af hans Tid. De var ikke klogere. Men hvor Stoffet bryder ud af Formen! Hvor den gamle Præst er dansk!

MODERNE HUMANISME

I.

FRILUFTSBEVÆGELSEN

Af hvad man i de sidste Aar har tilegnet sig ved Selvsyn, ved Læsning og af Billeder, samler der sig et Indtryk af, at der gennem hele den civiliserede Verden for Tiden gaar en Bevægelse i Retning mod det Primitive, en vaagnende almindelig Natursans og Sundhedsdyrkelse, der blandt andet bunder i en nødvendig Reaktion mod forrige Aarhundredes uhyre Udvikling af Byen og dens Teknik. Man kunde kalde denne Bevægelse for Frilufts- eller Udendørskulturen (engelsk *Outing*) eller, for at se den paa Baggrund af Historien, den moderne Humanisme.

Hvis man forstaar Humanismen efter dens Væsen, nemlig som en Bestræbelse efter at gengive Mennesket dets harmoniske Udviklingsbetingelser ved at frigøre det for Dogmer og aandelige Forvoksninger, har Humanismen me-

re end en Gang haft en Blomstring og er igen bleven kvalt ved at indvikle sig i sin egen ufrugtbare Idé. Der var jo først de gamle Grækeres frie og lykkelige Hedenskab, det Liv de simpelthen levede som Mennesker, og det var den oprindelige, til Dato lige gyldige Humanisme. Denne Kulturs fribaarne og skønne Type afløstes af Middelalderens Rædselskabinet, hæslige Martyrer og Helgener i Sæk og Aske. Renæssancen søgte at genrejse Apollo og at vende tilbage til det personlige Grundlag for Tilværelsen; det er den Bevægelse, der særlig hjemler Navnet Humanisme, men heller ikke stort mere. Den havde det Uheld at ruste sig i den Grad med Lærdom, at den tilsidst ikke kunde gaa, den tabte sig i kritisk Filologi med oldgræske Skuespilforfattere som Genstand i Stedet for at skride til olympiske Lege; denne klassiske Misforstaaelse nyder iøvrigt udbredt Dyrkelse endnu den Dag idag. Forherligelse af Fortiden og Uproduktivitet følges altid ad, ligesom der til enhver Tid er aandelige Fattiglemmer, der fabler om finere og stilfuldere Virkeligheder end den der er. Efter at Renæssancen var gaaet i Bibliotek, vendte man med Rousseau paany tilbage til Naturen. Han var et utaalmodigt Menneske, der ikke kunde vente paa Opklaringen af Aoristformernes Mysterier. Rousseaus Lærlinge blev naturligvis stikkende

i de Værker, han skrev om Menneskelighed, og da man dog skulde videre, maatte de Enfoldige tage Affære, f. Eks. en vis Pastor Kneipp, der fastslog Naturlighedens Nytte for Føddernes Vedkommende men undtog Hovedet — og saadan er det gaaet op og ned, to Skridt frem og et tilbage. Nu ser det igen ud til, at en ny humanistisk Livsanskuelse eller rettere Livstilegnelse er i Frembrud, og den lader til at være af en gennemgaaende folkeligere, mindre eksklusiv og mere handlekraftig Natur. Man behøver kun for Danmarks Vedkommende at nævne J. P. Müller.

I Amerika, Hjemstedet for al demokratisk Flugt, hvor ikke en enkelt snakker om det, men de allesammen gør det, i Amerika har Friluftsbevægelsen i Øjeblikket næsten Karakter af en *craze*, en Modesag og et Raseri. Amerikanerne har altid været store Sportsmænd og Jægere, har rørt sig i Naturen som Dele af den, som Elementarvæsner; hele Amerikas Bebyggelse er en lang Historie om Folk, der gaar paa Hovedet i Skovene — *pioneers, o pioneers!* — „Amerika" er selve Indbegrebet af al Tilbagevenden til Naturen. Men efter at man derovre har set saadan et Par Ovne som New York og Chicago, hvor Mennesker brænder til Aske i Tusindvis, er Længslen efter Svaling, efter Begyndelsen, Naturbegæret, steget med en næsten

panisk Styrke. Alverden flyr fra Byerne, og kan man ikke helt tage derfra, deler man sin Tilværelse mellem feberagtig Børsvirksomhed i Wall Street om Hverdagene og et møjsomt Vildmandsliv i Adirondacks Bjergskove fra Lørdag til Mandag eller i Sommerferien — *the simple life.* Enhver Amerikaner smider Overkulturen, naar der er Lejlighed til det, og forfrisker sig som tarveligt Menneske under aaben Himmel med Øksen eller Bøssen, som hans haardføre Forfædre. Præsidenten gaar i Spidsen. Roosevelt under sig tre Uger hvert Aar, hvor han hviler ud fra de uhyre Regeringsbyrder i Washington ved at sidde i Saddelen fra Morgen til Aften ude paa Prærien og sove paa den bare Jord eller ved at bestige Bjerge for at skyde Bjørne eller ved at bevæge sig til Fods i Løb halve Mile efter en anskudt Hjort. Paa disse Ture lever Præsidenten Side om Side med Kohyrden og Skovhuggeren, han kan hvad de kan og er hvad de er, saalænge den velsignede Ferie varer. Alle Klasser i Amerika mødes i Friluftsbevægelsen, her er alle lige, for her er altings Begyndelse. Alle sunde Folk er ens.

Hvis man en Søndag forvilder sig ud i Skovene i New Yorks Omegn, kan man se det tilsyneladende elendige Billede af en Familie, der slaar Lejr mellem Træerne og bereder sit

arme Maaltid. Faderen, der af Resterne af sin Paaklædning mistænkeligt minder om en Kontorist inde fra Byen, pinder Brænde og sysler med et lille Baal paa Jorden, hvorover Moderen holder et Blikmaal til Kogning, Børnene sidder andægtige under „Teltet“, der er rejst af en Stump Lærred og et Par Rafter. Her overnatter Familien. Alt er med Flid ført tilbage til de simpleste Former. Billedet er ikke uden Komik; men denne lille Familie kommer nu alligevel hjem til New York fra sin Skovtur med Helbred for hele næste Uge. Amerikaneren skyder, fisker, sejler, cykler i sin Fritid, spiller Bold, rider og ligger paa Rejse, altid ud i Solskin, Storm, Regn eller Sne for at se Træerne og være Broder til Stenene og forene sig med Vandet og Himlen — et Bad i den dybe Sø, der spejler Sommerskyerne!

Denne Bevægelse er helt og holdent praktisk, af almen Oprindelse, skylder ikke en Idé sin Begyndelse. Men den har naturligvis sin Literatur, er ikke bleven uden Spor i Amerikas Aandsliv. Den amerikanske Skribent vilde ligne sig selv lidt, om han ikke saá sig om og tog ved Lære af sin Tid. Ogsaa indenfor Literaturen i Amerika er Friluftslivet Løsenet for Tiden og det i den Grad, at man kan tale om en hel *Outing*-Literatur. Inden det blev en bevidst Retning, har Amerika haft udmærkede Natur-

skildrere, Thoreau, Burroughs og mange flere, hos hvem Naturkærligheden gaar Haand i Haand med videnskabelig Smag. Men efter at Naturiagttagelsen er bleven Dagens eneste saliggørende Vej, har den dannet en Skole, indenfor hvilken Forfatternes Tal er Legio, og som ogsaa allerede har fundet sine Parasiter. Det engelsklæsende Publikums Opmærksomehd er i Øjeblikket delt mellem tre fremherskende Retninger, den spændende, opfundne Roman, der fra gammel Tid har været Angelsaksernes foretrukne Lekture indenfor Skønliteraturen; den moderne, store Samfundsroman — Frank Norris etc. — der flytter Spændingen fra en indbildt „romantisk“ Handling over i Nutidsverdenens virkelige Konflikter; og saa Outingliteraturen, Skildringen af Natur og Dyreliv i halvt videnskabelig, halvt novellistisk Form. Denne Art Literatur interesserer saa stærkt, fordi alle har gjort Erfaringer fra Friluftslivet og med Glæde genkender hvad de læser. Der udkommer Bøger i Hundredevis, Magasinerne er fulde af Naturstudier, det ene Magasin med Friluftsbevægelsen helt som Specialitet skyder op ved Siden af det andet, og til denne Kultur bidrager ikke mindst den moderne Illustration, Øjebliksfotografiet, hvorom mere siden.

II.
DARWIN OG GRUNDTVIG

Det er betegnende for den amerikanske Friluftsskole, det er netop dens Humanisme, at ingen af dens Forfattere gør sig særlig bemærket over det almindelige høje Niveau. Der er ingen Grund til at nævne nogen enkelt, de kan allesammen, er alle i Besiddelse af baade født og trænet Iagttagelsesevne og højtkultiveret Sans for Stil. Hvis noget enkelt Navn har faaet særlig Klang, er det enten fordi Vedkommende med ualmindelig Held og Energi benytter sig af Strømningen eller stikker af ved ufrugtbar Overdrivelse, og heri øjner man allerede Begyndelsen til Skolens Forfald — eller den enkelte Forfatter kan af andre, sociale Grunde hæve sig ud fra det almindelige Plan, f. Eks. Theodore Roosevelt. Præsidenten har ved sit iøjnefaldende Eksempel som Atlet og Naturkender bidraget stærkt til Outingliteraturens Blomstring i Amerika, men Forudsætningen for hans Avtoritet som Skribent er jo netop, at han hvad Sansning og Fantasi angaar befinder sig i Linje med ethvert andet frisk Menneske.

Hvis man iøvrigt skulde udrede den moderne engelske Friluftsliteraturs Afstamningsforhold, da er det vist utvivlsomt, at den i sin Kunst-

form hidrører fra Kipling. „Junglebogen“ er det moderne hedenske Evangelium, der stærkest fastholder Billedet af Dyrene i fri Tilstand og af Mennesket i Funktion. Men i sit inderste Væsen lader denne Æstetik paa Grundlag af den ramme Naturiagttagelse sig føre tilbage til Indbegrebet Darwin. Den hviler paa Iagttagelsen i Marken, Erfaringen, i Modsætning til de asiatiske religiøse Systemer, der henter deres Livsbetragtning fra mystiske Skrifter; den støtter sig til hvad man personligt sanser og oplever i Modsætning til Troen, der dyrker Ordet i den Grad som Avtoritet, at det antages at stamme fra en oversanselig Aabenbaring. Den forholder sig til Religionen som Journalistiken til Historien.

Derfor behøver der ingenlunde at være en irreligiøs Tendens i den naturvidenskabelige Livsanskuelse, tværtimod. Da Religionen dog maa have sin Forklaring i Naturen, som ikke spilder Kræfter, kan den endnu med en vis Deltagelse opfattes som de mægtigt beundrende Forestillinger, Menneskeheden i sin Barndom gjorde sig om Naturkræfterne, Tilværelsens Vidundere og Rædsel. Religionen var en foreløbig, storladen Anskuelse af Naturens Vælde og Menneskets svage Kaar. Siden da man Skridt for Skridt gennem Fysik og Kemi gjorde sig til Herre

over Naturkræfterne, var det rimeligt, at man ved disse samlede Midlers, Videnskabens, Hjælp indsatte det nye Verdensbillede i den

tidligere formløse Dyrkelses Plads. Men Beundringen for Naturens almægtige Gang, Andagten, Livets Poesi, er stadig og vil altid være den samme. Selv om Lynet er bleven reduceret

til en elektrisk Gnist, vedbliver Tordenvejret og Glødelampen at være et Under. Derfor naar Religionen har tabt sin Værdi som Livsanskuelse, vil det blive Tid at skatte bl. a. Biblen som et af Verdens værdifuldeste Digterværker.

Dette er Kernen i Whitmans lyriske Filosofi. Der er et dybtbegrundet Slægtskab mellem ham og Darwin, som til Held for Humanismens Idé var af sideordnet Natur, ikke skyldtes direkte Paavirkning. Udviklingstanken laa i dem begge, de fandt hver ad sin Vej det samme, den ene som titanisk Sanger, den anden som Zoolog og Sammenligner: Mennesket i dets sande Forhold til Naturen. Evolutionsloven opstod dog vel heller ikke, fordi man gik hen og fandt den; det maa altid have været sandt, at Naturen udfolder sig af sig selv, og endogsaa det at man naar til Anskuelse deraf maa være en aandelig naturlig Udfoldelse, der bestemmer Livet som en Enhed, hvori der er Vækst. Der kræves kun, at man ikke lukker sig. Hvis Menneskeheden skylder enkelte store Mænd Tak, saa er det fordi de besad denne ydmyge Evne til at hilse bevæget paa enhver ny Bagatel og føje den som en Udvidelse til det hele.

Man kan jo naar man forestiller sig Darwins stille Træk som Dansk ikke lade være at komme til at tænke paa Grundtvig, Forgængeren for Udviklingslæren i vor ellers saa

lukkede Aandsverden. Hvad var det den store Seer opdagede andet end at Religionen maa søges i Sjælene og ikke i Bogen, siden Men-

neskeheden dog har ført den med sig personligt, hvis den har ført den med? I denne Tilbagevenden til Traditionen, den levende Overlevering, ligger jo Følelsen af Udviklingen, Menneskets og Tilværelsens Vækst!

Grundtvigs folkelige Tanke var jo ogsaa Humanismens Krav om igen fra nyt; efter at nogle Biskopper havde indrettet Religionen som en guddommelig Rebus til Hovedbrud for de Privilegerede, krævede Grundtvig, at man gav Folket, Almenheden, Impulser til igen at føle for Verden og Gud. Intet var saa simpelt som hvad Grundtvig mente, det var den sande Ting, at Tilværelsens Under er hver Mands Eje!

Grundtvigs Navn fremkalder nu Forestillingen om den spekulative Forvirring hans Skrifter har afstedkommet i mindre oprindelige Hoveder end hans. Men den personlige Paavirkning, der maa være udstraalet fra Grundtvig som Fører, og som en yngre Slægt desværre ikke har oplevet, har sat sig dybe Spor og paa væsentlige Omraader bidraget til Udformningen af Nationen, som vi kender den.

I Grundtvigs mytologiske Syner var der gemt i alt Fald en stor Sandhed, nemlig den vidtrækkende Slægtskabsanelse, som Videnskaben siden har erstattet med Læren om Racer. Følelsen af andre menneskelige Tilknytningspunkter end de rent nationale førte Grundtvigs

af Sympati bestemte Drømme ud over Danmarks geografiske Grænser, uden at han gen-

nem sine Oldtidssymboler formaaede at se hvorhen. Nu kan vi se det. Nu véd vi, at hans Længsel, dèr hvor han sad fængslet i et lille

Land med en provinsiel Horisont, var selve den pangermanske Livsfølelse. I denne Sammenhæng turde man maaske uden at gaa en stor Nation for nær gøre opmærksom paa, at Nietzsche, rigtig fortolket, kan betragtes som det tyske Riges Grundtvig.

Fordi Grundtvig tænkte saa universelt, saa i elementær Forstand religiøst, saa humant, falder det naturligt at se hans mytiske Træk ved Siden af Forskeren Darwin. Og de to ærværdige Fysiognomier genkalder Mindet om Leonardo da Vinci i en Stemning, der hverken vilde være Darwin eller Grundtvig fremmed. Ogsaa Leonardo da Vinci, den første moderne Fysiker, hentede sin Kraft fra Kærligheden i det Smaa, den hjertelige Evne til at gaa Naturen nær og blive ved den. Dette Sind, der hviler i Naturen og deler dens Vækst er Bondens. Derfor er der i den første den bedste nordiske Bondemand Stof til en Darwin. Udviklingslæren er den tarvelige jordbundne Bondes Livsanskuelse i Blomst; ligesom hele den moderne Civilisation er en storartet, vidtforgrenet Udfoldelse af Landbruget. Leonardo har jo ogsaa en Bondes Hoved; sandsynligvis er han ligesom Columbus af en longobardisk eller gotisk Slægt, der er kommen fra Norden ned til Italien, Navnet (Løvehjerte) viser hen dertil. Hvis man sætter, at Darwins

Slægt er vandret til England fra Skandinavien, hvad der er meget muligt, han ligner jo, en af vore egne, saa forstaar man mere end før, saa kender vi Grundtvig igen. Og i Stemningen, Genkendelsen af Aander som disse tre med deres Slægter af Bønder bagved, fra Oldtiden og til vore Dage, har man med det samme givet Geniets almindelige Definition.

Historiens Afstand sætter de tre Genier, de tre store Almueaander, hvis fælles Mærke var Simpelhed, i samme Plan. Deres Eksempel: at man ad forskellige Veje kan naa det samme Maal: Mennesket, udsletter den gamle, svagelige Snak om Sjælens evige Ensomhed. Der er i ethvert Menneske nedlagt Spiren til samtlige Udviklingstrin, selv om ikke alle paa en Gang kan befinde sig lige højt.

Bag de store Førere finder man derfor uden Spring i Fantasien tilbage til det suveræne, menige Folk, Bønderne, Menneskehedens Rod.

III.
C. G. SCHILLINGS

Folk, der er vant til ved Humanisme at forstaa en privilegeret Aandskultur, kun tilgængelig for Kendere af et Par døde Sprog og en Mængde glemt Literatur, vil ryste paa Hovedet

ved at se Humanismens Idé anvendt paa saa læge og profane Bevægelser som f. Eks. Outingbevægelsen i Amerika, Interessen for Dyreliv og Studiet deraf i Marken med Bøsse og Kamera, Finsen, J. P. Müllers System, den moderne Ernæringsform osv. Disse samme vistnok meget velmenende Klostermennesker, der ikke lider af andet end endnu en Gang den klassiske Misforstaaelse, vilde sagtens ogaa meget frabede sig, at man saá Græskhed, oprindelig, første Haands Hellenisme i den moderne Sportsbevægelse som den er udgaaet fra England. De ellers saa ekstensivt belæste „Videnskabsmænd" har overset, at Mønstret for de græske Statuer var unge Mænd, der vandt en grøn Krans for Udholdenhedsløb, men ikke stundede mod Doktorgrader — 'hvorvel de kunde deres Homer.

Ved Humanisme maa man forstaa Tilegnelsen af Livet for alle, Udviklingsfrihed, Mennesket vendt udad, i fuld Funktion. Derfor er der Humanisme i Friluftsbevægelsen mere end i nogen anden Retning for Tiden. Og her passer det at betone, at denne Tilbagevenden til Naturen aldeles ikke er en pedantisk og sentimental Flugt fra „Byen" og den moderne Kultur. Tværtimod er det en af Friluftsskolens Digtere, der først har opdaget Byen som poetisk L a n d s k a b, nemlig Whitman. Det ener-

verende Liv i Byerne skaber naturligvis det Kontrastforhold, hvorfra Friluftsbevægelsen henter sin Næring, men i sit Væsen er den en Opfriskning af vor animalske Bestemmelse, et Stød af ny Livslyst, uden Hensyn til om man retter sit Opdagerøje paa den vilde Natur eller paa „Strøget“, der dog vel kun er et intensivt Stykke Natur ogsaa. Maskinerne er i lige saa høj Grad en Art Vegetation som Planter og Træer.

Foruden England og Amerika har Friluftsbevægelsen en god naturlig Jordbund i Tyskland og Skandinavien, og her i denne Sag kommer Danmark slet ikke sidst.

I Tyskland har man gennem en gammel udmærket og grundig Behandling af Naturvidenskaberne taget Jorden som den er i Besiddelse. For at føre Tanken fra den tyske monumentale Videnskab hen til vore Dages folkelige Naturinteresse er det tilstrækkeligt at nævne Brehm. Studiet i Marken har siden ham faaet den vidtrækkende Udvidelse, der ligger i Udviklingen af Fotografiens Teknik. Her har Tyskeren C. G. Schillings for nylig leveret et enestaaende og til alle Tider uforgængeligt Arbejde i sine to Værker „Mit Blitzlicht und Büchse“ og „Der Zauber des Eleescho“. Der er udkommet mange andre af den Art fotografiske Vilddyrsstudier fra Sports-

mænds Haand i Amerika og England, hvorfra Genren stammer — saavidt mig bekendt var det to engelske Brødre, hvis Navn jeg har glemt, der først med stor Ihærdighed og Opofrelse lagde sig efter at fotografere Dyr *at home*, Fugle paa Reden, Hjorte og andre Dyr overlistet i deres daglige Liv, selv farlige Rovdyr, og efter dem — Førsterangen er iøvrigt ligegyldig — har en Mængde andre Jægere og Zoologer fortsat Arbejdet, saa at der allerede nu foreligger et vældigt Stof efter Mottoet: intet Dyr paa Jorden, uden at det bør øjebliksfotograferes. Der eksisterer vidunderlige Ting i den Retning. Men der maatte jo en Tysker til for at udvikle Kunsten metodisk og drive den til en Højde, ingen anden kan naa, som Schillings i sine to paradisiske Billedværker fra Afrika. Schillings kom som Zoolog og Jæger til Tysk-Afrika, de ækvatoriale Skov- og Steppedistrikter paa Kilimandscharos Skraaninger, der endnu vrimler af det store Vildt næsten i Urtilstand, Elefant, Næsehorn, Giraf, Gnu og Løve. I Begyndelsen fulgte Schillings kun Vildtet som Sportsmand og Zoolog. Han var dog ingen Aadselsjæger, han slagtede ikke ind paa Vildtet for Tidsfordriv eller for Fortjenestes Skyld, han var dels videnskabelig Samler og sendte som saadan baade værdifulde Præparater og ogsaa levende Dyr hjem til

Museer og zoologiske Haver, dels var han en Weidmann, hvis Slægt det fra oldtyske Dage laa i Blodet at søge Dyrene paa deres Veje og maale sig med dem, Øje i Øje, Kniv mod Tand. Han skød Elefanten og Kongeløven til Fods, satte sine Vaaben og sin trænede Aandsnærværelse op imod deres overlegne Styrke og Vildhed. Der er i Schillings Bøger Skildringer af Næsehornsjagter, som uagtet Schillings kun skriver en ufuldkommen Prosa giver en næsten eksplosiv Forestilling baade om Næsehornets Frygtelighed, den tusindpundige Tykhuds Lynhurtighed i Angrebet og om den civiliserede Jægers Koldblodighed ligeoverfor Dødsfaren. Han véd, hvilket Dommedagsredskab det moderne Skydevaaben lægger i hans Haand, men hvis han i det givne Nu ikke bevarer sine Sanser, hvis han ikke fungerer, da er han fortabt. Derfor er det Jagten altid har været og endnu er det stærkeste Middel til at sætte en Mand paa Benene og udløse de Evner, der er i ham. Selv om Manden véd aldrig saa meget, er det ikke nok, nu maa der handles, nu skal det vise sig, om hans Kunnen er gaaet ham i Nerverne, eller om den stikker i hans Læsning, og dette er Jagtens humanistiske Betydning. Her ytrer Dannelsen sig som Liv. Det maa bringes i Erindring, at Schillings ikke er en Vild men en evropæisk Forsker

med alle Kulturtilegnelser, des stærkere tegner Billedet sig af ham som Atlet, det er en Mand i fuld aandelig og legemlig Ligevægt.

Men til sine senere Jagter medbragte Schillings Kameraet, formodentlig tilskyndet af de amerikanske Friluftsmænds Arbejder paa Dyrefotografiens Omraade, og snart præsterede han det overordentlige, hvad hans to Bøger vidner om. Han fotograferede Hjorte og Fugle, Elefanter, Gnuer og Giraffer i det Landskab, der har huset dem lige siden den tertiære Periode, og det under Anstrengelser og med Anvendelsen af et Helbred og en Taalmodighed, som kun de kan forestille sig, der kender Troperne, Dyrenes Flygtighed og de Distancer, de er udbredt over. Han tog Plader af Næsehornet lige i det livsfarlige Nu Tykhuden brasede frem til Angreb, hvorpaa han smed Apparatet og i allersidste Sekund dræbte Monstret, det centnertungt valsende Bestie med en væmmelig Torn paa Snuden og hvinende som et Lokomotiv ... til det skal der Nerver! Han drev det til at tage Lynbilleder ved Magniumslys af Løver om Natten ved Drikkestedet, dels med egen Haand, dels ad avtomatisk Vej, han tog paa den Maade Øjebliksbilleder ogsaa af Zebraer, Gazeller og Hyæner, Leoparder, nogle af de mærkeligste og skønneste Billeder af Dyr i det Fri, der nogensinde har været set. Han

har foreviget Giraffen i dens naturlige afrikanske Landskab, ligesaa Gnuen og Strudsen, og disse Fotografier vil altid bevare en levende Forestilling om den eventyrlige Virkelighed, der gav ældgamle Sagn Stof til Fabler om Enhjørningen, Fuglen Rok, og som om ikke mange Aar, desværre maaske kun en Menneskealder, helt og for stedse vil høre Sagnverdenen til.

Dèr hvor nu Elefanten trompeter mellem Mimoserne, skal Toget varsle for Stationerne; men den Mand, der fører Toget ind over Ursteppen, er den samme som den, der frygtløs gaar imod Løven og Næsehornet; den der betvinger Naturen, er den samme som den der elsker den. Ogsaa C. G. Schillings er en Pioner for sin Race.

Tyskland har ogsaa den Friluftsbevægelse, der giver sig Udslag i Sportsliv, hygiejniske Systemer, Solbadeanstalter osv., men dette fører ind paa den moderne Humanisme, der kan sammenfattes i Betragtningen af Niels Finsens menneskekærlige Gerning.

IV.

FINSEN

I et Essay, der er affattet ud fra internationale Forudsætninger, er det med en særlig Glæde

at man som Dansk kan samle en verdensalmen Tanke om et Navn, der er af lokal dansk Klang. Finsens epokegørende Forskninger over Lysets Betydning for den menneskelige Organisme har ikke blot skabt en ny Art Sygebehandling, der stiller Finsens Navn i Række med de store Menneskevelgørere, Verden kender, men ogsaa aabnet Vejen for en Hygiejne for Sunde efter hidtil upaaagtede Principer, Lys og Luftbehandlingen.

Her skal Lysmetodens Historie ikke efterspores, den har rimeligvis været løselig kendt, i alt Fald af sig selv anvendt, helt tilbage til Oldtiden; det er nok, at Finsen i vor Tid er den, der har givet den videnskabelig Begrundelse, eftersøgt den fysisk, og at den som Bevægelse er kendt i hans Navn. Lysmetodens medicinske Betydning, hvor vigtig den end er, falder ogsaa udenfor nærværende Undersøgelse. Det er Princípet Finsen, Lysets naturlægende Kraft, man kunde maaske uden Frygt for Sværmeriskhed tale om den moderne Solkultus, der har den vide menneskelige Adresse. Her er hvad hver Lægmand kan forstaa. Der forlanges ikke en vanskelig Nytilegnelse, det er en Tilbagevenden til en ældgammel, i sig selv mystisk, men umiddelbart indlysende Grundsætning, den at Lyset som har skabt Livet ogsaa holder det vedlige. Be-

vægelsen er trængt igennem ikke uden Modstand. Som enhver genial Tanke har den ved selve sin Simpelhed haft en fornærmende Virk-

ning paa de høje Avtoriteter, der er vant til at bedømme en Tankes Værd efter den Gnidningsmodstand, den fremkalder i deres egen

størknede Fantasi. Man behøver ikke at aabne for et Indbrud af den vulgære Hobs Overtro, det er ingen Sympatitilkendegivelse for Uvidenheden, naar man minder om den ringe Imødekommenhed Finsen mødte hos Fakultetet. De Lærde ansaa ham for en halv Kvavsalver, saalænge han levede, og selv nu da han er evig anerkendt, turde der være mangen en Bredgadeprofessor, der skumler ad hans Bedrift. Sagen er, at Finsen sammen med videnskabelige Nydannere som Röntgen og Curie har været med til at bryde et naturvidenskabeligt System, en Ring, der ansaas for sluttet, og som det kostede Møje at opgive. Nu er det imidlertid gjort, og nu er det kun som at konstatere en Naturlov, naar man gør opmærksom paa Finsens manglende Forbindelse med det kgl. danske Videnskabernes Selskab.

Var Finsens Opdagelse et Brud med videnskabelig Konveniens, da er Publikums Tilegnelse deraf det samme i almindeligere socialt Omfang. Friluftsbevægelsen, Sol- og Luftbadsystemet har i de sidste Aar ligefrem grebet forandrende ind i Folks daglige Liv. Bevægelsen har omformet hvad der er det sværeste at omforme over det hele, Smagen. Heri stikker Sagens Lykkemoment, dens folkeforbedrende Indflydelse. Det er en Bevægelse, der er mere end en Æstetik, den er kommen Samfundet paa

Kroppen, man hører Samfundslegemets Aandedræt. Tilværelsen er gennem den bleven genopdaget.

For ad den kortest mulige Vej at give en Forestilling om den Forandring i de daglige Kaar, Friluftsbevægelsen har fremkaldt, taget i alle Faser, kunde man som Eksempel vælge den første den bedste unge Mand, der følger sin Tid, en Student eller Haandværkssvend; lad ham være her fra København. Hans Fortid skal der ikke rippes op i, den var skræk'lig, han sad paa Beværtning, skiden i Munden, han rørte sig kun for gudsforgaaent at spille Kegler om Søndagen eller lave Ramasjang med Skaller i Ansigtet paa Folk om Natten i Byens Udkanter. En Gru kort sagt og til stor Tilfredsstillelse for Natmissionen, der levede af denne Jammer. Men han var ikke slet, hverken en Forbryder eller en Træl, han kedede sig kun, ingen havde lært ham at adsprede sig som et Mandfolk.

Nu kører han paa Cykle først og fremmest, og det har aabnet Naturen for ham. Hver Søndag og saa ofte han har fri, faar han paa sin egen Maade Sindet fuldt af Landeveje, Kyster og Træer; han bearbejder ikke sine Indtryk, men de er i ham, han gaar til Naturen som en Svend og er ikke snydt, naar han kommer derfra. Ti-tyve Mil af Sjælland en Sommerdag med

Motionen i Tilgift danner sin Mand, selv om „Hjortens Flugt“ i Begyndelsen gør ham blind for hvad han ser.

Men Cyklen er man allerede saa godt som født med. Der maa mere til for Udfoldelsen af hvad der stikker i Kroppen. Han „gør System“, er en Troende i J. P. Müllers raske Menighed. Og her er det en Behagelighed igen at nævne en dansk Mand, der ved sin ædruelige Lære og sit Eksempel har stiftet Skole ikke alene herhjemme men ogsaa og det maaske i endda større Udstrækning i Udlandet, navnlig Tyskland. Danmark har altid været Gymnastiken gunstig, muligvis paa Grund af sin magelige Naturbeskaffenhed. Da der ikke er Bjerge at bestige eller Vildskove at fordybe sig i, har vi maattet nøjes med saa at sige at gøre Bevægelserne efter, de forberedende Øvelser, for at holde Evnen oppe i Lemmerne, ligesom vi efter at have sat vor Stormagtsstilling til i Evropa maa holde os ferme ved svære indenrigspolitiske Fagter. Landet som det er indbyder ikke til andre Anstrengelser end dem, man skaffer sig selv. Vi er ikke saa heldigt stillede som i Norge, hvor Landskabet byder en naturlig Anledning til at øve Legemet, og hvor man, med Tilladelse, arrangerer sig som Stormagt med smaa Midler. For Resten indtager Norge en høj Rang paa den frugtbare Idræts Omraade,

for kun at nævne Nansen. Og Sverig har jo altid ført an som et Land med en gammel fornem gymnastisk Kultur.

J. P. Müller har med sit System bragt en haandgribelig Værdi ind i den daglige Tilværelse, maaske mest ved sine energiske Bidrag til Fordrivelsen af Frygten for kold Luft. Systemet er blevet til ved en sund Vækst gennem J. P. Müllers Forudsætninger som Militær, Sportsmand og Sanatorieinspektør, og han er velgørende fri for Sekteriskhed, ingen har et aabnere Øje end han selv for, at Systemet har sin Begrænsning og helst finder sit Formaal i at tilskynde enhver til sit eget personlige System.

Naar vor Student eller Haandværker har gjort System og badet, enten hjemme eller i Stranden, tager han Sol- og Luftbad, strækker sig i fuld aandelig Hvile, er hvor han er, fordi han ved, at saadan kommer Livet til ham, han behøver ikke at jage derefter. Dèr ligger han og drikker Sol og Luft, faar Øje paa Skyerne, Græsset lige ved, Smaastenene, Sandet, det Nærmeste — endelig dvæler Nuet; og det Faust fo'r med Satan gennem syv Verdener efter, det er blevet hans!

Fremdeles er han Hindhedianer. Nu maa det erindres, at en enkelt jo ikke behøver at nærme sig Latterligheden som Pedant; det er

kun for en Oversigts Skyld, at en bestemt udstyres med alle Dyder. Altsaa er han Hindhedianer. Han spiser for Næringens Skyld, og naar han gør det varer det ikke længe før Madens virkelige Værdi falder sammen med hans Smag. Han lever billigt. Væk er Frygten for Fattigdom, naar han sammenligner sine Armkræfter med hvad han behøver. Væk er Paupertetsfølelsen, der tidligere drog ham gennem unødige Luksusmaaltider paa Beværtning, hvor han foruden at svække sine Organer ernærede Værten og Opvarteren med. I Stedet for en Malkontent, der skulede med usund Mad ud af Øjnene til Bedrestillede, gaar en Mand med friske Indvolde og frugtbart Sind til sit Arbejde. Han er ikke Alkoholist. Han springerger sin egen Højde. En Mand, der saaledes fungerer helt igennem som et Individ, opdager snart Samfundet, føjer sig ind som Borger. Og saa er han moden til at studere og udvide sin Aand. Gennem Sundhed til Literaturen! Fra Naturen til Kunsten!

Dette er Friluftsbevægelsen. Saadan omdanner Smagen sig i en Tid, hvor det endnu spøger i Luften af den taabelige Snak om, at Massen bare skulde være til for den Enes Skyld, at alle de arme Millioner kun havde til Opgave at frembringe og bære en eneste Udbytter i Stil med Jahve. Men der er saa stærk

en Drift nedenfra, heldigvis, saa bærende en Fremtidsmagt, at hvad der indtil for kort Tid siden kaldte sig moderne og som naturligvis prøver at spænde Ben for Bevægelsen med sine skrøbelige Stikker, allerede har Karakter af den fuleste og hadefuldeste Reaktion. At man bl. a. i en Tid som vor har maattet høre Genklang af Fædrelandets stupideste Skældsord anvendt mod Bonden i Danmark, det første Friluftsmenneske, viser hvor haardt „Sjælekulturen“ er trængt.

Som man har set, skal der ved moderne Humanisme ikke forstaas en Literatur, men en Smagsforandring i det daglige Liv. Den vil gribe om sig og vise sig som en social Magt, der fornyer alle tilsyneladende opslidte og ulidelige Problemer. Forsvarssagens Løsning ligger i Friluftsbevægelsen, herfra udgaar Fremtidens Soldat, frivillig og af en helt ny farlig Type. Løsningen af det triste Problem om Storbyernes og for Resten ogsaa Landets Proletariat ligger i Friluftsbevægelsen, der ved Siden af det misbrugte Lønkrav genindfører Begrebet Nøjsomhed. Siden, naar Bevægelsen er bleven tilstrækkelig paafaldende, vil Forfatterne her som i Amerika nok opdage den; de er før kommen bagefter. Og det vilde jo ikke skade, om vi her i Landet, hvor Literaturen altfor længe til Fare for Privatlivet har

opløst det lokale Sjæleliv i Stedet for at samle til Verdenssjælen, medens Kritiken enten har set sin Opgave i smaa Vennetjenester eller løgnagtig Forfølgelse, det vilde ikke skade, om vor Literatur søgte sig en anden aabnere Horisont, og om man i Stedet for fra Kritiken tog sine Impulser fra Naturen og sin Anerkendelse fra Publikum.

JORDENS UNGDOM

Tiden vi lever i staar under Foryngelsens Tegn.

Det er, som om Jordens almindelige Temperatur er steget umærkeligt i det sidste Aarhundrede, saa ubetydeligt at det ikke direkte kan maales men dog tilstrækkeligt til, at Vilkaarene for Livet paa Kloden har forskudt sig. Det er i vore Dage endt med Udbrud i Naturen, vulkanske Konvulsioner, som man troede hørte Fortiden til. Der er ikke Tvivl om, at de sidste to—tre Aars store Natur-Katastrofer — Mont Pelée, Vesuv, San Francisco — har virket paa Menneskehedens Ubevidste og givet Tilværelsen en anden Nuance. Samtidigt har den russisk-japanske Krig med samt dens Følger: den gule Races hedenske Indbrud i Civilisationen, og Misèren i Rusland bidraget til paa usporlig Vis at forandre Sjælene hele Verden over. Jorden har mindet om sin indre Ild, og det Umulige er bleven muligt. Maaske behøver man ikke at fjerne sig

helt udenfor Planetens Tyngdegrænse for at se, at der er en Sammenhæng, et Aarsagsforhold netop mellem disse vulkanske Fænomener og den politiske Nytid Jorden over.

Alt hvad vi ser, og alt hvad der sker, er Faser i en formaalsløs terrestrisk Udfoldelse, hvis Love vi kender noget til, men hvis inderste Initiativ er os ubekendt. Da vi selv er undergivne Naturens oprindelige Uvilkaarlighed, kan vor Erkendelse aldrig blive andet end endelig, vor Anskuelse af Tilværelsen, der er med i sin egen Evolution, kan ligesom Maanen aldrig komme til at vise sig helt rundt. Vi vil derfor gerne se vor egen Viljesfuldkommelse i hvad der kun kosmisk gror af sig selv. Denne Vildfarelse har dog aldrig med Held lagt sig hindrende i Vejen for Jordens Omdrejning.

Man har regnet ud, at der kun behøves en Temperatursvingning paa 5 Gr. Celsius over hele Jorden for at betinge Glacialtidens afvekslende Perioder. Klimaet i Nordevropa har været halvtropisk, før det i Istiden dækkedes af Gletschere, og selve denne Istid har været afbrudt af to—tre varmere Mellemperioder, hvor Bræerne trak sig tilbage og gav Plads for Mennesket igen. Vi synes selv at leve i én af de Istidsperioder, hvor Bræen er i Tilbagevigen. Nu siger en Fornuftslutning, at hele

den nordevropæiske Civilisation netop skyldes disse klimatiske Svingninger, idet Kuldens Tiltagen har tvunget den nordlige Race til at udvikle sig imod sværere Livsvilkaar — ligesom al „Udvikling“ formodentlig skyldes Jordens almindelige Afkøling. Men hver Gang Kulden over Nordevropa er falden, har Racen med hele det Tillæg af Kraft, Haardførhed og Hoved, som de vanskelige Livsforhold udviklede, kastet sig tilbage paa sit Væsens Sorgløshed, sine ældre, varmere Instinkter. Kampen mod Kulden, der kan lignes ved en Krystallisation, hærder og binder; lunere Tider virker frigørende. Forholdet er som mellem Tanke og Instinkt.

Hvorom alting er saa er det ikke smaa Portioner af Menneskehedens Historie, der gaar paa en næsten umærkelig Forandring i Jordens fysiske Beskaffenhed. Og er der end ingen umiddelbar Næringsværdi i at paavise disse ret fjerne Sammenhænge, der er hinsides vor Indgriben, tjener det dog til at fremhæve Omfanget af den Forandring, Verden er undergaaet i de sidste faa Aar, og som man ikke behøver at væbne sig med Teleskop for at se. Hvad enten det er sandt eller ej, at Jordtemperaturen er stegen, og selv om det er tvivlsomt, hvorvidt dette indvirker i en bestemt Retning paa Menneskekarakteren, er det øjen-

synligt hævet over al Tvivl, at de sidste Tider har vist en for den samlede Menneskehed lykkelig Tilbagegang i Kultur — „Kultur“ her taget for hvad den er, og ikke for hvordan man ønsker sig den.

Der er en tydelig Anderledeshed, en Omstemthed i den almindelige Livsanskuelse, det Totalindtryk af Folkemening, man møder fra alle Sider paa Jorden. Og søger man Grundtrækket heri, føres man tilbage til det Ubevidste; Tendensen gaar overalt imod det Primitive, og det gør godt, det heler — man kommer sig! Men læg Mærke til, at det aldeles ikke er de enkelte Udvalgte, de berømte Patienter, der sidder paa Bjerget og udsteder versificerede Bulletiner om deres eget lille Helbred; det er hele den blinde Menneskehed, Millionerne selv, som Jordens Vækkelse har haft Bud til. Det er de Mange, de Tungnemme, de Uskyldige, de Spisende, kort sagt Folket, som Jorden har kaldet. Man begynder at kunne se dem, man ligesom skimter de uhyre menige Skarer, som før en à to af Æstetik oppustede Skrigere skjulte for os. Tiden som den er har rykket et Bibliotek til Side, raget nogle Bogstabler ned, der spærrede Udsigten, og nu ser vi det der er det største, jordiske Øjne kan se: Virkeligheden, som den er.

Tiden, vi lever i, udmærker sig jo ikke ved,

at der er blevet lagt en ny Skat paa Menneskeheden i Form af en opforgyldt Drøm; tværtimod har de levende, stormfulde Ting, der er sket, giver Almenheden Appetit paa Realiteter. Selve Tidsfornemmelsen er bleven en anden; i Stedet for den skrevne Histories Par Aartusinder med deres indre uhyre Omfang af Ælde er traadt Arkæologiens og Geologiens Aarmillioner, der gør selv den ældste Historie aktuel og gengiver Jorden dens Ungdom. Hvad Menneskeheden i stille Aarhundreder har siddet og syslet med som en Gang for alle skæbnesvangre Tildragelser, en asiatisk Myte, en Skuespilforfatter i England, en hollandsk Maler, staar i Fare for at tabe i Interesse og helt blive glemt under Indtrykket af mere elementære Begivenheder. Der blev ikke givet Adgang mod Entré til et underfuldt Kunstværk den Dag paa Martinique, det var ingen Ferniseringsdag for et Dusin forfinede Særlinge og et Opløb af taabelige Nysgerrige, nej et ildsprudende Bjerg dræbte 25,000 Mennesker. Massen spurgte, at man kan dø, og at Gud lader det ske!

Der skal jo ikke mindre end et Jordskælv til for at vække de slumrende Millioner. En Vulkan er et folkeligt Opdragelsesmiddel, der virker paa Hukommelsen i Generationer. Der er Stof i en Jordrystelse til ti ravende Reli-

gioner, men ogsaa til det Humør, hvori man slagter Præsten paa hans eget Offersted. Fornemmelsen af, at Jorden, Jorden rokker under dig, er Begyndelsen til en Art Tankeliv, der er helligt, fordi det sandelig ikke bliver uden Følger.

Den første Følge er Panik, Krig, Blod og Brand, den næste er en mere rolig og fattet Revolution, Opbrud af Masserne, Undersøgelse af hvorvidt Trældom er en Indstiftelse af Gud eller Ens egen misforstaaede Gavmildhed ... og Resultatet bliver en almindelig Frigørelse, et Folkeforaar, et Gennembrud af de første Instinkter, der er saa universelle, at alle faar Part i Fornyelsen.

Massen kender Liv i sig. Det store Niveau gaar i Drift. Den enkelte privilegerede Udbytter bliver taget ned og reduceret til det der er mindre end et Menneske; de snyltende Kaster bliver givet noget at bestille.

Kulturen ud! Kulturen for alle! Masserne har Ordet! Vi lever i Demokratiets, Foryngelsens, største Aarhundrede!

JOHANNES V. JENSEN

DANSKERE. 2 Kr. 75 Øre.

EINAR ELKÆR. Roman. 3 Kr.

INTERMEZZO. (Dolores — Forsvundne Skove — Louison). 2 Kr.

FORAARETS DØD. 2 Kr.

DEN STORE SOMMER. 2 Kr. 60 Øre.

VINTEREN. 2 Kr.

KONGENS FALD (Foraarets Død — Den store Sommer — Vinteren). 6 Kr. 50 Øre.

DEN GOTISKE RENAISSANCE. 3 Kr.

MADAME D'ORA. Roman. 4 Kr. 75 Øre.

SKOVENE. 3 Kr.

HJULET. 5 Kr. 50 Øre.

HIMMERLANDSHISTORIER. 2. Udg. 4 Kr. 50 Øre.

DIGTE. 2 Kr.

MYTER OG JAGTER. 3 Kr.

[illegible]